

CRNA GORA

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

IZVJEŠTAJ
**O RAZVOJU I ZAŠTITI PRAVA MANJINSKIH NARODA
I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA U
2017. GODINI**

Podgorica, mart 2018. godine

SADRŽAJ:

U V O D	6
IZVJEŠTAJ O RAZVOJU I ZAŠTITI PRAVA MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA U 2017. GODINI.....	7
1. PRAVNI OKVIR ZAŠTITE MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA U CRNOJ GORI.....	8
2. INSTITUCIONALNI OKVIR ZAŠTITE MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA.....	11
2.1. MINISTARSTVO ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA.....	11
2.1.1. Direktorat za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih zajednica.....	12
2.1.2. Zakon o izmjenama i dopunama <i>Zakona o manjinskim pravima i slobodama</i>	13
2.1.3. Predlog <i>Zakona o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola</i>	15
2.1.4. Informacija o zastupljenosti manjina u Centru za socijalni rad, Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu i Zavodu za zapošljavanje Crne Gore.....	16
2.1.5. Memorandumi o saradnji.....	17
2.1.6. Izvještaji o sprovođenju međunarodnih dokumenata.....	17
2.1.7. Prevod i štampanje pravnih propisa na albanski i romski jezik.....	22
2.1.8. Aktivnosti u okviru radnih grupa za pregovaračka Poglavlja 23 i 19.....	22
2.1.9. Saradnja na projektima.....	23
2.1.10. Okrugli stolovi, konferencije i predavanja.....	24
2.1.11. Saradnja sa nevladinim organizacijama.....	25
2.2. SAVJETI MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA U CRNOJ GORI.....	27
2.2.1. Nacionalni savjet Albanaca u Crnoj Gori.....	28
2.2.2. Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori.....	29
2.2.3. Hrvatski savjet u Crnoj Gori.....	31
2.2.4. Savjet Muslimanskog naroda Crne Gore.....	33
2.2.5. Romski savjet u Crnoj Gori.....	34
2.2.6. Srpski nacionalni savjet.....	34
2.3. FOND ZA ZAŠTITU I OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA.....	38
2.4. CENTAR ZA OČUVANJE I RAZVOJ KULTURE MANJINA CRNE GORE – CEKUM.....	54
3. OBLAST ZAŠTITE PRAVA	58
3.1 ZABRANA I ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE	58
3.2. OBRAZOVANJE.....	62
3.3. KULTURA.....	66
3.4. INFORMISANJE.....	69

3.5. UPOTREBA JEZIKA I PISMA.....	71
3.6. UČEŠĆE U JAVNOM ŽIVOTU I POLITIČKA PARTICIPACIJA	74
4. RAZVOJNA I EKONOMSKA POLITIKA.....	76
4.1. Izrada planskih dokumenata	76
4.2. Prioritetni projekti u oblasti vodosnabdijevanja i upravljanja otpadnim vodama	77
4.2.1. Projekat upravljanja otpadnim vodama u opštini Pljevlja.....	77
4.2.2. Projekat vodosnabdijevanja i upravljanja otpadnim vodama u opštini Berane	77
4.2.3. Projekat upravljanja otpadnim vodama u opštini Bijelo Polje.....	78
4.3. Program podsticanja razvoja klastera u Crnoj Gori za period 2017-2020. godina	80
4.4. Program podsticanja razvoja konkurentnosti preduzetnika, mikro, malih i srednjih preduzeća u Sjevernom regionu Crne Gore i manje razvijenim opštinama.....	80
4.5. Program povećanja regionalne i lokalne konkurentnosti kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda poslovanja za period 2017-2020. godina.....	80
4.6. Uredba o podsticanju direktnih investicija	81
4.7. Projekat razvoja biznis zona	84
5. UNAPREĐENJE POLOŽAJA ROMSKE POPULACIJE.....	87
5.1. Obrazovanje	87
5.2 Stanovanje.....	89
5.3. Zdravstvena zaštita.....	90
5.4. Zapošljavanje.....	90
5.5. Pravni status	92
5.6. Socijalni status i porodična zaštita borba protiv nasilja u porodici i nasilje nad ženama.....	93
5.6.1. Borba protiv trgovine ljudima i sprečavanje sklapanja dječijih nedozvoljenih brakova	94
REZIME	97

UVOD

Programom rada Vlade Crne Gore za I kvartal 2018. godine predviđena je izrada Izveštaja o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini. Ovaj *Izveštaj* se podnosi u skladu sa članom 38 *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*¹ kojim je propisana obaveza Vlade Crne Gore da najmanje jednom godišnje podnosi Skupštini Crne Gore izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Osnovni cilj Izveštaja o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za 2017. godinu jeste da pruži prikaz politike zaštite manjina, kako u normativnom dijelu, tako i po pojedinim oblastima društvenog života značajnim za zaštitu manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

U normativnom dijelu bitno je napomenuti da je Vlada Crne Gore, na sjednici od 11. jula 2016. godine, utvrdila Predlog *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama*. *Zakon o manjinskim pravima i slobodama* je usaglašen sa preporukama Evropske komisije i Venecijanske komisije. Skupština Crne Gore je 27. aprila 2017. godine, usvojila *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama*.

Reforma *Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava* (u daljem tekstu Fond) je fokusirana na sprječavanje objektivno mogućeg konflikta interesa, uvođenje dvostepenosti kod odlučivanja o projektima koji se finansiraju iz sredstava Fonda, kao i podizanju kvaliteta monitoringa i evaluacije podržanih projekata. Takav pristup je zasnovan i na određenim manjkavostima koje su uočene od strane državnih institucija koje vrše kontrolu utroška budžetskih sredstava (Državna revizorska institucija), Evropske komisije, Savjeta Evrope, i drugih subjekata.

Vlada Crne Gore je 02. novembra 2017. godine utvrdila Predlog *Zakona o izboru, upotrebi javnom isticanju nacionalnih simbola*. Ovim Zakonom uređuje se pravo na slobodan izbor, upotrebu i javno isticanje nacionalnih simbola, pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u našoj državi. *Zakonom o izboru, upotrebi, javnom isticanju nacionalnih simbola*, između ostalog, navodi se da se nacionalnim simbolima smatraju simboli koje pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica upotrebljavaju za svoje predstavljanje i izražavanje svog nacionalnog identiteta.

Takođe, bitno je napomenuti da su u prethodnoj godini stvoreni preduslovi za dalje jačanje kapaciteta Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore, kao i savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

---

¹ »Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07, 2/11 i »Službeni list Crne Gore«, broj 031/17

IZVJEŠTAJ O RAZVOJU I ZAŠTITI PRAVA MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA U 2017. GODINI

Obaveza Vlade Crne Gore je da najmanje jednom godišnje podnosi Skupštini Crne Gore **Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica**. Ova obaveza propisana je u skladu sa članom 38 *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*².

Programom rada Vlade Crne Gore za 2018. godinu (I kvartal) predviđena je izrada Izveštaja o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za 2017. godinu i njegovo podnošenje Skupštini Crne Gore na usvajanje.

Osnovni cilj Izveštaja o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih nacionalnih zajednica za 2017. godinu jeste da pruži prikaz politike zaštite manjina, kako u normativnom dijelu, tako i po pojedinim oblastima društvenog života značajnim za zaštitu manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Vlada Crne Gore je, na sjednici od 23. marta 2017. godine, razmotrila i usvojila Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2016. godini.

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih nacionalnih zajednica za 2016. godinu, Skupština Crne Gore je usvojila 02. juna 2017. godine.

---

²»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07, 2/11 i »Službeni list Crne Gore«, broj 031/17

1. PRAVNI OKVIR ZAŠTITE MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA U CRNOJ GORI

Crna Gora je ustavno definisana kao građanska, demokratska, ekološka i država socijalne pravde, zasnovana na vladavini prava. Nosilac suverenosti je građanin koji ima crnogorsko državljanstvo.

Ustav Crne Gore daje pravnu osnovu za promovisanje, jačanje i unapređenje zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda i potvrđuje obavezu Crne Gore da poštuje međunarodne standarde u tom kontekstu. Gotovo polovina članova Ustava (68 od 158) se odnose na ljudska prava i slobode, čime je normativno potvrđen njihov značaj. Osnovne odredbe Ustava sadrže tri odredbe, suštinske za uživanje ljudskih prava i sloboda. Članom 6 data je opšta garancija zaštite ljudskih prava i sloboda, kao nepovredivih kategorija. Član 7 propisuje zabranu izazivanja mržnje ili netrpeljivosti po bilo kom osnovu, a član 8 propisuje zabranu diskriminacije, kao opšteg preduslova za uživanje svih ljudskih prava i sloboda. Tačnije, u članu 8 jemči se zabrana svake »posredne ili neposredne diskriminacije po bilo kom osnovu«, a takođe »neće se smatrati diskriminacijom propisi i uvođenje posebnih mjera koji su usmjereni na stvaranje uslova za ostvarivanje nacionalne, rodne i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju. Posebne mjere se mogu primjenjivati, samo dok se ne ostvare ciljevi zbog kojih su preduzete«, što ostavlja prostor za uspostavljanje dodatnih mehanizama zaštite i unapređenja prava manjina, odnosno integraciju manjina sa očuvanjem svoje posebnosti.

Drugi dio Ustava, sadrži 65 članova kojim se garantuju ljudska prava i slobode, građanska i politička, ekonomska, socijalna i kulturna, kao i prava manjina. Ustav i zakoni Crne Gore manjinama daju i set dodatnih prava.

Ustav u drugom dijelu, u članovima 79 i 80 pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jemči prava i slobode, koja mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima, a zabranjuje asimilaciju pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Ustavom se jemče sljedeća posebna - manjinska prava:

- na izražavanje, čuvanje, razvijanje i javno ispoljavanje nacionalne, etničke, kulturne i vjerske posebnosti;
- na izbor, upotrebu i javno isticanje nacionalnih simbola i obilježavanje nacionalnih praznika;
- na upotrebu svog jezika i pisma u privatnoj, javnoj i službenoj upotrebi;
- na školovanje na svom jeziku i pismu u državnim ustanovama i da nastavni programi obuhvataju i istoriju i kulturu pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica;

- da u sredinama sa značajnim učešćem u stanovništvu organi lokalne samouprave, državni i sudski organi vode postupak i na jeziku manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica;
- da osnivaju prosvjetna, kulturna i vjerska udruženja uz materijalnu pomoć države;
- da sopstveno ime i prezime upisuju i koriste na svom jeziku i pismu u službenim ispravama;
- da u sredinama sa značajnim učešćem u stanovništvu tradicionalni lokalni nazivi, imena ulica i naselja, kao i topografske oznake budu ispisani i na jeziku manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica;
- na autentičnu zastupljenost u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima čine značajan dio stanovništva, shodno principu afirmativne akcije;
- na srazmjernu zastupljenost u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave;
- na informisanje na svom jeziku;
- da uspostavljaju i održavaju kontakte sa građanima i udruženjima van Crne Gore sa kojima imaju zajedničko nacionalno i etničko porijeklo, kulturno-istorijsko nasljeđe, kao i vjerska ubjeđenja;
- na osnivanje savjeta za zaštitu i unapređenje posebnih prava.

Pored nacionalnog zakonodavstva, kojim se garantuje poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, kao i prava manjina, Crna Gora je, odredbom člana 9 Ustava, utvrdila da su potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, te da imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva.

Od pravnih instrumenata UN³-a, to su: *Pakt o građanskim i političkim pravima*, sa oba fakultativna protokola, *Pakt o socijalnim, ekonomskim i kulturnim pravima*, kao i *Međunarodna konvencija o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije*. Takođe, Crnu Goru obavezuje i *Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima*, ali ne kao ugovorna, već kao međunarodno običajno-pravna obaveza.

Od pravnih instrumenata SE⁴, to su: *Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, *Evropska socijalna povelja*, *Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina* i *Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima*.

*Zakonom o manjinskim pravima i slobodama*⁵ na bliži način se uređuje set manjinskih prava i mehanizama zaštite tih prava. Zakon se odnosi na očuvanje nacionalnog identiteta manjina,

---

³Ujedinjene Nacije / engl. *United Nations*

⁴Savjet Evrope / engl. *Council of Europe (CoE)*

⁵(»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07, 2/11 i »Službeni list Crne Gore«, broj 31/17

tj. zaštiti od *asimilacije* manjina, kao i omogućavanje djelotvornog učešća manjina u javnom životu. Shodno definiciji iz Zakona, manjinski narod i druga manjinska nacionalna zajednica je svaka grupa državljana Crne Gore, brojčano manja od ostalog preovlađujućeg stanovništva, koja ima zajedničke etničke, vjerske ili jezičke karakteristike, različite od ostalog stanovništva, istorijski je vezana za Crnu Goru i motivisana je željom za iskazivanjem i očuvanjem nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta.

Pored Zakona o manjinskim pravima i slobodama, pravni okvir kojim su regulisana prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica čine zakoni i drugi akti kojim se reguliše ostvarivanje prava iz pojedinih oblasti, kao što su obrazovanje, informisanje, kultura, upotreba jezika i pisma itd.

Kada je riječ o unapređenju antidiskriminacione politike 2017. godinu je obilježilo usvajanje Predloga Zakona o izmjenama i dopunama zakona o zabrani diskriminacije⁶. U pogledu zaštite od diskriminacije po osnovu rasne i nacionalne pripadnosti, ovim izmjenama bitno je unaprijeđeno postojeće zakonsko rješenje, na način što je postojeća jedinstvena norma, koja je regulisala rasnu i vjersku diskriminaciju podijeljena na dvije odredbe koje posebno uređuju „rasnu diskriminaciju“ i „diskriminaciju po osnovu vjere i uvjerenja“. Kada je u pitanju zaštita od diskriminacije po osnovu rasne pripadnosti, posebno je akcenat stavljen na zaštitu od diskriminacije u oblasti obrazovanja, rada, zapošljavanja i izbora zanimanja, stručnog osposobljavanja, socijalne zaštite i socijalnih davanja, zdravstvene zaštite i stanovanja. Takođe, u dijelu kaznenih odredbi, značajna novina predstavlja i povećanje obima kaznenih odredbi kao i uvođenje prekršajnih odredbi za fizičko lice koje učini diskriminaciju, što dosadašnjim rješenjem nije bilo uređeno.

---

⁶Službeni list Crne Gore, 042/17 od 30.06.2017

2. INSTITUCIONALNI OKVIR ZAŠTITE MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA

2.1. MINISTARSTVO ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA

Shodno članu 24 *Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave*⁷ Ministarstvo za ljudska i manjinska prava vrši poslove uprave koji se odnose na: zaštitu ljudskih prava i sloboda, ako ta zaštita nije u nadležnosti drugih ministarstava; zaštitu od diskriminacije; praćenje ostvarivanja i zaštitu prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u dijelu nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta; unapređivanje međusobnih odnosa pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica; unapređenje međuetničke tolerancije u Crnoj Gori, kao i uspostavljanje i održavanje nesmetanih kontakata pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica sa građanima i udruženjima van Crne Gore sa kojima imaju zajedničko nacionalno i etničko porijeklo, kulturno - historijsko nasljeđe kao i vjerska ubjeđenja; odnose države sa vjerskim zajednicama u Crnoj Gori; rodnu ravnopravnost; unapređenje položaja Roma i Egipćana i njihovu integraciju u sve tokove društvenog života; kao i druge poslove koji su mu određeni u nadležnost, Na osnovu člana 37 st. 2 *Zakona o državnoj upravi*⁸, na predlog ministra za ljudska i manjinska prava, Vlada Crne Gore je, na sjednici od 16. novembra 2017. godine, utvrdila Pravilnik kojim su utvrđene sljedeće unutrašnje organizacione jedinice:

- Direktorat za unapređenje i zaštitu ljudskih prava i sloboda;
- Direktorat za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih zajednica;
- Direktorat za odnose sa vjerskim zajednicama;
- Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti;
- Odjeljenje za unapređenje i zaštitu prava Roma i Egipćana;
- Odjeljenje za evropske integracije, programiranje i implementaciju EU fondova;
- Kabinet ministra;
- Služba za opšte poslove;
- Služba za finansijske poslove.

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji utvrđeno je da poslove iz djelokruga rada Ministarstva obavlja ukupno 46 izvršilaca, dok je u toku 2017. godine pomenute poslove obavljao ministar i 28 (dvadeset osam) službenika i namještenika.

Imajući u vidu djelokrug rada Ministarstva⁹ i brojne obaveze koje proizilaze na putu evropskih integracija Crne Gore, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u narednom

---

⁷ „Sl. list C“, br. 5/12, 25/12 i 61/12

⁸ „Sl. list RCG“, br. 38/03 i „Sl. list CG“, br. 22/08 i 42/11

⁹ Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

periodu planira dodatno jačanje kadrovskih kapaciteta, odnosno angažman stručno - osposobljenog kadra, te je između ostalog, pravilnikom o unutrašnjoj sistematizaciji planirano da se u Direktoratu za unaprijeđenje i zaštitu manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u narednom periodu zaposle još 4 (četiri) izvršioaca.

2.1.1. Direktorat za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih zajednica

Misija Direktorata za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jeste unapređenje i zaštita prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, uspostavljanjem jednakih uslova za život i razvoj i uvažavanje principa afirmativne akcije kada se radi o pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Cilj Direktorata je razvijanje i praćenje politika sprovođenja međunarodnih ugovora u oblastima manjinskih prava i iniciranje usaglašavanja domaćih propisa sa međunarodnim ugovorima i drugim međunarodnim aktima o manjinskim pravima, kao i druga pitanja kojima se reguliše položaj pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Strateški ciljevi Direktorata u narednom periodu biće orijentisani ka jačanju postojećih institucija i dosljedna implementacija zakonodavnog okvira čime će se u praksi omogućiti dalje unapređenje statusa manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u crnogorskom društvu.

Prvenstveno riječ je o oblastima zaštite kulturnog identiteta, obrazovanju, informisanju, promovisanju jezičke različitosti, tradicije, običaja i drugih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, dok je djelotvorno učešće manjina u javnom i političkom životu jedna od osnovnih intencija u međunarodnim standardima, a koje je prepoznato i kroz domaće zakonodavstvo i praksu.

Vizija Direktorata za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jeste izgradnja Crne Gore kao interkulturalne države, odnosno da pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica budu u potpunosti integrisani u crnogorsko društvo.

Direktorat je tokom 2017. godine imao niz značajnih aktivnosti u cilju zaštite i unapređenja prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, a one najznačajnije u toku 2017. godine su: Izmjene i dopune *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*; Prijedlog *Zakona o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola*; Informacija o zastupljenosti manjina u Centru za socijalni rad, Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu i Zavodu

za zapošljavanje Crne Gore; Izveštaj Crne Gore o sprovođenju *Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima*; Treći izvještaj Crne Gore o sprovođenju *Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina*; Izveštaj za borbu protiv rasizma i netrpeljivosti (ECRI) o Crnoj Gori; Treći nacionalni Izveštaj u okviru Univerzalnog periodičnog pregleda (UPR); Četvrti, peti i šesti izvještaj Crne Gore o ostvarivanju međunarodne *Konvencije o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije* (CERD); saradnja na projektima, okrugli stolovi, konferencije i predavanja; saradnju sa savjetima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, tijelima Ujedinjenih nacija, Savjeta Evrope, nevladinim organizacijama, medijima, itd.

2.1.2. Zakon o izmjenama i dopunama *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*

Skupština Crne Gore je 27. aprila 2017. godine usvojila *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama*. Zakon je u potpunosti usklađen sa preporukama Venecijanske komisije.

Osnovni razlozi donošenja ovog Zakona usmjereni su ka intervenciji u dijelu institucionalne podrške ostvarivanju manjinskih prava i sloboda, transparentnosti i efikasnosti procedura kojima se vrši raspodjela sredstava za realizaciju projekata namijenjenih aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta, pravno pozicioniranje CEKUM¹⁰-a, kao i jačanje kapaciteta savjeta, preciznije se definišu određeni pojmovi kao što je „značajan dio”, i slično.

Reforma Fonda¹¹ je fokusirana na sprječavanje objektivno mogućeg konflikta interesa, uvođenje dvostepenosti kod odlučivanja o projektima koji se finansiraju iz sredstava Fonda, kao i podizanju kvaliteta monitoringa i evaluacije podržanih projekata. Takav pristup je zasnovan i na određenim manjkavostima koje su uočene od strane državnih institucija koje vrše kontrolu utroška budžetskih sredstava (Državna revizorska institucija), kao i od Evropske komisije, Savjeta Evrope, nadležnog komiteta UN¹² i drugih subjekata.

Skupština Crne Gore je, radi podrške aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta, osnovala *Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava* u ovim i drugim

---

¹⁰ Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore

¹¹ Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore

¹² Ujedinjene Nacije / eng. *United Nations*

oblastima. Skupština Crne Gore je dana 16. oktobra 2017. godine donijela *Odluku o izmjenama i dopuni odluke o osnivanju Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava*¹³. Fond se finansira iz budžeta Crne Gore sa najmanje 0,15 % sredstava tekućeg budžeta.

Izmjenama i dopunama *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*, pravno se pozicionira *Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina*. U cilju promocije i zaštite manjinskih prava, podsticanja očuvanja, razvoja i izražavanja kulture manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori, podsticanja duha tolerancije, međukulturalnog dijaloga, uzajamnog poštovanja i razumijevanja, Vlada Crne Gore je osnovala *Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina*. Vlada Crne Gore je, na sjednici od 24. avgusta 2017. godine, donijela odluku o organizovanju javne ustanove *Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina*¹⁴.

Članom 33 *Zakona o manjinskim pravima i slobodama* definisano je da manjinski narod ili druga manjinska nacionalna zajednica i njihovi pripadnici, u cilju očuvanja svog ukupnog nacionalnog identiteta i unapređenja svojih sloboda i prava, mogu osnovati savjet tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice.

U cilju unapređenja finansijskog i narativnog izvještavanja Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je kreiralo poseban obrazac za izvještavanje savjeta. Pored izvještaja, savjeti dostavljaju i program rada za tekuću godinu. Savjeti manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice (u daljem tekstu Savjeti), u skladu sa *Zakonom o manjinskim pravima i slobodama*, obavezni su da do 31. januara tekuće za prethodnu godinu, podnesu Ministarstvu za ljudska i manjinska prava kao i nadležnom radnom tijelu Skupštine Crne Gore do 31. marta tekuće za prethodnu godinu Izvještaj o radu i finansijskom poslovanju i izvještaj nezavisnog revizora. Ovim Zakonom savjetima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za funkcionisanje i realizaciju programskih sadržaja obezbjeđuju se sredstva u iznosu od najmanje 0,05% tekućeg budžeta.

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama dato je i pravo na upotrebu svog jezika i pisma. Posljednjim izmjenama i dopunama *Zakona o manjinskim pravima i slobodama* preciznije se definišu određeni pojmovi, pa se tako „značajan dio” zamjenjuju se riječima: „najmanje 5%”, dakle u jedinicama lokalne samouprave u kojima pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica čine većinu ili 5 % stanovništva, prema rezultatima dva poslednja uzastopna popisa, u službenoj upotrebi je i jezik tih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Članom 28 *Zakona o manjinskim pravima i slobodama* definisana je obaveza lokalne samouprave, da u jedinicama lokalne samouprave u kojima većinu ili najmanje 5% stanovništva, u dva uzastupna popisa stanovništva, čine manjinski narodi i druge manjinske

---

¹³„Službeni list Crne Gore”, br. 068/17 od 20.10. 2017.godine

¹⁴„Službeni list Crne Gore”, br. 060/17 od 30.09.2017.godine

nacionalne zajednice, lokalna samouprava je dužna da, u okviru plana i programa za djelotvorno učešće lokalnog stanovništva u vršenju javnih poslova ili donošenjem posebnog plana i programa, preko savjeta odnosnih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, obezbijedi uslove za učešće manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u donošenju programa razvoja opštine, prostornih i urbanističkih planova, budžeta i opštih akata kojima se utvrđuju prava i obaveze građana i uredi način i postupak učešća manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u vršenju javnih poslova i da odredi organ koji sprovodi javnu raspravu po tim i drugim aktima”.

2.1.3. Predlog Zakona o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola

Ministarstvo je formiralo Radnu grupu koja je pripremila Nacrt *Zakona o izboru, korišćenju i javnom isticanju nacionalnih simbola*, a čije usvajanje je planirano.

Ustavni osnov za donošenje zakona sadržan je u članu 79 tačka 2 Ustava Crne Gore, kojim se jemči pravo i sloboda pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica na izbor, upotrebu i javno isticanje nacionalnih simbola i obilježavanje nacionalnih praznika.

Vlada Crne Gore je na 47. Sjednici od 02.11.2017. godine utvrdila Prijedlog *Zakona o izboru, upotrebi javnom isticanju nacionalnih simbola*. Ovim Zakonom uređuje se pravo na slobodan izbor, upotrebu i javno isticanje nacionalnih simbola, pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u našoj državi.

Zakon o upotrebi nacionalnih simbola je donijet 2000. godine. Ovim Zakonom se uređuje pravo na slobodan izbor, upotrebu i javno isticanje nacionalnih simbola, pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori. S obzirom na vremensku prevaziđenost ovog Zakona, donošenje novog Ustava Crne Gore, njegove manjkavosti u dijelu izbora nacionalnih simbola itd. pristupilo se izradi novog Zakona. Nacrt *Zakona o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola* je usklađen sa Evropskim zakonodavstvom, kao i potvrđenim međunarodnim ugovorima Ujedinjenih Nacija i Savjeta Evrope kojima je definisana zaštita nacionalnih identiteta.

U praksi, veoma često se prilikom različitih javnih skupova, manifestacija i drugih događaja upotrebljavaju različiti simboli, prije svega zastave, za koje ne postoje saznanja ko ih je utvrdio, čije su, odnosno čiji identitet izražavaju itd. Slična je situacija kada je u pitanju upotreba simbola u organima državne uprave ili lokalne samouprave, te i kada je u pitanju privatna upotreba simbola. Ovim Zakonom se definiše izbor, upotreba i isticanje nacionalnih simbola, kako javno tako i privatno, a i jasno se definišu situacije kada je upotreba nacionalnih simbola zabranjena.

Pored postojanja direktiva iz domena ljudskih prava, a koje se odnose na pojedine oblasti ostvarivanja tih prava, oblast koju tretira Prijedlog *Zakona o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola* je uređena propisima koji pripadaju tzv. *mekom pravu*¹⁵, što ostavlja mogućnost da svaka zemlja implementira propise i preporuke zadržavajući specifičnost svog sistema.

Vlada Crne Gore je 02. novembra 2017. godine utvrdila Predlog *Zakona o izboru, upotrebi javnom isticanju nacionalnih simbola*, s Izveštajem sa javne rasprave koje je dostavilo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava. Vlada je zadužila Ministarstvo kulture da u što kraćem roku, pripremi i Vladi dostavi prijedlog *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o državnim simbolima i Danu državnosti*, kojim će se propisati da se na zgradama jedinice lokalne samouprave i zgradama javnih ustanova, čiji je osnivač država, odnosno lokalna samouprava stalno vije Zastava Crne Gore, kao i da preispita druge odredbe Zakona koje se odnose na upotrebu Zastave. Vlada je zadužila takođe i Ministarstvo unutrašnjih poslova da, u što kraćem roku, pripremi i Vladi dostavi predlog *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnom redu i miru* kojim će se rješenja iz člana 23 ovog zakona uskladiti s Predlogom *Zakona o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola*.

2.1.4. Informacija o zastupljenosti manjina u Centru za socijalni rad, Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu i Zavodu za zapošljavanje Crne Gore

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je, u saradnji sa Upravom za kadrove, nastavilo sa istraživanjima o zastupljenosti pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Tokom 2017. godine istraživanjem su bili obuhvaćeni Centar za socijalni rad, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu i Zavod za zapošljavanje Crne Gore. Ovo istraživanje Vlada Crne Gore će usvojiti zajedno sa Informacijom o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave u Crnoj Gori za 2018. godinu.

Djelotvorno učešće i zastupljenost pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u političkom i javnom životu Crne Gore jedan je od najvažnijih segmenata unutrašnje integracije crnogorskog društva. U skladu sa članom 79, tačka 10 Ustava Crne Gore, pripadnicima manjina se jamči pravo srazmjerne zastupljenosti u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave.

Pitanje zastupljenosti pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica je složen i dugoročan proces. Crna Gora je među rijetkim zemljama koja iz godine

---

¹⁵engl. *Soft law*

u godinu radi ovakva istraživanja i to najbolje pokazuje s kolikom pažnjom pristupa ovom pitanju.

2.1.5. Memorandumi o saradnji

U proteklom periodu u cilju promovisanja, očuvanja i unapređenja prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica Ministarstvo je potpisalo nekoliko značajnih Memoranduma o saradnji koji imaju za cilj sprovođenje, kontinuirano praćenje i implementaciju principa afirmativne akcije za pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Tokom 2017. godine Ministarstvo je nastavilo sa aktivnostima u cilju praćenja mjera iz potpisanih Memoranduma sa državnim institucijama: Zavodom za statistiku Crne Gore, Univerzitetom Crne Gore, Upravom za kadrove, Policijskom akademijom, Unijom poslodavaca, kao i savjetima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

2.1.6. Izveštaji o sprovođenju međunarodnih dokumenata

Ministarstvo vanjskih poslova je u izvještajnom periodu nastavilo da se na posredan način bavi pitanjima razvoja i zaštite prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica kroz praćenje rada UN¹⁶ komiteta kao i komiteta Savjeta Evrope koji se bave predmetnom tematikom.

Redovno se pripremaju izvještaji prema tijelima UN komiteta i komiteta Savjeta Evrope.

U skladu sa dinamikom rada OEBS¹⁷-a održavaju se redovni kontakti sa kancelarijom visokog komesara OEBS-a za nacionalno manjine.

2.1.6.1. Treći izvještaj Crne Gore o sprovođenju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina

Crna Gora je 16. juna 2017. godine dostavila Treći Izveštaj o ostvarivanju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina koji je podnjet na osnovu Člana 25 stav 2 Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina SE¹⁸.

---

¹⁶Ujedinjene nacije / engl. *United Nations*

¹⁷Organizacija za Evropsku bezbjednost i saradnju / engl. *Organization for Security and Co-operation in Europe* /

¹⁸Savjet Evrope / engl. *Council of Europe (CoE)*

Crna Gora je, nakon obnove nezavisnosti, pismom ministra inostranih poslova od 06. juna 2006. godine, izjavila da prihvata sve obaveze koje proizilaze iz konvencija i sporazuma Savjeta Evrope koje je potpisala ili ratifikovala bivša državna zajednica Srbija i Crna Gora. Dodjeljujući status posmatrača Crnoj Gori, Komitet ministara SE je još u pretprijemnom periodu priznao Crnoj Gori članstvo u konvencijama i protokolima otvorenim za pristup država nečlanica, kao i sukcesorski status u određenom broju tzv. *zatvorenih konvencija*, između ostalih i *Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina*.

Crna Gora je 11. maja 2007. godine postala punopravna članica Savjeta Evrope, a članstvo u Okvirnoj konvenciji joj je priznato od 06. juna 2006. godine (datuma izjave o sukcesorskom statusu u konvencijama i protokolima SE¹⁹, kojih je strana ili potpisnica bila bivša državna zajednica Srbija i Crna Gora).

Na osnovu odredbe iz člana 25. stav 1. Okvirne konvencije, Crna Gora je dostavila svoj Inicijalni izvještaj u junu 2007. godine, nakon čega je Savjetodavni komitet počeo pregled tog Izvještaja na svom tridesetom sastanku u periodu od 05. do 09. novembra 2007. godine.

Treći izvještaj je sačinjen uz koordinaciju Ministarstva za ljudska i manjinska prava, uz učešće: Ministarstva pravde, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva vanjskih poslova, Ministarstva prosvjete, Ministarstva kulture, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva sporta, Centra očuvanje i razvoj kulture manjina u Crnoj Gori, *Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava*, Uprave za kadrove, Univerziteta Crne Gore, Javnog servisa Crne Gore, Zajednice Opština Crne Gore, Zavoda za statistiku, Savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori, i dr.

Treći izvještaj Crne Gore je imao za cilj da ukaže na zakonodavne, institucionalne i druge mjere koje je Crna Gora preduzela i preduzima da bi realizovala obaveze utvrđene Okvirnom konvencijom. Prateći preporuke sadržane u Drugom mišljenju Savjetodavnog Komiteta i Rezoluciji Komiteta ministara, Izvještaj se, koliko je bilo moguće, pridržava forme odgovora na pojedina pitanja

2.1.6.2. IV Izvještaj Crne Gore o sprovođenju Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima

Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima je potpisana od strane Državne zajednice Srbija i Crna Gora 22. marta 2005. godine. Skupština Državne zajednice Srbija i Crna Gora usvojila je *Zakon o ratifikaciji Povelje* 21. decembra 2005. godine. Nakon ratifikacije od strane predsjednika Državne zajednice Srbija i Crna Gora, u skladu sa članom 18 Povelje, instrument ratifikacije Državne zajednice Srbije i Crne Gore je deponovan kod generalnog sekretara Savjeta Evrope 15. februara 2006. godine.

---

¹⁹Savjet Evrope / engl. *Council of Europe (CoE)*

Nakon proglašenja nezavisnosti Crne Gore 3. juna 2006. godine, Crna Gora je poslala notu generalnom sekretaru u kojoj je dala izjavu o sukcesiji ugovora, što znači da je izjavila da će "poštovati i sprovoditi sve konvencije i protokole Savjeta Evrope koje je Državna zajednica Srbija i Crna Gora potpisala i ratifikovala do tada" (što je uključivalo i Povelju). Za Crnu Goru Povelja je stupila na snagu 6. juna 2006. godine. Instrument ratifikacije je ažuriran notom od Ministarstva inostranih poslova Crne Gore 13. oktobra 2006. godine.

Evropskom poveljom o regionalnim i manjinskim jezicima kojoj je Crna Gora pristupila, Crna Gora se obavezala da implementira načela sadržana u ovom međunarodnom dokumentu. *Zakonom o ratifikaciji Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima*, Crna Gora se odredila da se ista odnosi na primjenu albanskog i romskog jezika. Izmjenama zakona u oblasti obrazovanja iz 2011. godine, predmet koji se do tada zvao „maternji jezik“ preimenovan je u predmet pod nazivom „crnogorski-srpski, hrvatski i bosanski jezik“ – četiri jezika koja su istog korijena i porijekla, za razliku od albanskog i romskog jezika koji su različiti.

Instrument ratifikacije Crne Gore navodi da se Povelja primjenjuje na područjima gdje su regionalni ili manjinski jezici u službenoj upotrebi u skladu s nacionalnim zakonodavstvom. Prema Ustavu Crne Gore, romski jezik ne pripada jezicima koji su u službenoj upotrebi. Ipak, nadležni državni organi i druge institucije i organizacije su preduzeli mjere za promociju upotrebe romskog jezika u javnosti.

Crna Gora je 2016. godine izradila Četvrti Izveštaj o sprovođenju *Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima*, dok je u septembru 2017. godine Komitet eksperata dostavio preporuke za efikasnije sprovođenje preporuka Komiteta ministara Savjeta Evrope vezano za Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima u odnosu na Crnu Goru. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava formiralo je Komisiju za izradu Izveštaja Crne Gore o sprovođenju *Okvirne konvencije o pravima nacionalnih manjina* i *Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima*, kao i praćenja sprovođenja preporuka Komiteta eksperata *Okvirne konvencije o pravima nacionalnih manjina* i Komiteta eksperata *Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima*, a koju čine predstavnici svih relevantnih institucija i savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

2.1.6.3. Izveštaj Evropske komisije za borbu protiv rasizma i netrpeljivosti (ECRI) o Crnoj Gori

Dana 28. marta 2017. godine Sekretarijat ECRI²⁰-ja je dostavio Nacionalnom oficiru za vezu

---

²⁰Evropska komisija za borbu protiv rasizma i netrpeljivosti / engl. *European Commission against Racism and Intolerance*

sa ECRI-jem Nacrt izvještaja o Crnoj Gori (koji je sačinjen na bazi sastanaka predstavnika ECRI-ja sa predstavnicima crnogorskih institucija u oktobru 2016. godine), čime je otpočela faza povjerljivog dijaloga ove Komisije sa crnogorskim institucijama.

Sekreterijat ECRI-ja je ovom prilikom zatražio dostavljanje komentara na predmetni Izveštaj, na bazi čega su kontaktirane 22 institucije/agencije i prikupljeni su komentari u odnosu na predmetni Nacrt Izveštaja, koji su potom dostavljeni Sekreterijatu ECRI-ja u maju 2017. godine.

ECRI²¹ je u ovom Izveštaju konstatovao da je Crna Gora ostvarila značajan napredak, prije svega na planu zaštite od zločina iz mržnje i govora mržnje, zaštite od diskriminacije po osnovu pripadnosti rasi. Naznačeno je i da je Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda ojačana u pogledu svojih nadležnosti, te da su kroz unapređenje zakonodavstva, razvoja strateških dokumenata i pristupa u rješavanju pitanja kampa na Koniku ostvareni bitni koraci za unapređenje položaja pripadnika romske i egipćanske populacije. Takođe je istaknuto da je Crna Gora ostvarila značajan napredak i na planu unapređenja i zaštite prava LGBTI osoba.

ECRI je u Izveštaju naveo i koje bi korake Crna Gora trebala dalje preduzeti kako bi se unaprijedilo stanje u oblastima koje mandat ove Komisije pokriva. U tom smislu je izdat set preporuka čijoj bi realizaciji trebalo pristupiti u narednom periodu, a koje će biti i predmet interesovanja i praćenja od strane ove Komisije.

2.1.6.4. Treći nacionalni Izveštaj u okviru Univerzalnog periodičnog pregleda (UPR)

Vlada Crne Gore, na sjednici od 12. oktobra 2017. godine, razmotrila je Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj gori u okviru trećeg ciklsa Opšteg periodičnog pregleda Savjeta Ujedinjenih nacija za ljudska prava (UPR) za period 2013 – 2017. godine. S tim u vezi Vlada Crne Gore je usvojila Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori dana 19. oktobra 2017. godine.

Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori je pripremljen u skladu sa obavezama preuzetim u okviru trećeg ciklusa Opšteg periodičnog pregleda Ujedinjenih nacija, a koji podrazumijeva dostavu informacije o implementaciji preporuka dobijenih u okviru drugog ciklusa Opšteg periodičnog pregleda Savjeta UN²² za ljudska prava. Izradu izvještaja su koordinirali Ministarstvo vanjskih poslova i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.

---

²¹ Evropska komisija za borbu protiv rasizma i netrpeljivosti / engl. *European Commission against Racism and Intolerance*

²² Ujedinjene Nacije / eng. *United Nations*

Izveštaj je rezultat nacionalnih konsultacija u kojima su učestvovali državni organi (ministarstva i organi uprave, sudstvo i tužilaštvo), nacionalna institucija zaštitnika ljudskih prava, nevladine organizacije i UN sistem u Crnoj Gori.

2.1.6.5. Četvrti, peti i šesti izvještaj Crne Gore o ostvarivanju međunarodne Konvencije o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije, opšti pravni i politički okvir u vezi sa eliminacijom diskriminacije

Crna Gora je u II kvartalu 2017. godine dostavila *Međunarodnom komitetu za eliminaciju svih oblika rasne diskriminacije* svoj Četvrti, peti i šesti izvještaj Crne Gore o ostvarivanju međunarodne *Konvencije o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije*.

Ključni elementi sadržani u predmetnom Izvještaju su:

- Međunarodne konvencije kojima je pristupila Crna Gora

Osim ranije preuzetih obaveza i zaključenih ugovora, u ovom izvještajnom periodu država Crna Gora je ratifikovala sljedeće međunarodne ugovore koji imaju posredno ili neposredno dejstvo na eliminaciju diskriminacije: Opcioni protokol uz Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Fakultativni protokol o komunikacijskim procedurama uz Konvenciju o pravima djeteta; Konvenciju o smanjenju apatridije; te Konvenciju o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

- Ustavni okvir za implementaciju ljudskih prava i sloboda

Ustavni okvir za implementaciju ljudskih prava u cjelosti je ostao nepromijenjen u odnosu na raniji izvještajni period. Jedina novina je *Zakon o Ustavnom sudu Crne Gore*, kojim je predviđena mogućnost podnošenja prijedloga za ocjenu saglasnosti zakona s Ustavom i potvrđenim i objavljenim međunarodnim ugovorima (član 54 stav 1 tačka 1 i stav 2 i 3), odnosno drugih propisa i opštih akata s Ustavom i zakonom od strane Suda (redovnog), kao i postupak odlučivanja Ustavnog suda, u tom slučaju.

- Institucionalni okvir za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Dat je pregled institucionalne mreže za zaštitu ljudskih prava i sloboda, a koja kao ključne aktere, pored sudske vlasti, organa za prekršaje, inspeksijske službe, regulatornih i drugih agencija, Savjeta za građansku kontrolu rada policije, obuhvata sljedeće institucije: Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore i Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

○ Nacionalne strategije

Na planu politika, odnosno strateških dokumenata koja su od značaja za tematiku koju ispituje Međunarodni komitet za eliminaciju svih oblika rasne diskriminacije, ovo tijelo je informisano o važećim strategijama čija je implementacija u toku. U prvom redu to su: Strategija manjinske politike, Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020, Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Crnoj Gori 2016-2020, Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori 2014-2018 i Nacionalna stambena strategija 2011-2020.

2.1.7. Prevod i štampanje pravnih propisa na albanski i romski jezik

U cilju očuvanja i unapređenja kulturnog identiteta, kao jednog od najvažnijeg prava manjina, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava tokom 2017. godine nastavilo je publikovanje propisa kao i druge literature koja se tiče manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica na manjinskim jezicima. *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama* kao i *Priedlog zakona o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola* su prevedeni na albanski jezik.

2.1.8. Aktivnosti u okviru radnih grupa za pregovaračka Poglavlja 23 i 19

Poslije dobijanja Mišljenja Evropske komisije za članstvo Crne Gore u Evropskoj uniji, otvaranja pregovora, obrazovanja radnih grupa za pregovaračka Poglavlja 23 i 19, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je uzelo učešće u izradi i realizaciji Akcionog plana za potrebe pregovaračkog Poglavlja 23, a Direktorata za unapređenje i zaštitu manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica Ministarstva je, ovim Akcionim planom, prepoznat kao jedan od ključnih aktera u oblasti "Temeljnih prava".

U odnosu na otvoreno pregovaračko Poglavlje 23, praćene su i definisane mjere iz Akcionog plana i urađeni su periodični izvještaji o stepenu njihove realizacije, a sve u cilju bolje zaštite i unapređivanja manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Takođe, dio aktivnosti ovog Direktorata, koji je obuhvaćen mjerama iz Poglavlja 19, je realizovan u okviru pratećeg Akcionog plana za ovo Poglavlje.

2.1.9. Saradnja na projektima

U okviru projekta Podrška nacionalnim institucijama u prevenciji diskriminacije u Crnoj Gori - PREDIM (koji implementira programska Kancelarija Savjeta Evrope u Crnoj Gori, uz finansijsku podršku Evropske komisije) sprovedene su sljedeće aktivnosti koje se tiču politike zaštite manjina:

- *Obuke*
  - Seminar na temu „*Prava nacionalnih manjina u Crnoj Gori*“, u periodu 31. oktobar – 1. novembar 2017. godine, Seminar je organizovan za predstavnike/ce nacionalnih manjinskih savjeta i predstavnike/ce Ministarstva za ljudska i manjinska prava;

- *Angažman eksperata*
  - Evaluacija nacionalne Strategije manjinske politike, decembar 2017. godine;
  - Komentari na podzakonske akte *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*, decembar 2017. godine;
  - Sadržaj za obrazac sa najvažnijim elementima za Izveštaj o aktivnostima Savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, decembar 2017. godine;

- *Kampanje / javno zastupanje*
  - Istraživanje javnog mnjenja o ljudskim pravima, CEDEM²³, 26. maj 2017. godine (drugo istraživanje je planirano za februar/mart 2018. godine);
  - Kampanja putem društvenih mreža, Amplitudo, novembar 2017. - mart 2018. godine.

U okviru nove perspektive Instrumenta prepristupne podrške 2014 - 2020, biće sprovedena dva projekta koja za cilj imaju poboljšanje i zaštitu prava manjinskih naroda i to:

1. *Podrška politici borbe protiv diskriminacije i politici rodne ravnopravnosti* (IPA²⁴ 2014) ima za cilj unapređenje društvenog i institucionalnog odgovora u pogledu promovisanja, zaštite i primjene ljudskih prava i jednakih mogućnosti, sa posebnim fokusom na implementaciju antidiskriminatornih politika i politika rodne ravnopravnosti. Očekivani rezultati su: (1) Zakonski okvir za zaštitu od diskriminacije poznat, shvaćen i primijenjen naročito u odnosu prema Romima, pripadnicima LGBTI zajednice, osobama s invaliditetom, ženama i manjinama; (2) Uspostavljen efikasan i efektivan sistem za postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena; (3) Unaprijeđen sistem zaštite ljudskih prava osoba lišenih slobode. Za ovu akciju

---

²³ Centar za demokratiju i ljudska prava

²⁴ engl. *Instrument for Pre-Accession Assistance*

izdvojeno je €1.435.000 iz EU²⁵ sredstava kao i €293.000 nacionalnih sredstava. Projekat je počeo s realizacijom tokom marta 2016. godine.

2. *Promocija i zaštita ljudskih prava Roma i drugih ugroženih grupa (IPA 2015)* čiji se primarni cilj odnosi na poboljšani pristup pravima Roma i Egipćana i drugih ugroženih grupa u zapošljavanju, obrazovanju, zdravlju i socijalnoj inkluziji u opštinama Podgorica, Nikšić i Berane. Akcija će takođe doprinijeti jačanju administrativnih i organizacionih kapaciteta Ministarstva za ljudska i manjinska prava za rad sa stanovništvom romske i egipćanske populacije kao i koordinaciju aktivnosti u oblasti ljudskih prava. Za ovu akciju izdvojeno je €1.000.000. Projekat je počeo s realizacijom tokom decembra 2016. godine. Trajanje akcije će biti 18 - 24 mjeseci.

2.1.10. Okrugli stolovi, konferencije i predavanja

U toku prethodne godine Direktorat za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica je organizovalo niz seminara i edukacija, od kojih je u ovom dijelu najbitnije pomenuti *Follow up seminar - Drugi ciklus - nastavak seminara o sprovođenju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u Crnoj Gori*, seminar "Domaći pravni okvir i međunarodni standardi zaštite manjinskih prava sa fokusom na *Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina i Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima*".

2.1.10.1. Follow up seminar - Drugi ciklus - nastavak seminara o sprovođenju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u Crnoj Gori

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u saradnji sa Savjetodavnim odborom *Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina* Savjeta Evrope 07. Februara 2017. godine u Podgorici organizovalo *follow up seminar - Drugi ciklus - nastavak seminara o sprovođenju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u Crnoj Gori*. Seminar je imao dvije sesije. U prvoj sesiji tema je bila: Suzbijanje netrpeljivosti, rasizma, ksenofobije, naročito protiv Roma, uključujući političku arenu, dok je druga sesija imala dvije teme u okviru tematske rasprave. Prva tema je bila: „Obrazovanje i jezička prava nacionalnih manjina“, a tema druge sesije se bavila funkcionisanjem savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Na seminaru su učestvovali predstavnici nadležnih ministarstva, *Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina*, *Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava*, nacionalnih savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica,

---

²⁵Evropska Unija / engl. *European Union*

Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, Zajednice opština Crne Gore, predstavnici lokalnih samouprava, sudstva, tužilaštva, Uprave za kadrove, Javnog servisa i nevladinih organizacija.

Seminar –„Domaći pravni okvir i međunarodni standardi zaštite manjinskih prava sa fokusom na Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina i Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima“.

U cilju boljeg upoznavanja sa domaćim pravnim okvirom i međunarodnim standardima zaštite manjinskih prava, sa posebnim fokusom na *Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina* i *Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima*, organizovan je seminar 18 - 19. decembra 2017. godine.

Tokom seminara poseban akcenat je stavljen na efikasnije sprovođenja preporuka Komiteta ministara Savjeta Evrope vezano za *Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima* u odnosu na Crnu Goru.

2.1.11. Saradnja sa nevladinim organizacijama

Direktorat za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih zajednica tokom 2017. godine održavao je redovne kvartalne sastanke sa nevladinim organizacijama, te okrugle stolove i tribine sa NVO²⁶ sektorom o temama koje se odnose na unapređenje prava manjinskih naroda i drugih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori.

Shodno odredbama *Uredbe o načinu i postupku ostvarivanja saradnje organa državne uprave i nevladinih organizacija*²⁷, Ministarstvo je, putem javnih poziva, uključivalo predstavnike nevladinog sektora u izradi zakona za koje je predlagač ovo Ministarstvo, i radnih tijela za praćenje sprovođenja definisanih politika. Pored toga, prilikom održavanja okruglih stolova, konferencija, seminara, treninga i dr. u organizaciji Ministarstva, aktivno su učestvovali i predstavnici nevladinih organizacija koje se bave pitanjima zaštite ljudskih prava, bilo kao predavači, voditelji radionica ili polaznici edukacija.

Tokom 2017. godine posebno dobru saradnju Direktorat za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica je imalo sa sljedećim nevladinim organizacijama: CEDEM²⁸, Centar za građansko obrazovanje, Građanska alijansa, Hrvatsko građansko društvo, Forum Bošnjaka, Juventas, Matica Muslimanska, Građanska inicijativa, Mladi Romi, Centar za romske inicijative, Udruženje Egipćana Crne Gore, Koalicija Romski krug, Koalicija Romi i Egipćani zajedno, Udruženje raseljenih Roma i Egipćana, Novi Horizonti, i druge nevladine organizacije.

---

²⁶ Nvladine organizacije

²⁷ „Službeni list CG“, broj 07/12

²⁸ NVO „Centar za demokratiju i ljudska prava“

Ministarstvo je unaprijedilo i saradnju sa nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih i manjinskih prava.

2.2. SAVJETI MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA U CRNOJ GORI

Ustav Crne Gore, članom 79 pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jemči prava i slobode koja mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima, između ostalog i na osnivanje Savjeta za zaštitu i unapređenje posebnih prava (član 79 stav 1 tačka 13) i članom 33 *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*²⁹.

Na osnovu člana 33 stav 10 *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*³⁰, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je 20.09.2017. godine (Broj: 01-023-1714/17-1) donijelo *Pravila za izbore članova savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice*.

Utoku 2017. godine Savjeti manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice su održali svoje elektorske skupštine za izbor članova Savjeta i formirani su treći sazivi istih, i to:

- Hrvatski savjet u Crnoje Gori;
- Romski Savjet u Crnoj Gori;
- Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori; i
- Savjet Muslimanskog naroda Crne Gore.

Srpski nacionalni savjet je objavio javni poziv za III saziv u dnevnim novinama dana 11. 12. 2017. godine i trajao je do 31.12.2017. godine, dok je nacionalni savjet Albanaca u Crnoj Gori uputio javni poziv zainteresovanim pripadnicima albanske manjine u Crnoj Gori za učešće na elektorskoj skupštini za sazivanje III Nacionalnog savjeta Albanaca u Crnoj Gori 20. decembra 2017. godine i javni poziv je bio otvoren do 10. 01. 2018. godine.

Zakon o manjinskim pravima i slobodama propisuje da se sredstva za finansiranje savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice obezbjeđuju u Budžetu Crne Gore, u iznosu od najmanje 0,05% tekućeg budžeta, dok u skladu sa Zakonom o Budžetu za 2018.godinu ista iznose €600.000,00, odnosno udvostrečena su sredstva za njihovo funkcionisanje u odnosu na dosadašnji period.

Radi boljeg unapređenja manjinskih prava neophodna je saradnja sa savjetima, i u tom kontekstu Ministarstvo za ljudska i manjinska prava tokom 2017. godine je nastavilo sa kontinuiranom saradnjom sa svim manjinskim savjetima u Crnoj Gori.

Predstavnici savjeta su učestvovali u radnim grupama, komisijama, okruglim stolovima, konferencijama, edukacijama i drugim aktivnostima od značaja za manjinske narode i druge manjinske nacionalne zajednice od kojih vrijedi napomenuti učešće u radnoj grupi za izradu

---

²⁹ »Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07, 2/11 i »Službeni list CG«, broj 031/17

³⁰ "Službeni list RCG", br. 31/06, 51/06 i 38/07 i „Službeni list Crne Gore“, broj 002/11, 008/11 i 031/17

Zakona o imjenama i dopunama zakona o manjinskim pravima i slobodama, Nacrta Zakona o upotrebi i isticanju nacionalnih simbola i Nacrt Zakona o obrazovanju i vaspitanju, i dr.

Svaki savjet ima svog predstavnika u upravnom odboru *Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava* i *Savjetu za saradnju sa iseljenicima*.

Predstavnici savjeta su aktivno uzeli učešće tokom boravka predstavnika Komiteta eksperata Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, Komisiji za izradu i praćenje implementacije Četvrtog izvještaja o Povelji i III Izvještaja o sprovođenju Okvirne konvencije za nacionalne manjine, odnosno tokom boravka ekspertske misije Evropske komisije za oblast osnovnih ljudskih prava.

2.2.1. Nacionalni savjet Albanaca u Crnoj Gori

Na osnovu člana 34 *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*³¹ i *Pravilnika o obrascu i načinu vođenja evidencije savjeta*³², Ministarstvo je Rješenjem broj 01-2709/13 od 01.11.2013. godine u Evidenciju savjeta upisalo Albanski savjet. Nacionalni savjet Albanaca u Crnoj Gori, 20 decembra 2017. godine uputilo je javni poziv zainteresovanim pripadnicima albanske manjine u Crnoj Gori za učešće na elektorskoj skupštini za sazivanje III Nacionalnog savjeta Albanaca u Crnoj Gori. Javni poziv je bio otvoren do 10. 01.2018.godine.

Aktivnosti Nacionalnog Savjeta Albanaca (u daljem tekstu: NSA) je u protekloj 2017. godini imao dosta aktivnosti, a ovim izvještajem su obuhvaćene oblasti kojima je NSA posvijetio najviše pažnje, kao na primjer: obrazovanje na albanskom jeziku; informisanje na albanskom jeziku; upis studenata na univerzitetima u regionu, a pogotovo onima gdje se nastava izvodi na albanskom jeziku (Albanija, Kosovo, Makedonija); zastupljenost pripadnika albanskog naroda u državnim institucijama; jačanje nacionalnog i kulturnog identiteta kao i očuvanje albanskog jezika i identiteta.

Što se tiče obrazovanja na albanskom jeziku, NSA je tokom 2017. godine, u okviru projekta finansiranog od strane *Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava*, dodjelio školske lektire u srednjim školama gdje se nastava izvodi i na albanskom jeziku. Tokom 2017. godine predstavnici NSA su posjetili sve srednje škole u Crnoj Gori gdje se nastava izvodi na albanskom jeziku. Ovom prilikom uručene su donacije – školske lektire u skladu sa nastavnim planom i programom.

---

³¹»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07 i »Službeni list Crne Gore«, broj 02/11

³²»Službeni list Crne Gore«, broj 37/08

NSA³³ - Komisija za obrazovanje je dostavila prijedloge i sugestije u izmjenama i dopunama seta zakona iz oblasti obrazovanja. U okviru Javnog poziva, NSA je podnio preporuke Zavodu za školstvo vezano za nastavni plan i program za predmete: Albanski jezik i književnost, Istorija, Geografija, Likovna kultura i Muzička kultura, koje su povezane sa nacionalnim identitetom.

Predsjednik NSA je Zavodu za školstvo Crne Gore uputio inicijativu da se u škole u kojima se nastava izvodi dvojezično, Albanski jezik uvede kao redovan nastavni predmet za sve učenike.

Povodom obilježavanja Dana učitelja (7. mart), NSA je u Centru za kulturu u Ulcinju, organizovao kulturnu manifestaciju gdje su učestvovali umjetnici iz zemlje i regiona.

U izvještajnom periodu, NSA je aktivno učestvovao u procesu upisa studenata albanske nacionalne manjine, koji su bili zainteresovani da svoje školovanje nastave u univerzitetima u Prištini, Tirani, Skadru, Podgorici, Baru, i drugim centrima.

NSA je i u 2017. godini podržao mnoge kulturne aktivnosti kao što su izdavanje i promocije knjiga, kulturne umjetničke manifestacije, sportske aktivnosti itd.

Povodom albanskog nacionalnog praznika 28. novembra – Dana Zastave, NSA je organizovao niz manifestacija i aktivnosti u Plavu, Tuzima-Malesiji i Ulcinju. Takođe, u čast Dana Zastave, NSA u saradnji sa opštinom Ulcinj i opštinom Skadar (Republika Albanija) organizovali su po šesti put “Maraton nezavisnosti Ulcinj – Skadar”, u kome je učestvovalo više od 60 (šezdeset) takmičara iz raznih zemalja svijeta.

U okviru NSA je i tokom ove godine izlazio nedjeljnik *Koha javore*, jedini list na albanskom jeziku u Crnoj Gori koji se finansira od strane Skupštine Crne Gore. NSA je obilježio petnaestogodišnjicu osnivanja *Koha Javore*. NSA je pomagao RTV³⁴ stanice na albanskom jeziku u Crnoj Gori.

2.2.2. Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori

Na osnovu člana 34 *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*³⁵ i *Pravilnika o obrascu i načinu vođenja evidencije savjeta*³⁶, Ministarstvo je Rješenjem broj 01-023-698/17-20 od 27.09.2017. godine u Evidenciju savjeta upisalo Bošnjačko vijeće.

---

³³Nacionalni savjet Albanaca

³⁴Radio i televizija

³⁵»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07, 02/11i »Službeni list Crne Gore«, broj 031/17

³⁶»Službeni list Crne Gore«, broj 37/08

Bošnjački savjet u Crnoj Gori je na XI sjednici održanoj u Rožajama 18.03.2017.godine usvojio završni račun budžeta Bošnjačkog vijeća za 2016.godinu, kao i budžet za tekuću godinu. Takođe, donijeta je odluka o osnivanju Bošnjačke nacionalne biblioteke, formirana je komisija za dodjelu jednokratne pomoći za 20 (dvadeset) studenata bošnjačke nacionalnosti, bez jednog ili oba roditelja, a sa najmanjom prosječnom ocjenom 8.5 i donijeta je odluka da se Odbor za bosanski jezik i bošnjačku književnost ovlasti da iznađe zakonsku formu i podnese inicijativu za uvođenje bosanskog jezika u obrazovni program Crne Gore.

Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori je, u saradnji sa Centrom za kulturu Rožaje, i Narodnom bibliotekom organizovalo promociju časopisa *Bošnjačka riječ*. Tom prilikom su Bošnjačko nacionalno vijeće iz Srbije, i Centar za bošnjačke studije donirali preko 200 (dvije stotine) knjiga za osnivanje Bošnjačke nacionalne biblioteke. Takođe, prisutni učesnici na promociji su donirali knjige u skladu sa svojim mogućnostima. U procesu je realizacija projekta otvaranja Bošnjačke biblioteke. Cilj ovog projekta je da se na jednom mjestu sublimira bošnjačka literatura iz svih oblasti, kako bi bila dostupna kako bošnjačkoj zajednici u Crnoj Gori tako i široj naučnoj i čitalačkoj javnosti. Realizacija prvog dijela projekta, koja obuhvata zakup prostorija, nabavku bibliotečke građe i opremanje prostorija se privodi kraju.

Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori je realizovalo projekat Monitoring medijske scene Crne Gore sa posebnim akcentom na Javni servis koji je podržan od *Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava*. Realizacija projekta „*Monitoring medijske scene u Crnoj Gori, sa posebnim akcentom na Javni servis*“ imala je prije svega za cilj da ukaže na probleme sa kojima se suočavaju Bošnjaci kada je u pitanju zastupljenost u medijskom prostoru Javnog servisa, kao i u kadrovskoj strukturi. Takođe, ovaj projekat je imao za cilj da se napravi paralelna analiza zastupljenosti u komercijalnim medijima, kako u televizijskim tako i u štampanim i elektronskim, odnosno na portalima. Zbog kompleksnosti posla i pouzdanosti istraživanja, angažovana je agencija za elektronsko praćenje i arhiviranje medija – „Arhimed“, koja je kroz tromjesečni period, pratila programski sadržaj Javnog servisa i za taj period uradila analizu zastupljenosti Bošnjaka na tom mediju. Praćeni je program i Radio Rožaje, Radio Berane, Radio Bijelo Polje, RTV Pljevlja, Radio Bar; dnevne novine Vijesti, Dan, Pobjeda; portali Vijesti, Cafe del Montenegro, RTCG i AntenaM.

Nakon praćenja i urađene analize medijske scene organizovan je Okrugli sto „*Bošnjaci i mediji u Crnoj Gori-stanje i perspektive*“ 27.05.2017. godine. Na okruglom stolu je bilo ukupno 24 (dvadeset četiri) učesnika, predstavnici institucija i medija, kao i predstavnici organizatora odnosno Bošnjačkog vijeća u Crnoj Gori. Pored predstavljanja realne slike položaja Bošnjaka u crnogorskim medijima, predložena su i određena rješenja, kada je Javni servis u pitanju, obzirom da se radi o mediju koji se finansira iz Javnog budžeta i na kom svi narodi imaju pravo na srazmjernu zastupljenost. Naime, predloženo je da se uvede sedmična emisija namijenjena istoriji i kulturi manjinskih naroda, a da se aktuelna problematika manjina tretira u okviru redovnih emisija javnih servisa i elektronskih medija uopšte. Budući

da je to jedini programski sadržaj u TVCG³⁷ koji se bavi identitetom/kulturom/tradicijom triju nacionalnih manjina u Crnoj Gori (Bošnjaka, Muslimana i Hrvata) ocijenjeno je da je nužno unutar Redakcije za manjine stvoriti sve uslove i tim koji će nesmetano i profesionalno realizovati emisiju "Mostovi" kako bi ona istinski dobila smisao približavanja i afirmacije razlika među nama. Takođe, u okviru TVCG potrebno je da se formira redakcija na bosanskom jeziku sa najmanje 3 (tri) novinara i urednikom. Kao rezultat analize praćenja medija štampan je zbornik radova sa okruglog stola u tiražu od 500 (pet stotina) primjeraka.

Nakon izbora novog saziva Bošnjačkog vijeća realizovane su brojne zvanične posjete institucijama u zemlji i inostranstvu.

2.2.3. Hrvatski savjet u Crnoj Gori

Na osnovu člana 34 *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*³⁸ i *Pravilnika o obrascu i načinu vođenja evidencije savjeta*³⁹, Ministarstvo je Rješenjem broj 01-023-578/17-13 od 06.09.2017. godine u Evidenciju savjeta upisalo Hrvatski savjet u Crnoj Gori.

Generalna ocjena u Hrvatskom savjetu u Crnoj Gori, jeste da su dobili pohvale za svoj rad od svih relevantnih adresa u Crnoj Gori i Republici Hrvatskoj. Učinjen je maksimalan napor i angažiran puni kapacitet Vijeća kako bi naše djelovanje bilo u cilju zaštite, promicanja i unapređenja prava hrvatskoga naroda u Crnoj Gori te na dobrobit kulturno-povijesno-religijske tradicije hrvatskoga naroda u Crnoj Gori.

Na području kulture, Hrvatski savjet u Crnoj Gori kao posebno uspješne projekte ističe objavljivanje knjige „*Kulturalno pamćenje-ogledi o hrvatskoj kulturi i književnosti Boke*“, promociju Digitalne antologije „*Hrvatsko pjesništvo Boke kotorske*“, projekat glagoljice na tlu Boke kotorske, pripremu knjige o *Idi Veroni*, izdavanje pjesničke zbirke *Versi kamena i mora* u saradnji s CEKUM⁴⁰-om, gdje je po prvi puta obrađeno savremeno hrvatsko pjesništvo Boke.

Hrvatski savjet u Crnoj Gori je pomogao *RadioDux* da donacijom ishoduje nabavku modernije opreme, prijeko neophodne, nakon što se ishodovala druga frekvencija, odnosno nacionalna koncesija, što se smatra izuzetno velikim uspjehom i ključnim momentom za promoviranje *Žive hrvatske riječi* u eteru Boke kotorske i šire.

---

³⁷Televizija Crne Gore

³⁸»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07,02/11i »Službeni list Crne Gore«, broj 031/17

³⁹»Službeni list Crne Gore«, broj 37/08

⁴⁰Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina crne Gore

Hrvatski savjet u Crnoj Gori je, takođe, bio aktivno uključen u popunjavanje knjižničnoga fundusa Hrvatske knjižnice *„Ljudevit Gaj* u Donjoj Lastvi kao i u pomaganju terenske nastave Dopunske škole hrvatskoga jezika.

Hrvatski savjet u Crnoj Gori je inicirao osnivanje *Zavoda za istoriju i kulturu Hrvata Boke i Primorja* po uzoru na slične institucije u zemljama u regiji. Isti je podržao uvrštavanje Kola sv. *Tripuna* u nematerijalnu kulturnu baštinu bokeljskih Hrvata u Hrvatskoj.

Hrvatski savjet u Crnoj Gori se uključio u projekt pripreme nastavnog sadržaja iz istorije, tradicije, kulture i književnosti manjinskih naroda u Crnoj Gori, a koji bi bili uvršteni u udžbenike redovne nastave u osnovnim i srednjim školama u Crnoj Gori. Projekt je predviđen u saradnji sa Ministarstvom prosvjete Crne Gore, gdje bi se formirala jedna radna grupa po pitanju izmjena Plana i programa.

Predstavnici Hrvatskog savjeta u Crnoj Gori su učestvovali na XXII Forumu hrvatskih manjina u Zagrebu sredinom mjeseca novembra, koji je za temu imao kulturno-tradicijsko blago Hrvata u susjednim zemljama. Predstavnici Hrvatskog savjeta u Crnoj Gori su učestvovali na III. Hrvatskom iseljeničkom kongresu u Šibeniku, gdje je tema bila „Mladi i ekonomsko-demografska politika“.

Hrvatski savjet u Crnoj Gori je sarađivao sa Fondom za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore, koji je finansirao 2 (dva) projekta hrvatskog savjeta: „*Idu Veronu*“ i Gostovanje hrvatskih i crnogorskih književnika u Crnoj Gori u Zagrebu.

Hrvatski savjet u Crnoj Gori je, takođe, organizovao naučni skup o demografiji i kulturi Hrvata Boke u saradnji sa Hrvatskim katoličkim sveučilištem, kao i predavanje o glagoljici na tlu Boke i to u tri različita navrata pod pokroviteljstvom Veleposlanstva RH⁴¹ i Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan RH.

Osim naprijed navedenog Hrvatski savjet u Crnoj Gori je pomogao organizaciju sad već tradicionalne *Fešte od rogača* Hrvatske krovne zajednice *„Dux Croatorum*. Hrvatski savjet u Crnoj Gori podržava i jedini tiskani medij na hrvatskome jeziku, *Hrvatski glasnik*, koji redovno izlazi u okviru Hrvatskog građanskog društva. Takođe, učestvovao je u održavanju Hrvatskoga doma, odnosno Doma kulture *Josip Marković* u Donjoj Lastvi.

Predstavnici Hrvatskog savjeta u Crnoj Gori su, u izvještajnom periodu, gostovali u emisijama lokalnih, državnih i regionalnih medija (RTCG⁴²-a, HRT⁴³-a, HR-a) posvećenim manjinama, odnosno dijaspori, (Glas domovine, Mostovi), kojom su prilikom

---

⁴¹ Republika Hrvatska

⁴² Radio-televizija Crne Gore

⁴³ Hrvatska radio-televizija

predstavljali rad savjeta i djelovanje na dobrobit hrvatskoga naroda u Crnoj Gori. U izvještajnom periodu, Hrvatski savjet u Crnoj Gori je promovisao dokumentarni film o novim hrvatskim blaženicima *Svete vjere mučenici* i film *„Papa s Jadrana* o Papi Sikstu V, porijeklom iz Boke kotorske.

2.2.4. Savjet Muslimanskog naroda Crne Gore

Na osnovu člana 34 *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*⁴⁴ i *Pravilnika o obrascu i načinu vođenja evidencije savjeta*⁴⁵, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je Rješenjem broj 01-023-1135/17-6 od 12.12.2017. godine u Evidenciju savjeta upisalo Muslimanski savjet. U skladu sa Statutom Savjeta Muslimanskog naroda Crne Gore (u daljem tekstu: SMNCG) i u 2017. godini Savjet je obavljao poslove od javnog interesa u skladu sa *Zakonom o manjinskim pravima i slobodama* kao samostalna institucija u oblasti posebnih prava pripadnika Muslimanskog naroda Crne Gore, te u skladu sa Statutom i Pravilnikom o radu Savjeta Muslimanskog naroda Crne Gore.

U izvještajnom periodu, predstavnici SMNCG su aktivno učestvovali u realizaciji projekata finansiranih od strane Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore. Na planu informisanja redovno funkcioniše sajt SMNCG na adresi www.savjetmuslimanacg.me.

U izvještajnom periodu SMNCG je po prvi put objavio svoj časopis pod nazivom *Revija Muslimana*. Takođe, Savjet je uradio reprint izdanja dvije knjige *Istorija Muslimana Crne Gore*.

Predstavnici SMNCG aktivno su učestvovali u svim djelatnostima koje je organizovalo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava kako u domenu edukacije, tako i u domenu rada na zakonskim aktima.

Zahvaljujući angažovanju članova SMNCG, kao i raspoloživim sredstvima Savjet je u protekloj godini:

- Pomogao realizaciju konkretnih projekata i redovnih aktivnosti od značaja za Muslimanski narod Crne Gore;
- Blagovremeno informisao javnost o istinosti i činjenicama vezanim za aktivnosti Savjeta;
- Svoje aktivnosti usmjerio ka unaprijeđenju, razvoju i zaštiti posebnih prava Muslimanskog naroda Crne Gore, afirmaciji njihovog kulturnog i nacionalnog identiteta;

---

⁴⁴ Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07 i »Službeni list Crne Gore«, broj 02/11)

⁴⁵ »Službeni list Crne Gore«, broj 37/08

- Pratio aktivnosti na realizaciji projekata koji su finansirani od strane *Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava* iz redova Muslimana Crne Gore.

2.2.5. Romski savjet u Crnoj Gori

Na osnovu člana 34 *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*⁴⁶ i *Pravilnika o obrascu i načinu vođenja evidencije savjeta*⁴⁷, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je Rješenjem broj 01-023-920/17-2 od 06.09.2017. godine u Evidenciju savjeta upisalo Romski savjet.

Romski savjet je u izvještajnom periodu potpisao memorandum o saradnji sa njemačkom organizacijom „Help - Hilfe zur Selbsthilfe e.V.“. Takođe, predstavnici Romskog savjeta su učestvovali u programu prekogranične saradnje Crna Gora – Kosovo 2014 - 2020 i obuci o izradi IPA⁴⁸ projekata u okviru prekogranične saradnje Italija – Albanija-Crna Gora 2014 - 2020. Osim toga, Romski savjet u crnoj Gori je obiležio, sada već tradicionalnu manjifestaciju, odnosno proslavu svjetskog dana Roma - 8. Aprila.

Romski savjet u Crnoj Gori je, u izvještajnom periodu, pripadnicima romske populacije u Crnoj Goridodijelio jednokratnu finansijsku pomoć u ukupnom iznosu preko €30.000,0.

Romski savjet je aktivno uključen u implementaciji projekta “*Promocija i zaštita ljudskih prava Roma, Egipćana i drugih ranjivih grupa sa fokusom na Berane, Nikšić i Podgoricu*”.

2.2.6. Srpski nacionalni savjet

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava pozvalo je u skladu sa *Zakonom o manjinskim pravima i slobodama*⁴⁹, *Pravilima za izbore članova savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice*⁵⁰ i *Pravilnika o obrascu i načinu vođenja evidencije savjeta*⁵¹ upisao Srpski nacionalni savjet u Registar nacionalnih savjeta pod rednim brojem 01-510/14, od 25.02.2014. godine. Javni poziv za III saziv Srpskog nacionalnog savjeta je objavljen u dnevnim novinama dana 11.12.2017. godine i trajao je do 31.12.2017. godine.

---

⁴⁶ »Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07, 02/11i »Službeni list Crne Gore«, broj 031/17

⁴⁷ »Službeni list Crne Gore«, broj 37/08

⁴⁸ engl. *Instrument for Pre-Accession Assistance*

⁴⁹ Sl. list RCG“, br. 31/06, 51/06 i 38/07 i „Sl. list Crne Gore“, br. 02/11

⁵⁰ „Sl. list Crne Gore“, br 12/139

⁵¹ „Sl. list Crne Gore“, br. 37/08

U protekloj godini Srpski nacionalni savjet je ostvario značajne rezultate. Sačuvani su i prošireni svi dosadašnji projekti po kojima je aktivnost Srpskog nacionalnog savjeta bila prepoznatljiva u prethodnim godinama.

Srpske elektronske novine svakodnevno opširno informišu o svim najvažnijim događajima u zemlji, okruženju i svijetu. Nova uređivačka koncepcija, kao proizvod iskustva i potreba čitalaca, sa obogaćivanjem više autorskih video snimaka, specijalnih i stalnih TV emisija, posebnih i specijalnih priloga, portalu Srpske novine CG uvećala je čitanost. Mnogi od tekstova koji su se mogli naći na portalu Srpske novine prenošeni su i u drugim štampanim i elektronskim medijima. Ono što portal Srpske novine čini posebnim, ne samo na prostoru Crne Gore, već i okruženja, jeste činjenica da su u njemu pohranjena gotovo sva izdanja Književne zadruge, njih preko 200 (dvije stotine) naslova. Na portalu se mogu naći i dodatni sadržaji u vidu galerija fotografija, foto priča i reportaža koje su pratile značajne događaje u Crnoj Gori.

Srpski radio je u 2017. godini svoju produkciju po podacima Agencije za elektronske medije obogatio sa najvećim brojem sadržaja. U protekloj godini Srpski radio pokrivaio je područja opština Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Mojkovac, Kolašin, Nikšić, Plužine, Podgorica, Danilovgrad i gradske opštine Golubovci i Tuzi, kao i dijelove opština Bara i Cetinja. U 2017.godini Srpski radio je dobio dozvolu za proširenje svoje slušanosti na opštine Herceg Novi, Kotor, Tivat, Bar, Pljevlja i Žabljak, što znači da je gotovo čitav prostor Crne Gore pokriven ovim značajnim srpskim medijem, koji je u prethodnom vremenu imao važnu ulogu u pravovremenom i kvalitetnom informisanju srpskog naroda i građana Crne Gore. Srpski nacionalni savjet sa sebi bliskim organizacijama organizovao je rad Srpske televizije, koja se može pratiti na kablovskim operaterima Ekstra TV, Mtel i Telemah, koji pokrivaju čitav prostor Crne Gore sa najvećim brojem korisnika kablovske televizije.

Periodičnim izlaženjem nastavljena je produkcija časopisa *Srpske novine* preko čijeg se sadržaja jasno prepoznaje koncepcija očuvanja srpskog identiteta u Crnoj Gori. U njemu se nalaze najznačajnije informacije iz Crne Gore, regiona i svijeta, intervjui, aktuelnosti, informacije iz politike, društva, ekonomije, kulture, sporta i raznih vrsta zanimljivosti. Časopis „Srpske novine“ izlazi periodično, odnosno jednom mjesečno i do kraja 2017.godine objavljeno je 96 (devedeset šest) brojeva, što predstavlja izuzetan uspjeh posebno ako se zna da je za kvalitet sadržaja dobio značajna priznanja od Srpske akademije nauka i umetnosti, Patrijaršije Srpske pravoslavne crkve i najuglednijih srpskih intelektualaca.

Književna zadruga Srpskog nacionalnog savjeta nastavila je sa svojim aktivnostima u okviru izdavačke djelatnosti. Književna zadruga nagrađena je na *Podgoričkom sajmu* 2014.godine za Izdavački poduhvat, istu nagradu je dobila 2015.godine na *Novosadskom sajmu*, dok je na jednom od najprestižnijih i najvećih sajmova i izložbi knjiga u Evropi, koji se svake godine u zadnjoj nedelji oktobra održava u Beogradu, dobila prestižnu nagradu „Najbolji izdavač iz dijaspore za 2016. godinu“ i istu nagradu potvrdila na Beogradskom sajmu knjiga 2017.

godine. Takođe, Književna zadruga Srpskog nacionalnog savjeta nagrađena je za izdavački poduhvat na Sajmu knjiga u Andrićgradu 2017.godine, kao i sa posebnim priznanjem Udruženja književnika Crne Gore *Nemanjin žig* za izuzetan doprinos razvoju kulture, izdavaštva i očuvanja identiteta srpskog naroda u Crnoj Gori. Redosled dobijenih nagrada pokazuje kontinuitet i kvalitet u radu ove izdavačke kuće koja je od svog osnivanja 2006. godine do kraja 2017. godine objavila više od 250 (dvije stotine pedeset) knjiga i publikacija i dobila gotovo sve nagrade koje se dodjeljuju za književnost (poeziju i prozu) na srpskom govornom području.

U 2017. godini Književna zadruga Srpskog nacionalnog savjeta izlagala je svoja izdanja na Novosadskom i Podgoričkom sajmu, na Trgu od ćirilice u Herceg Novom, Sajmu u Andrićgradu i 62. međunarodnom beogradskom sajmu, na kojemu je kao izdavačka kuća, drugu godinu za redom, nagrađena prestižnom nagradom „Najbolji izdavač iz dijaspore“. Na najznačajnijoj manifestaciji kojom se u Crnoj Gori brani srpski jezik i ćirilčno pismo na Trgu od ćirilice u Herceg Novom Književna zadruga Srpskog nacionalnog savjeta dobila je prvu nagradu Trga od ćirilice *Ćirilnik* namijenjenu nacionalnim ustanovama za izuzetne zasluge u odbrani ćirilčnog identiteta i dostojanstva srpskog naroda u 2017. godini.

U svojim redovnim aktivnostima na obilježavanju srpskih nacionalnih praznika i važnih datuma za očuvanje identiteta, tradicije i kulture srpskog naroda u Crnoj Gori, Srpski nacionalni savjet je i tokom 2017. godine organizaovao veliki broj aktivnosti.

Kao jedan od nosilaca projekta povezivanja srpskih organizacijam na najširem prostoru regiona, Srpski nacionalni savjet je u programu pravoslavnih i srpskih integracija potpisao sporazume o saradnji sa najuticajnijim institucijama kulture srpskog naroda – Maticom srpskom iz Novog Sada i Srpskom književnom zadrugom iz Beograda. U saradnji sa Maticom srpskom iz Novog Sada o trošku Srpskog nacionalnog savjeta štampan je jedan broj Ljetopisa Matice srpske, a saradnja sa Srpskom književnom zadrugom potvrđena je na način što je Srpski nacionalni savjet obezbijedio sredstva da se u prestižnim edicijama štampa više knjiga u zajedničkoj produkciji: roman Labuda Dragića *Kukavičja pilad*, Rajko Petrov Nogo *Sonet i smrt*, Dobrica Erić *Izabrane pesme* i Momčilo Mićović *Njegoš u zboru svjetskih velikana*.

U povezivanju sa nacionalnim i kulturnim organizacijama širom regiona, Srpski nacionalni savjet potpisao je sporazume o saradnji sa Samoupravom Srba iz Mađarske, Udruženjem Srba i Crnogoraca *Morača – Rozafa* iz Albanije, Nacionalnim savezom Srba iz Makedonije, Savezom Srba iz Rumunije, Srpskim narodnim pokretom *Svetozar Miletić* iz Novog Sada, Srpskim narodnim pokretom „Izbor je naš“ iz Banjaluke, Društvom srpskih domaćina iz Beograda, Srpskim kulturnim i prosvjetnim društvom *Prosvjeta* iz Republike Srpske, Asocijacijom *Stvaraoci Republike Srpske* sa Pala i Udruženjem Srba iz Hrvatske i sa svima imao uspješnu i konkretnu saradnju, sa zajedničkim projektima na očuvanju srpskog nacionalnog, jezičkog i kulturnog identiteta. Cilj uspostavljanja saradnje sa kulturnim i

nacionalnim organizacijama Srba iz regiona je i unapređenje kvaliteta književnog, umjetničkog i obrazovnog rada, kroz zajedničko djelovanje usklađeno sa potrebama društva i projektovanim razvojem oblasti u kojima se može ostvariti integracija srpskog naroda na najširem prostoru.

U skladu sa mogućnostima Srpski nacionalni savjet materijalno je pomagao prepoznatljive nacionalne organizacije koje se bave zaštitom i očuvanjem srpskog identiteta. Dodijelio je značajan broj pojedinačnih pomoći najboljim učenicima i studentima srpske nacionalnosti koji su bili u materijalnoj potrebi radi nastavljanja uspješnog školovanja. U više slučajeva Srpski nacionalni savjet je intervenisao i prema zahtjevima pojedinaca i dodjeljivao sredstva socijalnim slučajevima za koje se nedvosmisleno moglo utvrditi da svoj problem ne mogu riješiti na neki drugi način.

Sve aktivnosti Srpski nacionalni savjet realizovao je kao projekte za koje je zajedno sa sebi bliskim organizacijama konkurisao kod državnih fondova Crne Gore i Srbije i uz značajnu pomoć velikog broja volontera koji su nesebično učestvovali u aktivnostima Srpskog nacionalnog savjeta.

2.3. FOND ZA ZAŠTITU I OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA

Skupština Crne Gore je dana 16. oktobra 2017. godine donijela je *Odluku o izmjenama i dopuni odluke o osnivanju Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava*⁵².

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, član 36, i *Odlukom o osnivanju Fonda za manjine*⁵³, Skupština Crne Gore, radi podrške aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta, osnovala je *Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore*.

Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava je u 2017. godini dva puta raspisivao javni konkurs za raspodjelu sredstava projektima.

I RASPODJELA SREDSTAVA FONDA ZA 2017. GODINU

Odluku o prvoj raspodjeli sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2017. godinu. Upravni odbor Fonda je donio na sjednici održanoj dana 18.04.2017. godine.

U prvoj raspodjeli za sredstva Fonda konkurisao je 321 (tri stotine dvadeset jedan) projekat, sa zahtjevima za finansijsku podršku u ukupnom iznosu od €2.256.841,42. Zbog neispunjavanja formalno-pravnih uslova iz procedure odlučivanja eliminisano je 79 projekata. Zbog nedovoljnog broja bodova raspodjelom nije obuhvaćeno 114 (sto četrnaest) projekata. Po osnovu eliminatornih kriterijuma odbijeno je 5 (pet) projekata. Od 242 (dvije stotine četrdeset dva) projekta koji su ispunili konkursne uslove, finansijskom podrškom obuhvaćeno je 123 (sto dvadeset tri) projekta, sa ukupnim iznosom od €680.000,00. Prosječan iznos finansijske podrške Fonda projektima u I raspodjeli za 2017. godinu iznosi €5.528,46.

r/b	Naziv projekta	Naziv nosioca projekta	Bodovi	Odobreni iznos sredstava u €
1.	Časopis „Hrvatski glasnik“	Hrvatsko građansko društvo Crne Gore	94	8.000
2.	Srpski jezik i ćirilica, osnove srpskog identiteta	Srpski nacionalni savjet Crne Gore	93	18.000
3.	Radio serijal Srpski identitet u Crnoj Gori	Srpski kulturni centar “Stefan Nemanja”	93	18.000
4.	Informativna produkcija Srpske	NVO “Društvo za	92	27.000

⁵²“Službeni list Crne Gore”, br. 068/17 od 20.10. 2017. godine

⁵³“Službeni list Crne Gore”, br. 068/17 od 20.10. 2017. godine

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

	televizije	ravnopravnost i toleranciju”		
5.	Festival priče- Zavičajne staze- Bihor 2017 “Magija ženskog pisma”	NVO “Centar za kulturu Bihor”	93	9.000
6.	Informativna produkcija Srpskog Kul radija	NVO “Društvo za ravnopravnost i toleranciju”	92	26.000
7.	Uz razvoj kulture i tradicije imamo i budućnost	NVO „Romski kulturni centar”	92	7.500
8.	Radio Dux i portal www.radiodux.me	NVO Hrvatska krovna zajednica “Dux Croatorum” Radio Dux	92	24.000
9.	Fešta od rogača	NVO Hrvatska krovna zajednica “Dux Croatorum”	92	4.200
10.	Srpski vjerski i nacionalni praznici	Društvo srpskih domaćina Crne Gore	91,50	18.000
11.	Srpska kultura u Crnoj Gori i regionu- TV serijal	NVO “Kulturna scena”	91	21.000
12.	Igra i pjesma je naš život	Ramo Machtolf	91	5.000
13.	Hrvatski književnici u Crnoj Gori i crnogorski književnici u Zagrebu	Hrvatsko nacionalno vijeće u Crnoj Gori	91	4.000
14.	Ida Verona-život i djelo	Hrvatsko nacionalno vijeće u Crnoj Gori	91	4.000
15.	Sjećanje na žrtve	Forum Bošnjaka Crne Gore	90	6.000
16.	Përdorimi i gjuhës shqipe ne institucionet shtetërore dhe sektorin privat në trevën e Komunës Ulqinit dhe Tivarit Korišćenje albanskog jezika u državnim institucijama i privatnom sektoru u Opštini Ulcinj i Bar	Besnik Lika	90	2.650
17.	Nabavka garnitura uniformi za članove orkestra	Glazbeno prosvjetno društvo Tivat	90	7.000
18.	Romski radio – Romski glas	NVO “Udruženje Roma” Crne Gore	89	12.000
19.	Srpske elektronske novine	Srpski kulturni centar “Stefan Nemanja”	89	17.000
20.	“Il je vedro...”- izvorne pjesme Muslimana transformisane u solo pjesmu	Senad Gačević	89	7.000
21.	Manastiri i crkve srpskog naroda u	NVO “Bisernica”		

Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

	Crnoj Gori		89	18.000
22.	Afirmacija kulturnog nasljeđa Bošnjaka u Crnoj Gori kroz publikovanje autorskog djela književnika Zaima Veskovića	Rifat Vesković	89	3.000
23.	Mall	Radio Elita	89	4.585
24.	Flasim, avancojme dhe veprojme Govorimo, unapređujemo i djelujemo	TV Teuta	89	6.050
25.	Islam-sušivot i tolerancija II	NVO “Veliko srce-Bar Ilo”	89	5.000
26.	Dani Mrkojevića	Alen Pelinković	88	7.000
27.	Razgradnja islamofobije i drugih vjerskih predrasuda kroz susretanje islama i hrišćanstva u cilju afirmacije vjerskog identiteta Muslimana i njihove bolje integracije u CG	NVO Udruženje za pomoć marginalizovanim licima i grupama	88	5.000
28.	Ramazanska noć	NVO “Romska duša”	88	5.600
29.	Ko nahrani postača imaće nagradu kao i onaj što posti	NVO “Mladi romski pokret”	88	6.300
30.	Botimi i librit,, Krijime popullore shestanase,, Štampanje knjige “Narodno stvaralaštvo Šestana”	Sim Dobreci	88	2.450
31.	Medijska promocija kulturne baštine Muslimana u Crnoj Gori	Azra Hrapović	88	2.900
32.	28 nëntor –Dita e Flamurit Kombetar 28. novembar- Dan zastave	KKSH-Malin e Zi Albanski savjet u Crnoj Gori	87	15.100
33.	Očuvanje i razvoj jezičkog identiteta kroz edukacija romske djece i mladih o svojoj kulturi, nacionalnoj i etničkoj posebnosti	NVO “Udruženje Roma Budo Tomović –Nikšić”	87	3.000
34.	Radio serijal “Bisernica”	NVO “Bisernica”	87	18.000
35.	Simpoziumi shkencor: “Figurat emblematike gjate historis ne trevat e Plaves dhe Gucise Pjesa e dyte”; Organizimi i Tubimit Tradicional Popullor “Miresevini ne Alpet Shqiptare” Vuthaj 2017.; Dhe festivali kombetar me 29,30 e	Alpet Shqiptare		

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

	31 korrik 2017. Naučni simpozijum: „Istaknute istorijske ličnosti u Plavu i Gusinju, 2 dio“; Organizovanje tradicionalnog narodnog okupljanja „Dobro došli na Prokletije“; Nacionalni festival 29,30. i 31. jul 2017		86	10.200
36.	Komunisti I Muhadžiri (1962-1970) slučaj Opštine Rožaje	Prof. dr Šerbo Rastoder	86	3.400
37.	Muslimanski glas mira	Građanska inicijativa mladih	86	4.000
38.	Romski bal 2017	Kolicija NVO Romski forum za integracije	86	3.600
39.	Osnivanje bošnjačke nacionalne biblioteke	Bošnjački savjet u Crnoj Gori	86	21.000
40.	Trajnimi i lidershipit për çështjet publike Trening liderstva za javna pitanja	Monitoring group Ulqin-MogUl	85	3.500
41.	Bošnjaci postali i opstali autohtoni narod Crne Gore kroz baštinu nacionalnih, kulturnih, jezičkih i vjerskih vrijednosti	Amela Tahirović	85	4.000
42.	Botimi i 3 librave: 1. Disa autorë në kërkim të një drame „Ndryshe“ 2. Fejesa n'djep ose Ulqini i marrun 3. Perktimi ne gjuhen malazeze dhe botimi i librit „Legjendat e Ulqinit te Gazmend Çitaku“ Štampanje 3 knjige: 1. Nekoliko autora u potrazi za dramom „Drugačiji“ 2. Vjeridba u kolijevci ili oduzeti Ulcinj 3. Prevod i štampanje na crnogorski jezik knjige „Legende Ulcinja autora G. Čitakua“	Gazmend Çitaku	85	3.800
43.	Časopis “Almanah”	Almanah	85	7.400
44.	Hrvatski jezik i susreti jezičke kulture na online platformi	Marina Bogdanović	85	2.000
45.	Posebnost naših krajeva, istorijsko i kulturno naslijeđe	TV Boin	85	4.500

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

46.	Narodne pjesme Muslimana u Crnoj Gori	Slobodan Jerkov	85	4.000
47.	Vakifi i džamije Gornjeg Bihora	Isat Skenderović	85	3.000
48.	Kultura i tradicija bošnjačke posebnosti slikom kroz arhitekturu na području Crne Gore	Delila Kurpejović	85	3.500
49.	Prostor za rad društva	Hrvatsko građansko društvo Crne Gore	85	3.300
50.	Edukim i fëmijevë përmes trashëgimisë kulturore letrare Edukacija djece putem kulturne baštine	Prof. dr Elez Osmanović	85	3.222
51.	Promocija hrvatske nacionalne i etničke posebnosti u regionu sjevera Crne Gore	NVU "Forum Hrvata sjevera"	85	2.500
52.	Revista për kulturë, shkencë dhe çeshtja shoqërore Časopis za kulturu, nauku i društvena pitanja	Shoqata për kulturë dhe çeshtje shoqërore "Malësia" Udruženje za kulturu, nauku i društvena pitanja "Malesia"	84	2.050
53.	Promovisanje romske kulture u Nikšiću	NVO RAE Nikšić	84	4.400
54.	Informativni portal Roma i Egipćana	NVO "Informativni centar Roma i Egipćana"	84	3.250
55.	Uticaj predislamske kulturne simbolike na bošnjačku kulturu u Crnoj Gori	Al-Ammar Kašić	84	3.100
56.	Dani Ramazana u Beranama	Rifat Ličina	84	3.800
57.	Folklor Roma Crne Gore	Nikolina Pavićević	84	2.350
58.	Adaptacija prostora za kulturno-vjersko nasleđe kapela-crkva naselje Pepdoni-prvi dio	Pepdonović Đerđa	84	800
59.	Znamenite ličnosti bošnjačkog naroda i njihov društveni doprinos u Crnoj Gori	Majda Adrović	84	3.000
60.	Uticaj tradicije na mlade Rome	NVO "Mladi Romi Podgorice"	84	3.200
61.	Informativni centar žena Romkinja	NVO "Romsko vrijeme"	84	4.300
62.	Status i položaj Muslimana u Južnoj regiji Crne Gore-Istraživanje	Ema Kalač	84	4.300
63.	Edukativna onlajn kampanja o	NVO "Fabrika mladih-		

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

	karakteristikama identiteta Muslimana u Crnoj Gori	Youth factory”	84	3.000
64.	Muslimani u staroj crnogorskoj štampi-bibliografija	Centar za regionalnu saradnju	84	4.900
65.	Roman “Trag u vremenu”	Čamil Škrijelj	84	2.000
66.	Pola vijeka likovnog stvaralaštva Ahmeta Ademagića „Staro Rožaje na akvarelima“	Ahmet Ademagić	84	1.200
67.	Raspjevana Boka	Hrvatsko kulturno društvo “Tomislav”	84	2.000
68.	Istraživanje i publikacija fotomaterijala o bošnjačkoj arhitekturi u Baru i Ulcinju	NUR-Bar	84	6.000
69.	Kalimera poetike 2017 Veče poezije 2017	Art Club	84	4.350
70.	Manifestimi „Pranvera në Anë të Malit 2017” Manifestacija „Proljeće u Anamalit području 2017“	Shoqata Joqeveritare „Ora“	84	3.875
71.	Bukurite natyrore dhe vlerat kombetare shqiptare ne Plave e Guci Prirodne ljepote i nacionalne vrijednosti Albanaca u Plavu i Gusinju	Shaban Prelvukaj	84	3.100
72.	Projekat planiranja i realizacije kratkometražnog filma »Cervantes«	NVO “Ad hoc”	84	5.648
73.	Analiza doprinosa afirmaciji kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore od strane organizacija kulture i drugih subjekata	Nedim Čoković	84	4.400
74.	Promocija CD/DVD izdanja „Digitalna antologija –hrvatsko pjesništvo Boke kotorske“	Dijana Milošević	84	4.000
75.	Specijalno izdanje bibliografije članaka i autora u časopisu „Hrvatski glasnik“	Tripo Schubert	83	3.000
76.	Edukacija i afirmacija mladih o očuvanju nacionalne i etničke posebnosti bošnjaka Crne Gore	Senadija Murić	83	4.000
77.	Thesaret e trashigimise kulturore te shqiptareve	Alma Sulejmanović	83	3.750

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

	Blago kulturne baštine Albanaca			
78.	Në derë të oborrit Na kapiji dvorišta	Dr Gani Karamanaga	83	1.500
79.	Manifestimi tradicional letrar »Ora e Maleve« Rozhaje – Edicioni i 9 (nente) Tradicionalna književna manifestacija “Gorska vila” – 9. godina	Ali Daci	83	4.500
80.	Portal www.sehara.me	Adis Pepić	83	4.750
81.	Položaj, tradicija i običaji bošnjačke žene u Crnoj Gori	Greta Čopkov	83	3.000
82.	Knjiga “Kazivanje Ahmet-bega Mušovića”	Veselin Konjević	83	3.000
83.	Moralne norme i običaji u praksi Muslimana Crne Gore	Alma Mulić	83	3.000
84.	Za bolji život Bošnjaka na ruralnom području	Hankija Adžibulić	83	1.500
85.	Tradicionalni mali kuvar- Sofra Ulqinake	Aferdita Cungic	83	1.450
86.	Informimi i mësimdhënësve mbi proceset e reja didaktike në fushen e mesimdhënies bashëkohre, dhe ruajtja e identitetit etnik përmes edukimit dhe arsimit Informisanje nastavnika o novim procesima didaktike na polju savremene nastave i očuvanje etničkog identiteta putem edukucije i nastave	Dr Dritan Ceka	83	3.500
87.	Čun mulja – dokumentarni film	NVO “Pčelarski centar”	83	2.600
88.	Uređenje starog bošnjačkog grobља	Nevresa Muradbašić Grbović	83	3.500
89.	Edukacija Bošnjačkog naroda na teritoriji Berana	Mahija Muratović	83	2.700
90.	Ulcinjnske šansone	Isljam Adžemović	83	3.415
91.	Likovno stvaralaštvo i muzika Muslimana u Crnoj Gori	Ganić Nusret	83	5.000
92.	Unaprjeđenje bošnjačke kulturne tradicije u Bijelom Polju	Dalida Kovačević	82	1.200
93.	Kulturno-sportske igre u Mrkojevićima	Anela Đurović	82	4.900
94.	Drama „Nana“ (Majka)	Teatar Teuta	82	4.840

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

95.	Riznica Muslimanske kulture Bijelog Polja	Mirza Lukač	82	3.500
96.	Izrada suvenira sa bošnjačkim nacionalnim obilježjima	Nedžad Lekić	82	3.600
97.	Poetsko muzička večer "U susret Ramazanu"	Amera Brković	82	3.000
98.	Botimi i librit »Vizione« Štampanje knjige »Vizija«	Qani Osmani	82	3.350
99.	Plan za ostvarivanje prava nacionalnih manjina-Bošnjaka Crne Gore	Melisa Mujanović	82	1.900
100.	Doprinos očuvanju i zaštiti spomenika kulture Muslimanskog naroda Bijelog Polja	Began Čoković	82	4.800
101.	Sačuvati od zaborava kulturu bošnjačkog naroda	Elvir Žigović	82	3.200
102.	Očuvajmo tradiciju	Orhan Orahovac	82	3.500
103.	Približavanje bošnjačkih nacionalnih obilježja bošnjačkom narodu kroz starine	Ado Mekić	82	3.000
104.	Katalogu i veshjeve kombetare ne treven e Anes se Malit Katalog nacionalne nošnje na području Anamalit	Sabri Salaj	82	3.815
105.	Tradicija Bošnjaka sjevera Crne Gore	Azra Kalender	82	1.750
106.	Tradicija moj ponos	Ruzmir Osmanović	82	2.400
107.	Muzička tradicija Muslimana Bijelog Polja	Samir Zaimović	82	7.200
108.	Bošnjačka kultura	Demokratski progres	82	2.000
109.	Sačuvati od zaborava tradiciju bošnjačkog naroda	Nedžad Mehović	82	1.750
110.	Izdavačka djelatnost	Srpski nacionalni savjet Crne Gore	82	23.000
111.	Gjurmë dhe gjurmime filologjikë Tragovi i filološka istraživanja	Prof dr Ruzhdi Ushaku	81	2.300
112.	Letnja škola harmonike u Petnjici	Mirsad Tarhaniš	81	1.500
113.	Istraživački rad "Učešće bošnjačke kulture i običaja u crnogorskom multikulturalizmu"	Sanela Novalić	81	2.800
114.	Štampanje zbirke pjesama	Amina Kuč	81	1.100
115.	Pasha fikun e Ullinin	Sami Mišeri	81	1.300

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

	Vidjeh smokvu i maslinu			
116.	Prikaz kulture u svim kulturološkim odrednicama Muslimana u Bijelom Polju	Damir Drpljanin	81	5.500
117.	Savremeno žensko pismo u bošnjačkoj literaturi	Dijana Tiganj	81	1.300
118.	Bošnjaci i običaji za Bajram	Edis Hoti	81	1.100
119.	Vrijednosti bošnjačke kulture	Jasmin Kanalić	81	1.100
120.	Izrada letaka i fotografije kulturnog identiteta i baštine Muslimana Podgorice i okoline, nekad i sad	Sead Mandić	81	4.900
121.	One su čuvari bošnjačke kulture – naše majke	Sanela Zejnelagić	81	1.700
122.	Nevidljiva historija	Nermina Bašić	81	2.750
123.	Zajedno do očuvanja i razvoja kulturnog identiteta Romske populacije u Crnoj Gori	NVO “Romska nada Nikšić”	80	2.500

II RASPODJELA SREDSTAVA FONDA ZA 2017. GODINU

Upravni odbor Fonda na sjednici održanoj dana 21.07.2017. godine donio je Odluku o drugoj raspodjeli sredstava Fonda za 2017. godinu. U drugoj raspodjeli za sredstva Fonda konkurisalo je 215 (dvije stotine petnaest) projekata, sa zahtjevima za finansijsku podršku u ukupnom iznosu od €1.329.207,73. Zbog neispunjavanja formalno-pravnih uslova iz procedure odlučivanja eliminisano je 46 (četrdeset šest) projekata. Zbog nedovoljnog broja bodova raspodjelom nije obuhvaćeno 98 (devedeset osam) projekta. Po osnovu eliminatornih kriterijuma odbijeno je 4 (četiri) projekta. Od 169 (sto šezdeset devet) projekta koji su ispunili konkursne uslove, finansijskom podrškom obuhvaćeno je 67 (šezdeset sedam) projekata, sa ukupnim iznosom od €292.926,00. Prosječan iznos finansijske podrške Fonda projektima u II raspodjeli za 2017.godinu iznosi €4.372,03.

r/b	Naziv projekta	Naziv nosioca projekta	Bodovi	Odobreni iznos sredstava u €
------------	-----------------------	-------------------------------	---------------	-------------------------------------

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

1.	Punimi i rrobave kombetare per burra dhe gra per SHKA "Maja e Karanfilit" Vuthaj Izrada nacionalnih nošnji za muškarce i žene za potrebe KUD "Maja e Karanfilit" Vusanje	"Maja e Karanfilit" Vuthaj Guci	95	8.300,00
2.	Zaštita identiteta srpskog naroda u Crnoj Gori	SKC "Stefan Nemanja"	94	24.300,00
3.	Srpske novine	NVO "Društvo za ravnopravnost i toleranciju"	93	23.000,00
4.	Izdavačka djelatnost	Srpski nacionalni savjet Crne Gore	92	14.400,00
5.	Časopis "Hrvatski glasnik"	Hrvatsko građansko društvo Crne Gore	92	6.000,00
6.	Serijali Srpske TV	NVO "Društvo za ravnopravnost i toleranciju"	91	25.000,00
7.	Poema e mergimit-Kolaž poezija, priče iz života svog i drugih, porodična stabla albanskih plemena iz Plava i Gusinja sa kratkom istorijom	Hasnija Gjonbalaj	90	2.550,00
8.	Ostvarivanje Ustavom zajamčenih prava manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore (član 79 Ustava)	Matica muslimanska Crne Gore	90	5.000,00
9.	Tradicija i kultura Muslimana Crne Gore	NVO "Korak nade"	90	2.500,00
10.	Žene, njihov uticaj u čuvanju etničke posebnosti	TV "Boin"	90	3.200,00
11.	Štampanje VIII izdanja časopisa "Alav"	NVO "Romski kulturni centar"	90	6.000,00

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

12.	Svjetski dan Roma	NVO "Udruženje Roma Crne Gore"	90	7.600,00
13.	Kratak film "The girl of my dream II"	Gezim Mavriq	90	1.585,00
14.	Muzičko folklorna baština Istočne Crne Gore-dokumentarni film	Eldar Lakota	90	4.000,00
15.	Evidentimi dhe leximi i gurvarreve me mbishkrime arabe-osmane në pjesën urbane të komunës së Ulqinit dhe fshatrave në rrethinën e tij si dhe përgatitja e tyre për botim Evidentiranje i tumačenje nadgrobni spomenika sa arapsko-osmanskim natpisima na gradskom području opštine Ulcinj i okolnim selima i priprema za štampanje	Ali Bardhi	89	5.000,00
16.	Manifestimi "Ditët e Diasporës në Anë të Malit 2017" Manifestacija "Dani dijaspore u Anamalit 2017"	OJQ "Biznis klub Anamalit"	88	2.400,00
17.	Garat e Recituesve të Rinj 2017 Takmičenje mladih recitatora 2017	Fondacioni "Studenti"	88	1.820,00
18.	Arheološka riznica Bihora -Torine	NVO "Centar za kulturu - Bihor" Petnjica	88	3.000,00
19.	Deputetët Shqiptarë në Malin e Zi në 70 vjet (1946-2016) –studim Albanski poslanici u Crnoj Gori u zadnjih 70 godina (1946-2016)-istraživanje	Gjekë Gjonaj	87,5	3.000,00
20.	Alka (publikacija)-ulazni portali,	Emir Alihodžić	87	3.000,00

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

	vrata i kapije bošnjačkih objekata slikom i riječju			
21.	Različitost na djelu	NVO "Tolerancija"	87	6.000,00
22.	Festival folklora "Rapsha 2017"	NVO "KUD Rapsha"	87	4.000,00
23.	Mrkovska kuća	Mirsad Rašketić	87	4.500,00
24.	Trodnevna manifestacija: "Kulturna razglednica Muslimana u Crnoj Gori"	Murat Međedović	86	4.500,00
25.	"Zëri i detit", 4+ "Glas mora", 4+	Hajro Ulqinaku	86	1.000,00
26.	Deveti broj časopisa "Osvit-glas Muslimana Crne Gore"	Matica muslimanska Crne Gore	86	3.500,00
27.	web portal www.bosnjackiportal.me- bošnjački portal	Almir Koljenović	86	2.500,00
28.	Prezantimi i kultures kombetare pertej kufijve Predstavljanje nacionalne kulture izvan granica	OJQ "Art Dulcinium"	86	2.850,00
29.	Zvaničan websajt Romskog nacionalnog savjeta www.romskisavjet.me	Muhamed Uković	85	2.500,00
30.	Štampanje i promocija knjige "Balkanski evnuh"	Dina Murić	85	2.500,00
31.	Kulturna baština Plavsko-Gusinjskog kraja (Dokumentarni film)	Admir Kolašinac	85	2.100,00
32.	Od Kvarnera pa do lijepe Boke	Poly Gjurgjević	85	2.000,00
33.	"Albanci i ja"-putopisni esej	Jovan Nikolaidis	85	1.650,00
34.	Tragom izgubljenih duša	Adisa Purišić	85	2.500,00

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

35.	Tragom kulturne baštine Srba u Crnoj Gori	Milica Popović	85	1.150,00
36.	Bibliografija muslimanskog naroda Crne Gore 2004-2010	Centar za regionalnu saradnju	85	5.000,00
37.	Znanje nam otvara vrata budućnosti	NVO "Romi u usponu"	85	3.000,00
38.	Hrvatski kulturni korner "Plodovi života"	Zajednica Hrvata i prijatelja -Crna Gora	85	2.100,00
39.	Bošnjaci u kontekstu antiislamske kampanje	Forum Bošnjaka Crne Gore	85	4.500,00
40.	Štampanje i promocija knjige Braha Adrovića "Velika šetalica"-humorističko satirične pjesme	Braho Adrović	85	1.400,00
41.	Očuvanje kulturne baštine Bošnjačkog naroda kroz simpozijume	Jasna Durović	85	3.810,00
42.	Radio Dux i portal www.radiodux.me	NVO Hrvatska krovna zajednica "Dux Croatorum" Radio Dux	85	15.300,00
43.	Izrada studije optimalnog modela upravljanja Starim gradom "Kalaja"-Ulcinj	Arsllan Hajdinaga	85	1.900,00
44.	Protiv predrasuda i diskriminacije	NVO "Romi u sportu" Podgorica	84	3.300,00
45.	Čuvari nasljeđa-Knjiga/zbornik	Marina Vuković	84	3.700,00
46.	Vrijednosti bošnjačke kulture	Esad Ćeman	84	3.000,00
47.	Botimi i temes magjistrale "Shtypi malazias për çështjen Shqiptare 1990-2000"; Botimi i romanit "Roja e nderit" Štampanje Magistarskog rada »Crnogorski štampani mediji o albanskom pitanju 1990-	Robert Camaj	83	2.030,00

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

	2000.godine«; Štampanje romana »Čuvar časti«			
48.	Kulturno nasljeđe Muslimana u Crnoj Gori	Lejla Bektašević	83	3.200,00
49.	Različitosti o kulturi i jeziku Roma-kroz radionice	Petar Martić	83	4.000,00
50.	Paganska Korijen	Skender Osmani	83	1.250,00
51.	Nabavka bariton saksofona	Glazbeno prosvjetno društvo Tivat	83	1.850,00
52.	Ropojanski dani	NVO "Ropojan Vas zove"	83	2.000,00
53.	Promocija i afirmacija folklorne baštine bošnjačkog naroda	Semina Kurpejović	83	3.210,00
54.	Sot veproyme-kujtojme te shkuaren e ruajme te ardhmen Djelujmo danas-prisjetimo se prošlosti i sačuvajmo budućnost	Vait Nikaj	83	4.000,00
55.	Promocija i afirmacija osobnosti identiteta bošnjačkog naroda u Crnoj Gori kroz okrugle stolove i radionice	Mersiha Rastoder	83	2.810,00
56.	Bošnjaci u kulturno-historijskom kontekstu II	Sead Šahman	82.5	2.000,00
57.	Sudbina šest gradskih podgoričkih džamija od nastanka do danas	Majda Džaferadžović	82.5	2.500,00
58.	Turcizmi u govoru bošnjačkog naroda u rožajskom kraju	Kurpejović Nerkesa	82.5	1.500,00
59.	"Në safari"- novella "Na safariju" - novela	Asllan Bisha	82	1.250,00
60.	Umjetnost Muslimana izražena kroz slikarstvo i maketarstvo	Darmin Ganić	82	2.200,00
61.	Han-mjesto susreta Bošnjaka	Nermin Softić	82	2.000,00

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

62.	Štampanje i promocija knjige "Rodno mjesto" Zumbera Muratovića	Zumber Muratović	82	2.000,00
63.	Predromanička arhitektura na tlu Hrvatske (izložba)	Zajednica Hrvata i prijatelja -Crna Gora	81	1.800,00
64.	Islamska zajednica u Crnoj Gori i njen značaj u očuvanju i unaprijeđenju vjerskog identiteta, svih Muslimana u Crnoj Gori	Zijad Halilović	80	3.010,00
65.	Tradicionalni običaji u muslimanskim porodicama za vrijeme Ramazana i ramazanskog Bajrama i Kurban Bajrama	Lejla Bečić	80	4.000,00
66.	Između zvijezda i blata	Alma Rastoder	80	1.400,00
67.	Budi i ti osnažena Romkinja	Sandra Avdula	80	3.000,00

Tokom 2017. godine za sredstva Fonda konkurisalo je 536 (pet stotina trideset šest) projekata, sa zahtjevima za finansijsku podršku u ukupnom iznosu od €3.586.049,15. Zbog neispunjavanja formalno-pravnih uslova iz procedure odlučivanja eliminisano je ukupno 125 (sto dvadeset pet) projekata. Zbog nedovoljnog broja bodova raspodjelom nije obuhvaćen 212 (dvije stotine dvanaest) projekata. Po osnovu eliminatornih kriterijuma odbijeno je 9 (devet) projekata. Od 411 (četiri stotine jedanaest) projekata koji su ispunili konkursne uslove, finansijskom podrškom obuhvaćeno je 190 (sto devedeset) projekata sa ukupnim iznosom od €972.926,00.

Fond je tokom 2017. godine raspodijelio ukupno €972.926,00 za projekte koji se bave očuvanjem i razvojem nacionalne i etničke posebnosti, unaprjeđenja kulturnog identiteta i baštine, razvoja jezičkog identiteta i unaprjeđenje vjerskog identiteta manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori, kao i zaštitom i unaprjeđivanjem manjinskih prava. Prosječan iznos finansijske podrške Fonda po podržanom projektu u 2017. godini iznosi €5.120,67.

U okviru informisanja pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica putem štampanih i elektronskih medija u Crnoj Gori u 2017. godini, najveći broj njih se, kao i u prethodnom periodu, finansira/sufinansira iz sredstava Fonda: Radio Elita, TV Boin, TV Teuta, časopis Osvit-glas Muslimana Crne Gore, Časopis za kulturu, nauku i društvena pitanja-Malesia, časopis Almanah, časopis Hrvatski glasnik, Radio Dux i portal www.radiodux.me, Informativni portal Roma i Egipćana, Radio Roma, časopis Alav, web sajt Romskog savjeta, Srpske novine, Srpska TV, Srpski radio, portal srpskenovine, i dr.

Stručna služba Fonda vrši monitoring i evaluaciju realizacije projekata koje je finansirao ili sufinansirao Fond, praćenje dinamike realizacije i dinamike trošenja sredstava, kao i izvještavanje o eventualnom nenamjenskom ili neracionalnom trošenju sredstava iz podrške Fonda.

Ugovorima o finansiranju/sufinansiranju finansijskom podrškom Fonda obuhvaćenih projekata, Fond je obavezao korisnike/ce njegovih sredstava da Stručnoj službi Fonda dostavljaju izvještaje o realizaciji projekata, kako fazne, tako i konačne, koji su potkrijepljeni validnom finansijskom dokumentacijom kojom se dokazuje opravdanost trošenja sredstava. Pored toga, korisnici/e su obavezani da im izvještaji budu potkrijepljeni i audio-vizuelnom dokumentacijom, kao i dokazima o medijskoj praćenosti manifestacija podržanih sredstvima Fonda.

Fond je obavezao korisnike/ce njegovih sredstava da obavještavaju Stručnu službu Fonda o datumima i mjestima održavanja manifestacija u okviru realizacije podržanih projekata, a svoju Stručnu službu da, u okviru monitoringa realizacije projekata, na takve manifestacije delegira svoje predstavnike/ce. Stoga predstavnici/e Fonda redovno prisustvuju veoma raznorodnim i mnogobrojnim manifestacijama širom Crne Gore, koje su finansirane sredstvima naše institucije. Predstavnici/e Fonda imali su priliku da prisustvuju prezentacijama i promocijama umjetničkih, stručnih i naučnih tvorevina pripadnika manjinskih nacionalnih zajednica, podržanih sredstvima Fonda, u susjednim državama, u njihovim veoma respektabilnim institucijama.

Fond na svom web sajtu *www.fzm.me* redovno ažurira podatke o korisnicima sredstava Fonda, odnosno o realizaciji njihovih projekata, ocjeni njihovih narativnih i finansijskih izvještaja, kao i statističke podatke za svaku raspodjelu pojedinačno od 2008. godine.

U 2017. godini Fond je na promotivnim štandovima međunarodnih sajmova knjiga u Sarajevu (april), Podgorici (maj), Ulcinju (avgust) i Tirani (novembar) izložio književna djela koja su korisnici sredstava Fonda, pripadnici manjinskih nacionalnih zajednica, objavili na svojim jezicima, zahvaljujući finansijskoj podršci Fonda.

Fond je u toku 2017. godine zaposlio jedno lice na radno mjesto Viši namještenik-vozač-kurir.

2.4.CENTAR ZA OČUVANJE I RAZVOJ KULTURE MANJINA CRNE GORE – CEKUM

*Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore*⁵⁴ je jedinstvena ustanova koju je osnovala Vlada Crne Gore sa ciljem unapređenja manjinskih prava u oblasti kulture i afirmacije multikulturalizma – suživota, kao jedne od temeljnih vrijednosti savremene Crne Gore. Po tome je ovo jedinstvena institucija ne samo u zemlji, već i u regionu i šire. Upravo, sadržaj, projekti i aktivnosti koji predstavljaju suživot su osnovai suština cjelokupne koncepcije rada ove ustanove. CEKUM⁵⁵ je u 2017. godini kroz svoje programe radio na tome da uzdigne unapređenje prava manjinskih naroda u oblasti kulture i kulturnog nasleđa manjinskih naroda koji žive u Crnoj Gori. Kako je kultura najčvršća i najinspirativnija osnova za povezivanje naroda u tom smislu su kreirani i programi koje ova ustanova promovise u zemlji i regionu. Poseban akcenat se stavlja na očuvanje kulturnog nasljeđa.

CEKUM je tokom 2017. godine kroz svoje programe intezivno nastavio da njeguje multikulturalizam, promovise i razvija kulturno stvaralaštvo manjinskih naroda, na njihovom maternjem jeziku i na taj način ukazao na osobenosti kulturne tradicije.

CEKUM je relizovao muzičke, likovne, filmske i književne programe ističući kao tradicionalne vrijednosti kulturu manjinskih naroda, kao i pokazao da svremeno stvaralaštvo obiluje talentima kojima je CEKUM pružio priliku da se pokažu crnogorskoj, a i javnosti u okruženju. S obzirom da programi CEKUM-a promovisu suživot i multikulturalizam, može se reći da je CEKUM realizacijom svojih programa uspio da izgradi svijest o značaju naslijeđenog kulturnog blaga i njegove uloge u savremenim dešavanjima. S druge strane, realizujući svoje programe CEKUM uvijek i prije svega, nastoji da zaštiti ljudska prava svakog pojedinca, prevashodno pravo na kulturni identitet, na učešće u kulturnom životu, pravo na kulturno naslijeđe i druga.

CEKUM veliku važnost pridaje književnom programu i književnim izdanjima u prevodilaštvu smatrajući da je to jedan od značajnijih segmenata upoznavanje književnog stvaralaštva a samim tim i kulture svih naroda koji žive u Crnoj Gori koji, kroz osobenost jezičkog izražavanja prezentuju svoju kulturu, a putem prevodilaštva uspijevaju bolje prezentirati svoja književna djela.

Najzanačajnije aktivnosti CEKUM⁵⁶-a tokom 2017.godine su:

---

⁵⁴ Vlada Crne Gore, na sjednici od 24. avgusta 2017 godine, donijela je odluku o organizovanju javne ustanove Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina ("Službeni list Crne Gore", br. 060/17 od 30.09.2017.godine).

⁵⁵ Centar za očuvanje i razvoja kulture manjina Crne Gore

⁵⁶ Centar za očuvanje i razvoja kulture manjina Crne Gore

Veće klapa Crne Gore

Centar je treće godine za redom organizovao II Veće klapa Crne Gore koje je održano 07.02.2017.godine u KIC⁵⁷-u Budo Tomović u Podgorici. Publici se predstavilo 12 klapa iz Kotora, Budve, Podgorice, Ulcinja, Bara, Tivta i Herceg Novog, a to su: „Maris“, „Harmonija“, „Incanto“, „Bisernice Boke“, „Alata“, „Assa voce“, „Kalimera“, „Jedinstvo“, „Veterani vazda mladi“, „Castel Nuovo“, „Jadran“ i „Veselice“. Cilj ovog programa, jeste ukazivanje na klapsko pjevanje kao dio crnogorske muzičke tradicije, a podsjećanja radi, UNESCO⁵⁸ ga je uvrstio u nematerijalnu svjetsku kulturnu baštinu. CEKUM će se zalagati da sledeće godine unaprijedi ovaj program međunarodni i pored domaćih klapa ugostiti i klape iz okruženja.

Roman akademika Zuvdije Hodžića „Svi moji“ na albanskom jeziku

CEKUM je izdao i promovisao roman akademika Zuvdije Hodžića „Svi moji“ na albanskom jeziku „Të gjithë të e mitë“. Roman je promovisan u biblioteci u Ulcinju 16.05.2017.godine, a promocija u Skadaru je održana 23.09.2017.godine u biblioteci u Marin Barleti.

Koncert hora Stanko Dragojević i klapa Assa Vocce i Alata u Nikšiću

CEKUM⁵⁹ je priredio koncert podgoričkog hora Kulturno – umjetničkog društva „Stanko Dragojević“ koje je za svojih 137 godina rada okupljao generacije članova različitih starosnih doba i pravi je primjer multikulturalnog društva. Na istoj večeri su nastupali klape „Alata“ i „Assa Voce“, a koncert je održan 06.03.2017.godine u Nikšićkom pozorištu.

Objavljen 11-ti broj časopisa „Kod“

U maju je iz štampe izašao novi broj časopisa za kulturu, književnost i nauku „Kod“, u izdanju Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore. Ovo je jedanaesti po redu broj koji je u prvom dijelu posvijećen preminulom slikaru Đeljošu Đokaju (Gjelosh Gjokaj 1933-2016), a objavljeni su tekstovi autora koji su pisali o njemu.

Međunarodni sajam knjiga u Podgorici

Na Međunarodnom sajmu knjiga koji je održan u Podgorici 2017. godine, CEKUM je već osmu godinu zaredom imao svoj štand. Pored izdanja knjiga i časopisa na štandu CEKUM-a su bile knjige drugih izdavača i poripadnika manjinskih naroda u Crnoj Gori.

Predstavljanje knjige "Flamenko utopija" Nadije Rebronje

CEKUM je 08.06.2017. godine u Biblioteci „Radosav Ljumović“ u Podgorici organizovao predstavljanje knjige poezije "Flamenko utopija" autorke Nadije Rebronja.

---

⁵⁷Kulturno informativni centar

⁵⁸engl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* / Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, nauku i kulturu

⁵⁹Centar za očuvanje i razvoja kulture manjina Crne Gore

Koncert “Biseri narodnog melosa crne Gore” u Skadru (Albanija)

U Skadru (Albanija) je 08.06.2017. godine održan koncert “Biseri narodnog melosa Crne Gore”, u sali pozorišta “Miđeni”. Koncert je prenosila gradska TV 1, a emisiju o gostovanju u Skadru snimila je i ekipa RTCG i emitavala u emisiji Mostovi.

Predstavljena knjiga “Të gjithë të mite” Zuvdije Hodžice u Skadru

CEKUM je u saradnji sa gradskom bibliotekom „Marin Barleti“ iz Skadra, 23.09.2017. godine, organizovao u biblioteci „Marin Barleti“ u Skadru promociju knjige “Të gjithë të mite” (Svi moji) autora Zuvdije Hodžice.

Otvorena izložba slikarke Tea Franca u Berlinu

U organizaciji CEKUM-a, u galeriji Berlin Blue Art Gallery u Berlinu (Njemačka), 04.09.2017. godine, otvorena je izložba mlade akademske slikarke Tea France. Ovaj događaj još važnijim čini činjenica što se realizovao upravo u godini, u kojoj se obilježava 11 godina od obnove samostalnosti Crne Gore i 111 godina od uspostavljanja crnogorsko-njemačkih diplomatskih odnosa”. Izložbu je otvorio ambasador Crne Gore u Berlinu.

CEKUM je izdao i promovisao roman „Utisci” autora Bogića Rakočevića

U Podgorici je, u organizaciji CEKUM-a, 20.10.2017. godine, objavljena knjiga “ Utisci” autora Bogića Rakočevića. Tim povodom je u saradnji sa Narodnom bibliotekom "Radosav Ljumović" organizovana promocija.

Koncert “Biseri narodnog melosa Crne Gore” u Zagrebu (Hrvatska)

U Zagrebu je 28.10.2017. godine, upriličena proslava Lučindana - praznika koji slovi za najveći i najradosniji među crnogorskim iseljeništvom u Hrvatskoj. Pozivom od strane organizatora “Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske” i “Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore - Montenegro” u okviru proslave “Lučindanskih susreta 2017.” predstavljen je i koncertni program CEKUM-a “Biseri narodnog melosa Crne Gore” koji za cilj ima njegovanje, očuvanje i popularizaciju tradicionalnih crnogorskih narodnih pjesama.

Zbirka poezije “Album za prognane” pjesnikinje Rebeke Čilović

CEKUM je organizovao promociju zbirke poezije “Album za prognane” pjesnikinje Rebeke Čilović. Promocija je održana 14.12.2017. godine u Kulturno informativnom centru “Banja”, u Podgorici.

Časopis „Kod“, broj 12

Iz štampe je u decembru izašao novi broj časopisa za kulturu, književnost i nauku „Kod“, u izdanju CEKUM-a.

Zbirka poezije *Versi kamena i mora* (Poezija savremenih hrvatskih pjesnika)

CEKUM je u saradnji sa Hrvatskim nacionalnim vijećem Crne Gore izdao knjigu *Versi kamena i mora*⁶⁰. U zbirci je zastupljeno dvanaest pjesnika, a promovisana je u novembru u Podgorici u Narodnoj Biblioteci *Radosav Ljumović*.

Dokumentarni filmovi u koprodukciji sa RTCG

Cekum je u 2017.godini u koprodukciji sa RTCG snimio i izdao dva dokumentarna filma: *Slikar emotivnih uznesenja* o Hilmiji Čatoviću i *Mag Stripa* o Andriji Mauroviću i takođe završio film o Zaimu Azemoviću *Pamet je u narodu*. Filmovi su snimljeni o znamenitim ličnostima manjinskih naroda koji su dali svoj dopinost u oblasti kulturnog stvaralaštva, a mnogi od njih su zaboravljeni. Da bi se autentično prikazao njihov život i djelo, snimali su se u gradovima gdje su rođeni, gdje su živjeli i stvarali.

Koncerti “Biseri narodnog melosa Crne Gore”

CEKUM je zbog velikog interesovanja u Crnoj Gori nastavio i u 2017. godini sa prikazivanjem koncerta “Biseri narodnog melosa Crne Gore”, i to: i to: 28.02.2017. godine u sali Nikšićkog pozorišta, u Kolašinu 24.05.2017. godine u sali Centra za kulturu, u Beranama 29.05.2017. godine u Centru za kulturu, u Pljevljima u „Domu vojske“, u sali Centra za kulturu Šavnik 21.07.2017. godine, u Plavu je koncert prikazan povodom manifestacije „Dani borovnice“ 30.07.2017. godine, u Rožajama povodom obilježavanja Dana Opštine Rožaje 03.08.2017. godine a u Petnjici povodom Dana Opštine 04.08.2017. godine. Osim toga, u Mojkovcu je koncert upriličen povodom obilježavanja dana Opštine 11.08.2017. godine, dok je u okviru Tivat World Music Festivala – *Feel it. Taste it*, u organizaciji lokalne Turističke organizacije 24.09.2017. godine.

Centar za očuvanje i razvoj manjina Crne Gore je od početka 2017. godine podržao brojne projekte institucija, pojedinaca i NVO koje funkcionišu na amaterskoj osnovi a pogotovo one čiji su programi zasnovani i šire multikulturalizam kroz svoje sadržaje. Centar je svim zahtjevima NVO, pojedinaca, grupa, amaterskih kulturno umjesticim društvava pokušao da udovolji u skladu sa svojim mogućnostima što je doprinjelo afirmaciji mladih umjetnika sa sjevera Crne Gore.

---

⁶⁰ Poezija savremenih hrvatskih pjesnika Crne Gore

3. OBLAST ZAŠTITE PRAVA

3.1 ZABRANA I ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE

Kada je riječ o antidiskriminacionoj politici, u normativnom dijelu, 2017. godinu je obilježilo usvajanje *Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije*. Ovim izmjenama, *Zakon o zabrani diskriminacije* je dobio ocjenu pune usklađenosti.

U pogledu zaštite od diskriminacije po osnovu rasne i nacionalne pripadnosti, ovim izmjenama bitno je unaprijeđeno postojeće zakonsko rješenje, na način što je postojeća jedinstvena norma, koja je regulisala rasnu i vjersku diskriminaciju podijeljena na dvije odredbe koje posebno uređuju „rasnu diskriminaciju“ i „diskriminaciju po osnovu vjere i uvjerenja“. Kada je u pitanju zaštita od diskriminacije po osnovu rasne pripadnosti, posebno je akcenat stavljen na zaštitu od diskriminacije u oblasti obrazovanja, rada, zapošljavanja i izbora zanimanja, stručnog osposobljavanja, socijalne zaštite i socijalnih davanja, zdravstvene zaštite i stanovanja. Takođe, u dijelu kaznenih odredbi, značajna novina predstavlja i povećanje obima kaznenih odredbi kao i uvođenje prekršajnih odredbi za fizičko lice koje učini diskriminaciju, što dosadašnjim rješenjem nije bilo uređeno.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije izmijenjen je koncept direktne, odnosno neposredne diskriminacije i dodatno usklađen sa evropskim zakonodavstvom, a posebnim stavom je istaknuto da se ovaj zakon primjenjuje na javni i privatni sektor. Zakon sadrži nove posebne oblike diskriminacije: "uznemiravanje", "seksualno uznemiravanje" i "rasna diskriminacija". Takođe, data je i sveobuhvatna definicija "govora mržnje" i sankcionisana na odgovarajući način, u okviru ovog zakona. Obaveza vođenja evidencije o svim slučajevima diskriminacije koju su do sada vodili sudovi, organi za prekršaje i inspekcije, sada je proširena i na tužilaštvo i policiju.

Izmjene kojima je značajno unaprijeđen tekst Zakona o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore obezbjeđuje se transparentniji postupak izbora kandidata za Zaštitnika od strane Predsjednika države; uvedena je obaveza prijema Zaštitnika na njegov zahtjev, bez odlaganja i ta obaveza proširena je na sve starješine organa sa kojima će, od sada, Zaštitnik imati mogućnost direktnog sastajanja.

Proširena su ovlašćenja u vršenju poslova zaštite od torture u saradnji sa Potkomitetom Ujedinjenih nacija za prevenciju od torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka. U vezi sa postizanjem veće "finansijske nezavisnosti" izmjenama i dopunama značajno se unaprijedila finansijska pozicija institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Uvrštena je i norma koja omogućava Zaštitniku da samostalno odlučuje o zasnivanju radnog odnosa, pravima, obavezama i odgovornostima zaposlenih u Službi i nije

dužan da pribavlja potvrde, odobrenja ili saglasnosti od ministra nadležnog za poslove budžeta.

Ministarstvo pravde je unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, iz okvira svoje nadležnosti, obezbijedilo u normativnom dijelu, kroz izmjene i dopune *Krivičnog zakonika Crne Gore, Porodičnog zakona Crne Gore* i *Zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti Crne Gore*.

U članu 42a *Krivičnog zakonika Crne Gore* (izmjene i dopune od 2015. i 2017. godine) propisano je, da ako je krivično djelo učinjeno iz mržnje prema drugom licu zbog nacionalne ili etničke pripadnosti, pripadnosti rasi ili vjeroispovijesti ili zbog odsustva te pripadnosti, invaliditeta, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, tu okolnost sud će cijeniti kao otežavajuću, osim ako to nije propisano kao obilježje osnovnog ili težeg oblika krivičnog djela.

Izmjenama i dopunama *Porodičnog zakona*⁶¹ čija je primjena počela 19. maja 2017. godine, uveden je princip nediskriminacije i ostvarivanje jednakih mogućnosti za svu djecu. Propisana je antidiskriminaciona klauzula o zabrani svih oblika neposredne i posredne diskriminacije djeteta ili grupe djece, njihovih roditelja, usvojitelja, staratelja, hranitelja, članova porodice djeteta i djetetu bliskih lica, koja se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, zdravstvenom stanju, invaliditetu, starosnoj dobi, imovnom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i na drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima djeteta, njegovih roditelja, staratelja, članova porodice i djetetu bliskih lica.

Podsjećanja radi, odredbom člana 5 *Zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti*, od 2015. godine, propisano je, da je zabranjena diskriminacija osuđenog kome je izrečena kazna zatvora, kazna zatvora od četrdeset godina, novčana kazne i mjera bezbjednosti, po osnovu rase, boje kože, nacionalne pripadnosti, društvenog ili etničkog porijekla, veze sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jezika, vjere ili uvjerenja, političkog ili drugog mišljenja, pola, rodnog identiteta, seksualne orijentacije, zdravstvenog stanja, invaliditeta, starosne dobi, imovnog stanja, bračnog ili porodičnog stanja, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i po osnovu drugih ličnih svojstava.

U skladu sa navedenom odredbom zakona, te u skladu sa *Ustavom Crne Gore*, potvrđenim međunarodnim ugovorima i opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija sva lica lišena slobode su jednako i ravnopravno tretirana, bez

---

⁶¹“Službeni list CG”, broj 53/16

obzira na vjersku, nacionalnu i drugu pripadnost, što isključuje diskriminaciju po bilo kom osnovu.

To dalje znači, da lica lišena slobode u Zavodu, bilo da se radi o zatvorenicima ili pritvorenim licima, a koji su pripadnici manjina i manjinskih zajednica, ostvaruju ista prava i imaju iste obaveze kao lica lišena slobode koja nijesu pripadnici manjina i manjinskih zajednica (npr. pravo na pritužbu odnosno žalbu radi zaštite prava i interesa straješini Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, Ministarstvu pravde ili Instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda preko sandučića za pritužbe koji su postavljeni u svim organizacionim jedinicama ZIKS-a; smještaj u prostorijama sa licima lišenim slobode koji nijesu pripadnici manjina i manjinskih zajednica; pravo na zdravstvenu zaštitu; radno angažovanje i naknade za rad, pogodnosti-kada su u pitanju zatvorenici; stručna obuka i obrazovanje; pravo na posjete; sportske, rekreativne i kulturne aktivnosti; kontakt sa spoljnim svijetom-dopisivanje; korišćenje telefona; posjedovanje vjerske literatutre; vršenje vjerskih obreda, itd).

Prilikom prijema na izdržavanje kazne zatvora ili izvršavanje mjere pritvora, lica lišena slobode se upoznaju sa njihovim pravima i obavezama na jeziku koji razumiju i omogućeno im je da se upoznaju sa svojim pravima i obavezama koje su propisane Zakonom o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti, Pravilnikom o kućnom redu u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija i Pravilnikom o bližem načinu izvršavanja pritvora, kojim su regulisana njihova prava i obaveze. Navedeni zakon i pravilniciprevedeni su na albanski i engleski jezik i učinjeni dostupnim licima lišenih slobode kojima crnogorski jezik nije poznat. Takođe, svim licima lišenim slobode dozvoljena je upotreba svog jezika posredstvom tumača.

Po dolasku na izdržavanje kazne zatvora sva lica lišena slobode popunjavaju anketni listić koji sadrži spisak namirnica, i na taj način odlučuju o tome koje namirnice žele da konzumiraju u zavisnosti od vjerskih i kulturnih potreba i starosne dobi. Nadležnom Odsjeku zaduženom za ishranu lica lišenih slobode u ZIKS⁶²-u, dostavljaju se popunjeni anketni listići, o čemu se vodi evidencija.

Tako se pripadnicima islamske vjeroispovijesti daje posebna ishrana-halal ishrana koja se priprema korišćenjem odgovarajućih namirnica, odvojeno od ishrane pripadnika drugih vjeroispovijesti. Svakodnevno je oko 30% pripremljene hrane namijenjeno pripadnicima islamske vjeroispovijesti, bez obzira što je prema statističkim podacima broj pripadnika islamske vjeroispovijesti do danas uvijek bio manji od 30%. Nova zatvorska kuhinja u ZIKS-a koja je u funkciji od 2016. godine, ispunjava sve tražene standarde kako HACCP tako i *Halal standard*.

Osuđena lica imaju pravo na vjerski život i kontakte sa predstavnicima vjerskih zajednica u skladu sa Pravilnikom o kućnom redu u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija i na svaki zahtjev u vezi posta, odgovoreno je pozitivno u skladu sa njihovom religijom, kulturnim i

---

⁶²Zavod za izvršenje krivičnih sankcija

običajnim potrebama. Osuđenim licima pripadnicima manjina i manjinskih zajednica omogućeno je ostvarivanje prava na vjerski život u punom obimu, na svaki zahtjev, bilo pojedinačan ili kolektivan, odgovoreno je pozitivno, u posebnoj prostoriji namijenjenoj za tu svrhu. U cilju ostvarivanja prava na vjerski život osuđenih lica, Zavod neposredno saraduje sa vjerskim zajednicama. Osuđenom licu je dozvoljeno da prima i posjeduje vjersku literaturu. Tako je od strane islamske zajednice u Crnoj Gori u 2017. godini, kao i ranijih godina doniran određeni broj knjiga za zatvorsku biblioteku-vjerske literature.

Sudski organi vode postupak i na jeziku manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, u ovom djelu, konkretno se odnosi na Osnovni sud u Ulcinju. U postupcima koji se vode pred ovim sudom, svakoj stranci omogućeno je da traži i dobije sudskog tumača za jezik kojim govori stranka. Što se tiče broja predmeta gdje je bilo ovakvih zahtjeva, po obavještenju predsjednika Osnovnog suda u Ulcinju, statistički nije moguće praviti tu vrstu analize, iz razloga što se desi da stranka ne traži tumača na samom početku, nego može u bilo kojoj fazi postupka.

Brošure o pravima stranaka u sudskom postupku se štampaju dvojezično. U drugim sudovima nije bilo zahtjeva za sudskim tumačima, zbog čega se postupci vode na službenom jeziku.

Edukacija i promocija antidiskriminatornog ponašanja i prakse, kao sastavni dio Plana implementacije antidiskriminacionog zakonodavstva su kontinuirane aktivnosti Ministarstva. Obuka je namijenjena, prije svega, profesionalcima, te svima onima koji na bilo koji način dolaze u kontakt sa slučajevima diskriminacije. Planom edukacije su, u dosadašnjem periodu, bili obuhvaćeni predstavnici sudstva, kancelarije Ombudsmana, nevladinih organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda, zatim, predstavnici svih područnih jedinica i ispostava policije u crnogorskim gradovima i predstavnici lokalnih samouprava, te predstavnici svih inspekcijских službi u Crnoj Gori, predstavnici svih sudova za prekršaje u CG, predstavnici tužilaštva, predstavnici ustanova centara za socijalni rad. Počev od 2016. godine, nastavni plan edukacija je proširen na 6 (šest) seminara i 6 (šest) pratećih radionica od kojih je jedna radionica/seminar bila posvećena zabrani diskriminacije po osnovu rasne i nacionalne pripadnosti. Polaznici edukacije u 2017. godini su bili predstavnici organa državne uprave zaduženi za rad sa ranjivim društvenim grupama.

Direktorat za mlade u Ministarstvu sporta preduzeo je određene mjere i aktivnosti u cilju suzbijanja govora mržnje među mladima. Crna Gora još od 2012. godine zajedno sa partnerima sprovodi kampanju "Suzbijanje govora mržnje", koju je pokrenuo Savjet Evrope, a koja se pored Crne Gore sprovodi u još 43 (četrdeset tri) zemlje. Od samog početka kampanje realizovane su brojne aktivnosti, kako na nacionalnom i regionalnom nivou, tako i na nivou Savjeta Evrope. U 2017. godini Ministarstvo sporta je podržalo realizaciju 2 (dva) projekta koja za cilj imaju suzbijanje govora mržnje među mladima i to projekat nevladine organizacije SOS-telefon za žene i djecu žrtve nasilja, "Jačanje aktivizma mladih u prevenciji rodno zasnovanog nasilja" i projekat NVO 35mm "Crna Gora bez mržnje".

Tokom izvještajnog perioda, Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti sprovelo je brojne kampanje i edukacije u cilju podizanja svijesti o važnosti pitanja rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti i implementacije Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Kroz ove aktivnosti obuhvaćen je veliki broj direktnih aktera koji se bave pitanjem rodne ravnopravnosti. U fokusu djelovanja su aktivnosti koje su se posebno odnosile na edukaciju u vezi sa domaćim i međunarodnim antidiskriminacionim zakonodavstvom, veće političke participacije žena, boljeg ekonomskog položaja žena, te borbe protiv svih oblika nasilja nad ženama.

U okviru projekta IPA⁶³ 2014 “*Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti*“, koji realizuju Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Kancelarijom UNDP⁶⁴-a u Crnoj Gori, a uz finansijsku podršku DEU⁶⁵ u Crnoj Gori, sprovode se u kontinuitetu aktivnosti vezane za oblasti: antidiskriminacija, jačanje kapaciteta, političko osnaživanje, ekonomsko osnaživanje i borba protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava su u saradnji sa Misijom OEBS⁶⁶-a u Crnoj Gori realizovali su projekat: „*Jačanje mehanizama za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou*“.

3.2. OBRAZOVANJE

Prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u pogledu obrazovanja uređena su *Ustavom Crne Gore, Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju*, i drugim zakonima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja.

Promovisanje međusobnog razumijevanja i tolerancije ogleda se u koncipiranju obaveznih i izbornih predmeta. Naime, znanja i vještine u oblasti ljudskih prava i vrijednosti interkulturalizma učenici stiču u okviru obaveznih i izbornih predmeta.

Takođe, školama je data obaveza da u okviru otvorenog kurikuluma uključe 20 % nastavnih sadržaja koji će kreirati nastavnici, roditelji i škole u saradnji sa lokalnom zajednicom što značajno doprinosi ostvarivanju prava na izučavanje specifičnosti jezika, kulture, istorije i drugih posebnosti manjinskih naroda, odnosno sredine u kojoj škola radi.

Na teritoriji na kojoj žive pripadnici albanskog naroda predškolsko vaspitanje i obrazovanje je organizovano u javnim predškolskim ustanovama u skladu sa zakonom. Vaspitno

---

⁶³ engl. *Instrument for Pre-Accession Assistance*

⁶⁴ engl. *United Nations Development Programme / Program Ujedinjenih Nacija za razvoj*

⁶⁵ Delegacija Evropske unije

⁶⁶ engl. *Organization for Security and Co-operation in Europe / Organizacija za Evropsku bezbjednost i saradnju*

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

obrazovni rad realizuju rad realizuju vapitači na albanskom jeziku. Na ovom obrazovnom nivou je uključeno 319 (tri stotine devetnaestoro) djece.

TIP SVOJINE	OPŠTINA	USTANOVA	NASTAVNI JEZIK	POL		UKUPNO UČENIKA
				M	Ž	
Državna	Plav	Dječiji vrtić	Albanski	34	13	47
Državna	Ulcinj	Solidarnost	Albanski	132	96	228
Državna	Bar	Vukosava Ivanović Mašanović	Albanski	15	6	21
Državna	Podgorica	Đina Vrbica	Albanski	10	13	23
Ukupno				191	128	319

Na teritorijama gdje živi značajan broj pripadnika albanske nacionalnosti (Ulcinj, Tuzi, Rožaje, Plav, Bar) nastava se izvodi i na albanskom jeziku. U ovim školama nastavu na albanskom jeziku pohađa 2886 (dvije hiljade osam stotina osamdeset šest) učenika. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva posebnu pažnju posvećuje uređivanju udžbenika na albanskom jeziku.

Početkom školske 2017/18 godine otvorena je Područna ustanova Osnovne muzičke škole “Vasa Pavić” u Tuzima, sa dvojezičnom nastavom, na crnogorskom i albanskom jeziku.

Realizacija zadataka Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva odvija se u skladu sa Zaključcima Radne grupe Ministarstva prosvjete za analizu programa i udžbenika za nastavu na albanskom jeziku koji se odnose na izmjenu i dopunu programa nastavnih predmeta Albanski jezik i književnost, Istorija, Geografija, Likovna kultura, Likovna umjetnost, Muzička kultura i Muzička umjetnost, za osnovnu i srednju školu, odnosno sadržaja u njima koji se odnose na identitet Albanaca u Crnoj Gori. U pripremi je većina udžbenika u skladu sa novim programima, a ostali udžbenici će se realizovati tokom iduće godine.

Zavod za Školstvo je formirao komisije koje su radile na izradi svih predmetnih programa sa zadatkom da se broj ishoda učenja smanji radi rasterećenja učenika i ostavi veći prostor nastavnicima za realizaciju nastavnih sadržaja u cilju uspješnog usvajanja znanja u nastavnom procesu. Naime, u svakom predmetnom programu je predviđeno 80-85% sadržaja, dok ostatak od 15-20% škole treba autonomno da koriste za planiranje različitih nastavnih sadržaja kojim bi se uvažile specifičnosti nacionalne kulture, jezika, istorije, umjetnosti i drugih sadržaja koji se odnose i na pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

TIP SVOJINE	OPŠTINA	ŠKOLA	NASTAVNI JEZIK	POL		UKUPNO UČENIKA
				M	Ž	
Državna	Bar	Đerđ Kastrioti Skenderbeu	Albanski	46	46	92
Državna	Gusinje	Džafer Nikočević	Albanski	71	57	128
Državna	Plav	Hajro Šahmanović	Albanski	45	42	87
Državna	Podgorica	29-Nov	Albanski	77	101	178
Državna	Podgorica	Đerđ Kastrioti – Skenderbeg	Albanski	23	18	41
Državna	Podgorica	Jedinstvo	Albanski	26	27	53
Državna	Podgorica	Mahmut Lekić	Albanski	316	272	588
Državna	Rožaje	Daciće	Albanski	12	15	27
Državna	Ulcinj	Bedri Elezaga	Albanski	238	199	437
Državna	Ulcinj	Boško Strugar	Albanski	116	108	224
Državna	Ulcinj	JU Osnovna škola "Marko Nucleović"	Albanski	24	25	49
Državna	Ulcinj	Maršal Tito	Albanski	403	366	769
Državna	Ulcinj	Osnovna muzička škola	Albanski	78	105	183
Državna	Podgorica	Osnova muzička škola "Vasa Pavić"	Albanski	5	25	30
Ukupno				1480	1406	2886

Srednje obrazovanje na albanskom jeziku se realizuje u četiri srednje škole (u Ulcinju, gdje postoje dvije srednje škole, od kojih je jedna privatna gimnazija, kao i Tuzima i Plavu). Ove školske godine srednje škole sa nastavom na albanskom jeziku (gimnazija i stručne škole) pohađa 1054 (hiljadu pedeset četiri) učenika.

TIP SVOJINE	OPŠTINA	ŠKOLA	NASTAVNI JEZIK	POL		UKUPNO UČENIKA
				M	Ž	
Državna	Plav	JU SREDNJA MJEŠOVITA ŠKOLA "BEĆO BAŠIĆ"	Albanski	51	41	92
Državna	Podgorica	Gimnazija "25. maj"	Albanski	169	132	301
Državna	Ulcinj	J.U. Srednja mješovita škola	Albanski	331	265	596

Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini

---

		"Bratstvo- Jedinstvo"				
Privatna	Ulcinj	Drita	Albanski	18	47	65
Ukupno				569	485	1054

Na Univerzitetu Crne Gore već duži niz godina postoji studijski program za učitelje na albanskom jeziku, u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju. Na ovom studijskom programu u ovoj akademskoj godini upisano je 14 (četnaest) studenata.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Ministarstvom obrazovanja, omladine i sporta Republike Albanije i Ministarstvom prosvjete Republike Kosovo, svake akademske godine obezbjeđuje određeni broj mjesta na univerzitetima u ovim državama radi upisa prvenstveno studenata albanske nacionalnosti iz Crne Gore. U ovu aktivnost je uključeno i Ministarstvo prosvjete i nacionalni savjet albanaaca.

3.3. KULTURA

*Zakonom o kulturi*⁶⁷ utvrđen je model ostvarivanja kulture na principima slobode stvaralaštva i poštovanja prava na kulturu, uz ravnopravno očuvanje svih kulturnih identiteta i poštovanje kulturne različitosti. Podršku i podsticaj razvoja kulture Ministarstvo kulture obezbjeđuje na nekoliko načina. Jedan od prioritetnih vidova podrške u kulturi, obezbjeđuje se putem sufinansiranja kulturno-umjetničkog stvaralaštva po osnovu javnog konkursa. Konkursi se objavljuju na godišnjem nivou. Pravo učešća u skladu sa zakonskim kriterijumima otvoreno je za sve učesnike na kulturnoj sceni Crne Gore, kao i pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Selekciju projekata za sufinansiranje opredjeljuje kvalitet umjetničke produkcije, inovativnost u programskim sadržajima, reference realizatora kao i promocija multikulturalnih vrijednosti, doprinos očuvanju tradicije i sl. Značajan vid podrške obezbjeđuje se realizacijom posebnog Vladinog programa „Razvoj kulture na sjeveru“, a koji se odnosi na 12 (dvanaest) opština sjevernog dijela Crne Gore, gdje većinski dio populacije čine pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Javnim konkursom realizovanim u 2017. godini, obezbijeđena je podrška za produkciju ukupno 176 (sto sedamdeset šest) projekata iz svih oblasti kulture i umjetnosti (likovna umjetnost, muzičko-scenska djelatnost, književnost i književno prevođenje, manifestacije i festivali, pozorišna i filmska produkcija) u ukupnom iznosu od 808.260 eura. Među odobrenim projektima podržani su i projekti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Sa tim statusom, uz poštovanje kriterijuma kvaliteta umjetničke produkcije odobreno je za sufinansiranje 19 (devetnaest) autorskih projekata pripadnika manjinskih naroda. Ovim projektima promovišu se i predstavljaju multikulturalne vrijednosti Crne Gore.

Kulturna baština

*Zakon o zaštiti kulturnih dobara*⁶⁸, kao jedan od osnovnih ciljeva zaštite, propisuje očuvanje kulturne raznolikosti kroz unapređenje stanja i vrijednosti svih vrsta kulturnih dobara, njegovanje kreativnosti i razumijevanja različitih kultura i kulturnih slojeva, unapređenje dijaloga među kulturama i religijama. Istim Zakonom propisano je da svako ima pravo da, pod jednakim uslovima, individualno ili kolektivno, koristi kulturna dobra, radi učešća u kulturnom životu, uživanja, naučnog napretka ili druge dobrobiti koja iz njega proističe, kao i da doprinosi njegovom obogaćivanju i očuvanju, te da je svako fizičko i pravno lice, uključujući i vjerske zajednice, dužno da poštuje kulturna dobra drugih, na isti način kao i svoja.

Vlada Crne Gore je na prijedlog Ministarstva kulture, a u skladu sa članom 128 *Zakona o zaštiti kulturnih dobara*, Programom zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2017. godinu

---

⁶⁷Službeni list Crne Gore broj 49/08

⁶⁸Sl.list Crne Gore”br. 49/10, 40/11

nastojala da utiče na ravnomjerno očuvanje kulturnog identiteta svih manjinskih zajednica u Crnoj Gori, kroz 102 (sto dva) projekata koji se odnose na: konzervatorsku, muzejsku, bibliotečku, arhivsku i kinotečku djelatnost koje će realizovati nacionalne i lokalne javne ustanove, organi državne uprave iz oblasti kulturne baštine. Navedenim programom se na ravnomjeren način unapređuje stanje kulturnih dobara, kroz projekte kojima se čuva identitet svih manjinskih zajednica i štite kulturna dobra kao dokaz multikulturalnosti i osobnosti crnogorskog kulturnog nasljeđa. Takođe, predmetni program se bavi zaštitom i promocijom bogatog i raznolikog kulturnog izraza i kulturnih identiteta imanentnih crnogorskoj kulturi. kroz potrebu poštovanja kulturne raznolikosti i dokumentovanje baštine sa ciljem njenog unapređenja za buduće generacije.

Od navedenih projekata, određeni broj se odnosi na zaštitu i očuvanje kulturne baštine manjinskih naroda Crne Gore poput: Arheološka i konzervatorska istraživanja i izrada konzervatorskog projekta za Čaf Kiš, Tuzi, Konzervatorski tretman biste Tripa Kokolja ispred crkve Sv. Nikole u Perastu, Druga faza uređenja platoa i ograđivanja kompleksa Zavičajnog muzeja “Ganića kula”, Rožaje, Izrada konzervatorskog projekta na kulturnom dobru Kučanska džamija, Izrada konzervatorskog projekta i sprovođenje I faze konzervatorskih mjera na Etnografskoj zbirci OJU „Muzeji“ Kotor, Sprovođenje arheoloških istraživanja i konzervatorskih radova na otkrivenim partijama zidova Utvrđenja Izlit, Opština Rožaje – III faza, Arheološka istraživanja lokaliteta Torine, Opština Petnjica, Izrada konzervatorskog projekta i sprovođenje konzervatorskih mjera na kulturnom dobru Etnografska zbirka Zavičajnog muzeja Bijelo Polje, Izrada konzervatorskog projekta i sprovođenje I faze konzervatorskih mjera na Etnografskoj zbirci OJU „Muzeji“ Kotor, Manifestacija “Bokeljska noć” Popularizacija i prezentacija kulturne baštine Boke i Crne Gore u Rijeci, Zadru i Zagrebu.

Popularizacija i prezentacija kulturne baštine Boke i Crne Gore u Rijeci, Zadru i Zagrebu, Izrada nošnje za KUD⁶⁹ “Vrelo Ibra”, Rožaje, realizacija manifestacije Bokeljska noć.

Ministarstvo kulture je u skladu sa članom 8 *Zakona o kulturi*, pripremio Program razvoja kulture, kroz mjere i aktivnosti za unapređenje sektora kulture na nacionalnom i lokalnom nivou, kroz strateška pitanja od 2016.do 2020.godine koja se odnose na realizaciju mjera Ministarstva kulture u podsticanju razvoja kulturno-umjetničkog stvaralaštva, zaštite i očuvanja kulturne baštine, afirmaciju kulturnih identiteta koji odražavaju tradiciju i savremenost Crne Gore i druga pitanja od značaja za kontinuirani kulturni razvoj. Sastavni dio je Akcioni plan za 2017.godinu, u formi Izveštaja čiju je realizaciju utvrdila Vlada Crne Gore, a ovaj dokument između ostalog definiše aktivnosti, nosioce i dinamiku realizacije jednog od ciljeva – zaštita i promocija raznolikosti kulturnih izraza.

Transnacionalna, serijska nominacija venecijanskih utvrđenja od XVI do XVII vijeka, čiji je sastavni dio i Kotorska tvrđava, a koju su podnijele Italija, Hrvatska i Crna Gora prihvaćena

---

⁶⁹Kulturno umjetničko društvo

je na 41. zasijedanju UNESCO⁷⁰ Komiteta za svjetsku baštinu u Krakovu. Pored navedenog, pokrenuta je procedura pripreme Nominacionog dosijea za upis Bokeljške mornarice na Reprezentativnu listu nematerijalnih dobara UNESCO-a.

U posljednjoj nedjelji septembra obilježeni su Dani evropske baštine, kroz organizovanje 35 programa u 12 (dvanaest) crnogorskih opština, sa temom “Kulturna i prirodna baština – pejzaž mogućnosti”. Manifestacija je otvorena međunarodnom konferencijom „Kulturna i prirodna baština – mogućnosti za zaštitu, promociju i valorizaciju“, u kojoj su učestvovali predavači iz Austrije, Hrvatske, Francuske, Italije i Crne Gore.

---

⁷⁰ engl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* / Organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu Ujedinjenih nacija

3.4. INFORMISANJE

Set medijskih zakona (*Zakon o medijima*, *Zakon o radio-difuziji* i *Zakon o javnim radio-difuznim servisima Crne Gore*) oblast informisanja reguliše se u skladu s Ustavom i na nivou standarda sadržanih u međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima i slobodama (UN, OSCE⁷¹, Savjet Evrope, EU). Set ovih zakona, usaglašen sa međunarodnim standardima u okviru temeljnog ljudskog prava na informisanje, apostrofira potrebe pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za informisanjem na maternjim jezicima.

U okviru informisanja pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica putem štampanih medija u Crnoj Gori najveći broj se izdaje na albanskom, hrvatskom, romskom i bosanskom jeziku. Štampani mediji se uglavnom finansiraju iz sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, izuzev nedjeljnika na albanskom jeziku *Koha Javore* čije izdavanje finansira Skupština Crne Gore, na osnovu člana 82 stav 1 tačka 3 Ustava Crne Gore i člana 3 stav 2 *Zakona o medijima*.

Televizija Crne Gore i Radio Crne Gore shodno zakonskim obavezama u svoje programe emituju emisije posvijećene afirmaciji manjinskih prava u Crnoj Gori. S ovim ciljem tokom 2017. godine Javni servis RTV Crne Gore je emitovao sljedeće programe:

Program za manjine koji proizvodi emisije na manjinskim jezicima (albanskom i romskom jeziku), i na službenom jeziku posvijećen manjinama, u potpunosti je ispunio planirane programske sadržaje;

U okviru Programa za manjine tokom 2017. godine emitovano je 259 (dvije stotine pedeset devet) informativnih emisija *Lajmet* na albanskom jeziku i 43 (četrdeset tri) emisije *Mozaiku* (hronike na albanskom jeziku);

Emitovano je 24 (dvadeset četiri) emisije u trajanju od 25 min na romskom jeziku *Savore* koja se emituje dva puta mjesečno;

Realizovano je i 43 (četrdeset tri) emisija *Mostovi* u trajanju od 30 min do septembra a zatim 40 min. (posvećenih kulturi, istoriji i tradiciji manjinskih naroda u Crnoj Gori);

Emitovana je i 5 emisija *Ljudi i vremena* u trajanju od 30-40 minuta;

Lajmet - je dnevna informativna emisija na albanskom jeziku koja se bavi informisanjem albanske populacije na maternjem jeziku. Uređivačka politika ove emisije je u saglasnosti sa uređivačkom politikom TVCG⁷² sa naglaskom na događaje koji se tiču Albanaca u Crnoj Gori i regionu;

---

⁷¹ engl. *Organization for Security and Co-operation in Europe*

⁷² Televizija Crne Gore

Mozaiku je emisija koja traje 60 minuta, na albanskom je jeziku i mozaičkog je tipa. Počela je da se emituje 1998. godine i bez prekida se emituje do današnjih dana. Emisija se bavi životom albanaca u Crnoj Gori kroz priloge koje pripremaju novinari iz raznih sfera života; politike, obrazovanja, ekonomije, kulture i sporta. U svakoj emisiji se emituje do 5 (pet) priloga različitih formi, od reportaža, hronika, intervjuja i razgovora, a koje su kombinovane muzikom.

Savore - je emisija na romskom jeziku koja se emituje svake druge nedjelje, u trajanju od 25 minuta. Emisija se prevodi sa službenog na romski ili sa romskog na službeni u zavisnosti od sagovornika. Bavi se životom romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori, promocijom kulture i obrazovanja, a i socialnim statusom ove zajednice.

Ljudi i Vremena - je ciklus od 5 (pet) emisija, uglavnom portreti o znamenitim ličnostima raznih profila, a pripadaju manjinskim narodima u Crnoj Gori.

U cilju zaštite i razvoja prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u oblasti informisanja Ministarstvo kulture učestvuje u sprovođenju *Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020*, godišnjih akcionih planova u okviru ove strategije. Cilj aktivnosti je podizanje svijesti javnosti o ključnim pitanjima u inkluzivnom procesu.

Mjere koje sprovodi Ministarstvo kulture su afirmisanje istraživačkog izvještavanja u medijima o procesu socijalne integracije romske i egipćanske populacije u crnogorsko društvo, sufinansiranje programskih sadržaja u lokalnim štampanim medijima i medijskim naučnim časopisima koji se, između ostalog, bave i ovim pitanjem i medijsko predstavljanje ključnih pitanja inkluzije romske populacije u crnogorsko društvo.

U okviru ovih mjera Ministarstvo sprovodi godišnji konkurs za najbolji istraživački prilog na temu "Socijalna integracija Roma u Crnoj Gori". Prošlogodišnji laureat je Adriatic radio iz Bijelog Polja, autorka priloga *Emisija o Denisu* (radijski prilog o dječaku sa invaliditetom). Nagrada se uručuje 8. aprila na Dan Roma.

Takođe, Ministarstvo kao mjeru sprovodi godišnji konkurs za sufinansiranje lokalnih štampanih medija i medijskih naučnih časopisa gdje je u okviru zadatih tema i socijalna inkluzija Roma. U okviru konkursa sufinansirano je više odabranih projekata.

Posebno je sufinansiran projekat-tematski broj medijskog naučnog časopisa *Medijska politika*-tema *Slovo o Romima-Romsko slovo*.

Da bi ključna pitanja inkluzije bila predstavljena javnosti ministarstvo sufinansira izradu audiovizuelnih spotova i radio džinglova koje emituje Javni servis i lokalni javni emiteri.

3.5. UPOTREBA JEZIKA I PISMA

Ljudska prava u Crnoj Gori garantovana su i zaštićena Ustavom Crne Gore, zakonima i ostalim propisima donijetim u skladu sa Ustavom, uz obezbijedenje najvećeg stepena poštovanja međunarodnih standarda u oblasti sprovođenja i zaštite ljudskih prava i sloboda. Ustav posvećuje veliku pažnju zaštiti identiteta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica kojima se jemče prava i slobode koje mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima.

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama dato je i pravo na upotrebu svog jezika i pisma. Posljednjim izmjenama i dopunama *Zakona o manjinskim pravima i slobodama* preciznije se definišu određeni pojmovi, pa se tako „značajan dio” zamjenjuju se riječima: „najmanje 5%”, dakle u jedinicama lokalne samouprave u kojima pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica čine većinu ili 5 % stanovništva, prema rezultatima dva poslednja uzastopna popisa, u službenoj upotrebi je i jezik tih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Takođe, Ministarstvo unutrašnjih poslova, u skladu sa administrativnim i kadrovskim kapacitetima, posebnu pažnju posvećuje zaštiti prava službenika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, u skladu sa Ustavom Crne Gore, *Zakonom o državnim službenicima i namještenicima* i *Zakonom o manjinskim pravima i slobodama*.

a) U periodu od 01.01.2017.godine, zaključno sa 31.12.2017.godine, za crnogorske državljane koji u službenoj upotrebi koriste crnogorski, srpski, bosanski, albanski ili hrvatski jezik, podaci u ličnoj karti su unijeti i na jednom od tih jezika, a ime i prezime unijeto je samo na jeziku podnosioca zahtjeva, i to:

- crnogorski 26241;
- srpski jezik – 910;
- bosanski jezik – 52;
- albanski jezik – 392;
- hrvatski jezik – 26.

b) U periodu od 01.01.2017. godine, zaključno sa 31.12.2017. godine, na zahtjev podnosioca zahtjeva, podaci o imenu i prezimenu unijeti su u pasoš na zahtjev podnosioca zahtjeva na jezicima u službenoj upotrebi, i to:

- crnogorski 30717
- srpski jezik – 798;
- bosanski jezik – 118;
- albanski jezik – 477;
- hrvatski jezik – 23.

c) Članom 3 *Zakona o matičnim registrima*⁷³ propisano je da se matični registri vode, a izvodi i uvjerenja izdaju na crnogorskom jeziku. Lično ime pripadnika manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice upisuje se u matične registre na njegovom jeziku i pismu, u skladu sa zakonom. Lično ime stranca upisuje se na jeziku podnosioca zahtjeva latiničnim pismom. Lično ime u matičnim registrima može biti upisano samo na jednom jeziku i pismu. Izuzetno, prezime koje se stiče prilikom zaključenja braka upisuje se na jeziku lica čije se prezime uzima ili pridružuje, pri čemu novo lično ime mora biti upisano na jednom pismu. Podaci o mjestu, opštini i državi koji se odnose na pripadnika manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice upisuju se i na jeziku i pismu tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, u skladu sa zakonom.

Izvodi i uvjerenja iz matičnih registara za pripadnike manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice izdaju se i na jeziku i pismu tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, u skladu sa zakonom. Radi implementacije ove norme, izvod iz matičnog registra rođenih, izvod iz matičnog registra umrlih i uvjerenje o crnogorskom državljanstvu izdaju se na zahtjev podnosioca zahtjeva, na sljedećim obrascima:

- crnogorski jezik – latiničnim pismom;
- srpski jezik – ćiriličnim pismom;
- bosanski jezik – latiničnim pismom (dvojezično);
- albanski jezik – albanskim pismom (dvojezično);
- hrvatski jezik - latiničnim pismom (dvojezično).

Pod terminom «dvojezično» podrazumijeva se pisanje na crnogorskom jeziku latiničnim pismom, kao službenim jezikom, i pisanje na jednom od jezika u službenoj upotrebi.

U okviru Prevencije i rada policije u zajednici u saradnji sa upravama osnovnih škola „Stefan Mitrov Ljubiša“ u Budvi i „Mirko Srzentić“ u Petrovcu, „Drago Milović“ u Tivtu, „Njegoš“ u Kotoru i „Mahmut Lekić“ u Tuzima, Uprava policije je organizovala i zajednički realizovala edukativno-preventivne akcije pod nazivom „Prijateljstvo, a ne nasilje“. Akcija je realizovana u saradnji sa više organizacionih jedinica MUP-a - Uprave policije, kao što su Posebna jedinica policije, Kriminalistička policija i Centri i odjeljenja bezbjednosti.

Sektor policije opšte nadležnosti i Sektor granične policije su u sklopu realizacije akcije izvršili štampanje 200 000 komada edukativno promotivnih flajera na crnogorskom i albanskom jeziku koji su distribuirani turistima - vozačima motornih vozila, na graničnim prelazima, prilikom ulaska u Crnu Goru. Kroz edukativno-promotivni flajer Uprava policije je ukazala i na eventualne bezbjednosne rizike u saobraćaju. Kroz prigodan apel pozivala je sve učesnike u saobraćaju da poštuju zakonske propise, vode računa o ličnoj bezbjednosti, bezbjednosti svojih porodica i ostalih učesnika u saobraćaju.

---

⁷³ „Sl. list CG“, br. 47/08, 41/10, 40/11

U sklopu realizacije Plana organizacionog odbora za proslavu Dana Ministarstva unutrašnjih poslova -2 oktobra, u svim stanicama policije realizovana je planska aktivnost »Čas bezbjednosti u saobraćaju«. Čas bezbjednosti je održan u okviru prevencije i rada policije u zajednici kroz saradnju stanica policija i uprava škola, posebno u gradskim osnovnim školama i isturenim odjeljenjima koja se nalaze na seoskom području. Edukativni časovi su održani u osnovnoj školi "Mahmut Lekić" – Tuzi, odnosno u područnim odjeljenjima u selima Sukuruć, Milješ i Vuksanlekići, zatim u školskim ustanovama „Jedinstvo“ u selu Skorać i "29 novembar" u selu Dinoša. Učenici su upoznati sa osnovnim mjerama bezbjednosti u saobraćaju, kao i sa dijelom opreme i tehničkih sredstava sa kojima raspolaže saobraćajna policija. U saradnji sa misijom OEBS⁷⁴-a odštampano je 11000 (jedanaest hiljada) rasporeda časova na crnogorskom i albanskom jeziku, sa edukativnim porukama.

U cilju transparentnosti i poštovanja ljudskih prava zadržanih lica u Upravi policije, svakom zadržanom licu uručuje se tzv. "Informativni list za zadržano lice", čiji prijem potvrđuju sva zadržana lica svojeručnim potpisom. Informativni list je štampan na više jezika (crnogorski, engleski, njemački, ruski, albanski, romski) u kojem su navedena prava zadržanog lica.

Zakonom o javnom redu i miru u članu 19 propisano je da će se za prekršaj »ko na javnom mjestu govorom, natpisom, znakom ili na drugi način vrijeđa drugog po osnovu nacionalne, rasne ili vjerske pripadnosti, etničkog porijekla ili drugog ličnog svojstva, kazniti novčanom kaznom od €250 do €1.500 ili kaznom zatvora do 60 dana.« Prema podacima iz Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova u 2017. godini registovan je 28 (dvadeset osam) prekršaj koji se odnosi na vrijeđanje nacionalnih osjećanja. Prekršaji su izvršeni od strane 29 lica dok su 16 (šesnaest) lica oštećena vršenjem prekršaja. Uprava policije u skladu sa godišnjim Programima obuke, sprovodi kontinuirane stručne obuke službenika na Policijskoj akademiji, Upravi za kadrove, okruglim stolovima, konferencijama i drugim vidovima gdje se pitanje manjinskih prava razmatra samostalno ili u okviru drugih tema u skladu sa Programom stručnog usavršavanja državnih službenika i namještenika.

---

⁷⁴ Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju

3.6. UČEŠĆE U JAVNOM ŽIVOTU I POLITIČKA PARTICIPACIJA

Učešće ili zastupljenost pripadnika manjina u političkom i javnom životu Crne Gore ima uporište u postojećem zakonodavstvu. Ustav Crne Gore u članu 79, tačka 9 i 10 jemči pravo na autentičnu zastupljenost pripadnika manjina u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima čine znatan dio stanovništva, shodno principu afirmativne akcije, kao i pravo na srazmjernu zastupljenost u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave.

Između ostalih posebnih - manjinskih prava Ustavom se jemči i pravo na autentičnu zastupljenost u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima čine značajan dio stanovništva, shodno principu afirmativne akcije.

Zakonom o izboru odbornika i poslanika (koji je donijela Skupština Crne Gore je 16 septembra 2011. godine) je na bliži način definisana ustavna garancija manjinskim narodima i drugim manjinskim nacionalnim zajednicama na autentičnu zastupljenost u Skupštini Crne Gore. Princip afirmativne akcije definisan izbornim zakonodavstvom se posebno ogleda u:

- mogućnosti manjeg broja kandidata na poslaničkim listama koju podnose grupe građana ili političke stranke koje predstavljaju manjinski narod ili manjinsku nacionalnu zajednicu;
- manji broj potpisa za potvrđivanje lista koje podnose grupe građana ili političke stranke koje predstavljaju manjinski narod ili manjinsku nacionalnu zajednicu;
- preferencijalni tretman kada nijedna izborna lista za izbor poslanika pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice ne ispuni definisani cenzus od 3% ukupnog broja važećih glasova, a pojedinačno dobiju najmanje 0,7% važećih glasova, stiču pravo na učešće u raspodjeli mandata kao jedna – zbirna izborna lista sa ukupno dobijenim brojem važećih glasova, s tim što će se za obračun mandata priznavati zbrajanje koje obezbjeđuje osvajanje do tri mandata;
- za hrvatski narod u Crnoj Gori, u slučaju da ni jedna izborna lista za izbor poslanika iz reda ovog naroda ne ispuni gore navedene uslove, najuspješnija od tih lista sa najmanje 0,35% važećih glasova stiče pravo na jedan poslanički mandat.

Navedena prava koriste izborne liste pripadnika određenog-istog manjinskog naroda, odnosno određene-iste manjinske nacionalne zajednice, sa učešćem do 15% od ukupnog stanovništva u izornoj jedinici, prema podacima sa posljednjeg popisa stanovništva.

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama je definisano da ako poslanici izabrani shodno principu afirmativne akcije, a u skladu sa izbornim zakonodavstvom smatraju da predloženi akt ili propis bitno zadire u interese tih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, o tome će podnosilac predloga i ti poslanici usaglašavati stavove. Usaglašavanje se odnosi na: pitanja koja se odnose na promjene etničke strukture stanovništva suprotno članu

39 stav 1 ovog zakona; pitanja koja se odnose na sadržaje obrazovnih programa bez mišljenja Savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica; pitanja koja se tiču očuvanja jezičkog i nacionalnog identiteta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica” (član 29).

Opštinska izborna komisija za izbor odbornika, a Državna izborna komisija za izbor poslanika utvrđuje ukupan broj glasova koji je dobila svaka izborna lista i utvrđuje broj mandata koji pripada svakoj listi. Svakoj izornoj listi pripada broj mandata srazmjern broju dobijenih glasova. U raspodjeli mandata učestvuju izborne liste koje su dobile najmanje 3% od ukupnog broja važećih glasova u izornoj jedinici. Izuzetno od ovoga, izborne liste za izbor poslanika pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice, naznačenog u izornoj prijavi ili nazivu izborne liste, u slučaju da ni jedna od njih ne ispuni uslov iz stava 1 ovog člana, a pojedinačno dobiju najmanje 0,7% važećih glasova, stiču pravo na učešće u raspodjeli mandata kao jedna - zbirna izborna lista sa ukupno dobijenim brojem važećih glasova, s tim što će se za obračun mandata priznavati zbrajanje koje obezbjeđuje osvajanje do tri mandata.

U slučaju da ni jedna od izbornih lista za izbor poslanika pripadnika hrvatskog naroda u Crnoj Gori ne ispuni uslove iz člana 94 stav 1 ovog člana i tačke 1 ovog stava, najuspješnija od njih, sa najmanje 0,35% važećih glasova stiče pravo na jedan poslanički mandat. Ovo pravo koriste izborne liste pripadnika određenog - istog manjinskog naroda, odnosno određene - iste manjinske nacionalne zajednice, sa učešćem do 15% od ukupnog stanovništva u izornoj jedinici, prema podacima sa posljednjeg popisa stanovništva. Učešće izborne liste pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice u predizornoj koaliciji sa izbornim listama pripadnika drugog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice ili izbornim listama političkih stranaka ili grupa građana koje ne koriste pravo iz stava 2 ovog člana ne isključuje drugim podnosiocima izbornih lista tog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice pravo iz stava 2 ovog člana.

Izborne liste za izbor odbornika pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice, naznačenog u izornoj prijavi ili nazivu izborne liste, u slučaju da ni jedna od njih ne ispuni uslov iz stava 1 ovog člana, stiču pravo na učešće u raspodjeli mandata pojedinačno, sa dobijenim brojem važećih glasova. Ovo pravo koriste izborne liste pripadnika određenog-istog manjinskog naroda, odnosno određene-iste manjinske nacionalne zajednice, sa učešćem do 15% od ukupnog stanovništva na državnom nivou i sa učešćem od 1,5% do 15% od ukupnog stanovništva na teritoriji opštine, Glavnog grada, odnosno Prijestonice, prema podacima sa posljednjeg popisa stanovništva.

4. RAZVOJNA I EKONOMSKA POLITIKA

Jedan od ekonomskih imperativa Crne Gore je ujednačen regionalni razvoj. Ova činjenica je veoma značajna i sa aspekta zaštite i unapređenja manjinskih prava, s obzirom na činjenicu da je veliki broj manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica skoncentrisan na manje razvijenim sjevernim područjima. Strategijom manjinske politike je ekonomski razvoj sredina sa znatnim učešćem manjinske populacije prepoznat kao oblast kojoj se treba posvetiti još veća pažnja, zbog toga je ovim Izvještajem dat kratak prikaz aktivnosti i na tom polju.

4.1. Izrada planskih dokumenata

U toku 2017.godine, donijeti su sljedeći državni planski dokumenti: Prostorno-urbanistički plan orštine Ucinj, Izmjene i dopune DPP za koridor dalekovoda 400 kV sa optičkim kablom od Crnogorskog primorja do Pljevalja i podmorski kabal 500 kV sa optičkim kablom Italija - Crna Gora u dijelu detaljne razrade lokacije za trafostanicu i konvertorsko postrojenje Blato u Lastvi Grbaljakoj kao i Državna studija lokacije „Dio sektora 22“.

U postupku izrade je više značajnih planskih dokumenta, a za namjenu ovog izvještaja treba izdvojiti: Prostorni plan posebne namjene za obalno područje Crne Gore (ugovorena vrijednost €1.395.777); Prostorni plan posebne namjene Nacionalnog parka „Prokletije“ (ugovorena vrijednost €319.515); Prostorni plan posebne namjene Nacionalnog parka „Skadarsko jezero“ (ugovorena vrijednost €314.160); Detaljni prostorni plan za Jadransko-jonski autoput (ugovorena vrijednost €275.000); Detaljni prostorni plan za prostor višenamjenskih akumulacija na rijeci Morači (ugovorena vrijednost €330.000); Detaljni prostorni plan za prostor višenamjenske akumulacije na rijeci Komarnici (ugovorena vrijednost €170.000); Državna studija lokacije „Ivan Do“ (ugovorena vrijednost €47.500) Državna studija lokacije „Sektor 1“ - Rt Kobila - Njivice - ušće Sutorine (ugovorena vrijednost €11.900); Državna studija lokacije „Dio sektora 43 - Luka Budva“ (ugovorena vrijednost €64.700); Državna studija lokacije „Sektor 20 i sektor 21“ (ugovorena vrijednost €3.570); Državna studija lokacije „Sektor 10“ - Spila - Risan - Rt Banja (ugovorena vrijednost €35.000); Izmjena i dopuna Državne studije lokacije „Sektor 16“ (ugovorena vrijednost €34.510); dok Ministarstvo održivog razvoja i turizma, u skladu sa Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata, radi i lokalni planski dokument: Lokalnu studiju lokacije „Dubovica 1“ (ugovorena vrijednost €24.000).

Utoku je izrada strateških procjena uticaja na životnu sredinu i studija zaštite kulturnih dobara za predmetne planove. Planira se izrada: baznih studija za izradu Prostornog plana Crne Gore, kao i državnih studija lokacije u okviru Prostornog plana posebne namjene. U toku

je realizacija vise infrastrukturnih projekata iz oblasti upravljanja otpadom, otpadnim vodama i vodosnabdijevanja.

4.2. Prioritetni projekti u oblasti vodosnabdijevanja i upravljanja otpadnim vodama

Za realizaciju projekta iz oblasti vodosnabdijevanja i upravljanja otpadnim vodama u Crnoj Gori, sa Evropskom investicionom bankom (DB) zaključen je Finansijski ugovor o dugoročnom kreditu, u ukupnom iznosu od 57 miliona €. Iz pretpristupnih fondova Evropske unije za realizaciju ovih projekata obezbijedena su bespovratna sredstva u iznosu od 19,8 miliona €. Pored toga, u finansiranju infrastrukturnih projekata u opštinama na Crnogorskom primorju učestvuju i sredstva obezbijedena iz kredita KfW banke koja je do sada učestvovala sa 99 miliona € kreditnih sredstava obezbijedenih kroz nekoliko faza (faze II - V) i preko 17 miliona € bespovratnih sredstava, za konsultantske usluge, projektnu dokumentaciju i investicije.

4.2.1. Projekat upravljanja otpadnim vodama u opštini Pljevlja

Ministarstvo održivog razvoja i turizma je u opštini Pljevlja angažovano na projektima koji imaju za cilj unapređenje stanja u oblasti vodosnabdijevanja i upravljanja otpadnim vodama i to: projekat izgradnje kanalizacione mreže odnosno glavnog gradskog kolektora u opštini Pljevlja, projekat izgradnje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i rekonstrukcija postrojenja za prečišćavanje pitke vode „Pliješ" i izgradnja postrojenja za prečišćavanje pitke vode „Breznica" i „Bogiševac" u opštini Pljevlja.

4.2.2. Projekat vodosnabdijevanja i upravljanja otpadnim vodama u opštini Berane

Projekat upravljanja otpadnim vodama u opštini Berane obuhvata izgradnju PPOV kapaciteta 20.000 ES na lokaciji Donji Talum, 20,7 km kanalizacione mreže i 1,4 km atmosferske kanalizacije. Projekat unapređenja vodosnabdijevanja obuhvata: izgradnju rezervoara zapremine 2400 m³, rekonstrukciju pumpne stanice, sistem automatskog hlorisanja i nabavku opreme za detekciju gubitaka vode. Ukupna vrijednost projekta iznosi 13,20 miliona € - cca 6,55 miliona € za izgradnju PPOV sa pristupnim putem, 5,72 miliona € za izgradnju kanalizacione mreže i cca 0,93 miliona € za unapređenje vodosnabdijevanja. U toku je izvođenje radova. Projekat se finansira iz grant sredstava IPA⁷⁵ OPRD 2012/13, nacionalnog

---

⁷⁵ eng. Instrument for Pre-Accession Assistance

učeća i kreditnih sredstava EIB⁷⁶. Implementacija projekta je povjerena Direkciji javnih radova.

4.2.3. Projekat upravljanja otpadnim vodama u opštini Bijelo Polje

Saglasno Idejnom projektu, pitanje upravljanja otpadnim vodama u opštini Bijelo Polje treba da se riješi izgradnjom PPOV i odgovarajuće kanalizacione mreže, koji će se realizovati fazno. U I fazi predviđena je izgradnja PPOV kapaciteta 20.000 ES i izgradnja 13,04 km nove mrde (cca 9 km u centru grada i 4,06 km u industrijskoj zoni) i rekonstrukcija oko 680 m postojeće. Prema revidovanom Idejnom projektu, ukupna vrijednost prve faze ovog projekta iznosi 18,28 miliona € i to cca 6 miliona € za izgradnju PPOV i 12,28 miliona € za izgradnju kanalizacione mreže (uključen PDV). U okviru prve faze Opština Bijelo Polje je usvojila prioritete pa prvi segment prve faze obuhvata izgradnju glavnog gradskog kolektora dužine od 6 km, 3 pumpne stanice i djelove sekundarne kanalizacione mreže ukupne vrijednosti od 3,1 milion eura. Prvi dio ove faze se finansira iz IPA 2011 i implementira od strane Delegacije EU u Crnoj Gori. Izvođenje radova je odmaklo i završetak radova se očekuje u prvoj polovini 2018. godine. U 2017. godini pripremljena je tenderska dokumentacija za projektovanje i izvođenje radova na izgradnji PPOV-a. Na zahtjev Opštine Bijelo Polje, objava tendera je odložena do stvaranja preduslova za isti. Izvori finansiranja su 3,297 miliona eura iz kredita EIB-a koje je Vlada odobrila Opštini, Nedostaju sredstva u iznosu od 3 miliona eura. U cilju obezbjeđivanja finansijskih sredstava, u 2017. godini pripremljena je aplikacija za sljedeći krug WBIF⁷⁷.

4.2.4. Izgradnja PPOV i segmenta vodovodne i kanalizacione infrastrukture u opštini Ulcinj

Projekat obuhvata unapređenje vodovodnog i kanalizacionog sistema i izgradnju PPOV. Lokacija PPOV predviđena je na području Ulcinjskog polja. Zbog potrebe da se hitno zaštiti kanal Port Milena od otpadnih voda iz nasejja Kodra, Totoši, Bijela Gora, Donja Bratica, aktivnosti vezane za izgradnju kanalizacione mreže za ova četiri naselja, realizuju se kao poseban projekat, koji obuhvata izgradnju 14,45 km kanalizacione mreže. Vrijednost ovog projekta procijenjena je na 4,3 miliona €, Urađen je Glavni projekat, a u 2017. godini je proces eksproprijacije doveden u završnu fazu, pa se brzo očekuje objava tendera za izbor izvođača radova.

Projekat Institucionalne podrške JP Vodovod i kanalizacija Ulcinj je završen 31. avgusta 2017. godine u vrijednosti od milion eura, kao dio programa "Vodosnabdijevanja i odvodnje

---

⁷⁶eng. *European Investment Bank*

⁷⁷eng. *Western Balkans Investment Framework*

otpadnih voda na Jadranskoj obali, Faza V", u okviru donacije kFw razvojne banke. Glavni cilj Institucionalne podrške bio je da se ViK Ulcinj podrži u unaprjeđenju pružanja vodovodnih i kanalizacionih usluga za građane i sezonsku turističku populaciju, za javno zdravlje i zaštitu sredine u obalnom regionu.

4.2.5. Izgradnja PPOV i segmenta vodovodne i kanalizacione infrastrukture u opštini Rožaje

Studijom izvodljivosti predviđena je izgradnja PPOV, kapaciteta 13.600 ES i kanalizacione mreže i unapređenje stanja u oblasti vodosnabdijevanja. Ukupna vrijednost dijela projekta koji se odnosi na otpadne vode iznosi 4,915 miliona €, u skladu sa revidiranim Idejnim projektom. Svrha projekta je usaglašeno i cjelovito rješavanje pitanja upravljanja otpadnim vodama u opštini Rožaje na način kako je propisano zakonom i evropskim direktivama.

Takođe, realizacijom ovog projekta postići će se stvaranje neophodnih uslova za izgradnju odvojenih kanalizacionih sistema za fekalne i atmosferske otpadne vode, eliminisanje rizika po zdravlje ljudi, unapređenje kvaliteta životne sredine na području opštine Rožaje, kao i tretman otpadnih voda koje se direktno ispuštaju u rijeku Ibar i pritoke.

Za izradu tenderske dokumentacije za izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i kanalizacione mreže obezbijedena je tehnička podrška iz WBIF⁷⁸ XV kruga 2016. godine u iznosu od 80.000 eura.

4.2.6. Izgradnja PPOV i kanalizacione infrastrukture u opštini Plav

Projekat predviđa izgradnju centralnog PPOV na lokaciji „Pjeskovi“, ukupnog kapaciteta 18.000 ES (I faza 2x6.000 ES, II faza 6.000 ES) i izgradnja kanalizacione mreže u ukupnoj dužini oko 14 km. Shodno projektnoj dokumentaciji, vrijednost izgradnje PPOV i kanalizacione mreže iznosi cca 9,15 miliona € (5,44 miliona € za izgradnju PPOV i 3,71 milion € za izgradnju kanalizacione mreže).

Ovim iznosom obuhvaćena su sredstva za izradu projektne dokumentacije, nadzora i PDV). Finansiranje projekta nije definisano budući da prvobitno planirana sredstva iz Indikativnog plana IPA OPRD 2012/2013 nijesu opredijeljena za ovaj projekat.

Izrađen je i revidovan Glavni projekat za izgradnju kanalizacione mreže. Takođe, u 2017. godini pripremljen je nacrt tenderske dokumentacije za projektovanje i izgradnju PPOV od strane IPF 3 konsultanta.

---

⁷⁸eng. *Western Balkans Investment Framework*

4.3. Program podsticanja razvoja klastera u Crnoj Gori za period 2017-2020. godina

Predmetni Program Ministarstvo ekonomije realizuje u kontinuitetu od 2012. godine. Cilj Programa za je finansijska podrška efikasnijem funkcionisanju klastera i njihove bolje promocije, u pravcu ostvarivanja bolje konkurentske pozicije malih i srednjih preduzeća na nacionalnom i međunarodnom tržištu.

Opravdani troškovi su troškovi ulaganja u nematerijalnu i materijalnu imovinu (izuzev IT opreme i saobraćajnih sredstava) i operativni troškovi koji podrazumijevaju troškove osoblja i administrativne troškove. Odobrena pomoć od strane Ministarstva ekonomije bila je je do 50%, odnosno do 65% (uvećano za 15% klasterima iz manje razvijenih jedinica lokalne samouprave) ukupnih opravdanih troškova, u iznosu najviše do 15.000€ po jednom Projektu.

Kroz predmetni Program u 2017.godini od raspoloživih 100.000€, podrška je bila ugovorena za 7 klastera, ukupno 98.000€. Realizacija ugovorene podrške je 64.786€ za 5 klastera koji su uspješno finalizovali projekte. Nastavak realizacije Programa planiran je i za 2018. godinu.

4.4. Program podsticanja razvoja konkurentnosti preduzetnika, mikro, malih i srednjih preduzeća u Sjevernom regionu Crne Gore i manje razvijenim opštinama

Odnosi se na obezbjeđivanje povoljnijih uslova finansiranja kroz subvencionisanje kamatne stope na direktne kredite Investiciono-razvojnog fonda iz sredstava obezbijeđenih budžetom Crne Gore. Subvencioniranja kamatne stope od 1%, vrši se na direktne kredite Fonda preduzetnicima, mikro, malim i srednjim preduzećima, sa prioritonom za preduzeća koja su dio klastera, odobrene 2012. godine. Iznos podrške Ministarstva ekonomije po ovom osnovu u 2017.godini iznosi €5.446.

4.5. Program povećanja regionalne i lokalne konkurentnosti kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda poslovanja za period 2017-2020. godina

Ministarstvo ekonomije je 2014.godine započelo realizaciju Programa povećanja regionalne i lokalne konkurentnosti kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda poslovanja. Cilj Programa je finansijska podrška preduzetnicima, malim i srednjim privrednim društvima, da u što većoj mjeri povećaju svoju konkurentnost, prvenstveno kroz

usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda za proizvode i podršku za dobijanje akreditacije za ocjenjivanje usaglašenosti. Maksimalan iznos podrške u okviru ovog Programa je €5.000.

U toku 2017.godine ugovoren je iznos podrške za 42 (četrdeset dva) privreda subjekata ukupne vrijednosti 70.000€. Realizacija ugovorene podrške je 55.434€ za 36 (trideset šest) privrednih subjekata koji su finalizovali aktivnosti u skladu sa uslovima koji su Programom propisani. Nastavak realizacije Programa planiran je i za 2018.godinu.

4.6. Uredba o podsticanju direktnih investicija

Opis programa

*Uredbom o podsticanju direktnih investicija*⁷⁹ stvaraju se uslovi za povoljniji poslovni ambijent koji će, podsticanjem domaćih i stranih investicija u svim područjima Crne Gore, doprinijeti povećanju konkurentnosti i izvoznog potencijala industrije uvođenjem novih tehnologija, znanja i omogućiti otvaranje novih radnih mjesta. Investitori koji realizuju investicione projekte, kojima se obezbjeđuje otvaranje novih radnih mjesta i doprinosi privrednom i regionalnom razvoju Crne Gore, mogu biti korisnici finansijskih podsticaja koji se dodjeljuju odlukom Vlade Crne Gore o dodjeli sredstava za podsticanje direktnih investicija.

Uslovi za privredne subjekte

Sredstva za podsticanje investicija se dodjeljuju na osnovu podnošenja prijave na javni oglas za učešće u postupku dodjele sredstava za podsticanje direktnih investicija i zaključenja ugovora o korišćenju sredstava za podsticanje direktnih investicija sa Vladom Crne Gore i to za investicione projekte koji se realizuju u proizvodnom sektoru i sektoru usluga.

- Glavni grad i južni region – minimalna vrijednost ulaganja 500.000€ i 20 novih radnih mjesta u roku od tri godine od dana zaključivanja ugovora o korišćenju sredstava;
- Centralni region (izuzev Glavnog grada) i sjeverni region – minimalna vrijednost ulaganja €250.000 i 10 (deset) novih radnih mjesta u roku od tri godine od dana zaključivanja ugovora o korišćenju sredstava.

Novozaposlenim licem smatra se lice zaposleno na neodređeno vrijeme na poslovima na kojima se realizuje investicioni projekat, a korisnik sredstava dužan je da zadrži broj novozaposlenih lica u kontinuitetu najmanje tri godine nakon završetka realizacije investicionog projekta za mala i srednja privredna društva, odnosno najmanje pet godina za velika privredna društva.

---

⁷⁹ „Službeni list Crne Gore“, broj 80/15

Sredstva se ne mogu koristiti za finansiranje investicionih projekata u sektorima: primarne poljoprivredne proizvodnje, proizvodnje sintetičkih vlakana, saobraćaja, igara na sreću, trgovine, primarne proizvodnje uglja i čelika, proizvodnje električne energije, nafte i gasa, duvana i duvanskih preradevina, oružja i municije, genetski modifikovanih organizama i opasnog otpada.

Sredstva za podsticanje investicija mogu se dodijeliti privrednom subjektu:

- a) koji je registrovan u Centralnom registru privrednih subjekata;
- b) koji je podnio investicioni projekat za koji se, u skladu sa Uredbom, dodjeljuju sredstva za podsticanje direktnih investicija;
- c) nad kojim nije pokrenut postupak stečaja ili likvidacije, osim reorganizacije u skladu sa zakonom kojim se uređuje stečaj privrednih subjekata;
- d) koji nije osuđivan za krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti;
- e) koji je izmirio sve obaveze po osnovu poreza i doprinosa zaključno sa mjesecom koji prethodi mjesecu u kome se podnosi prijava;
- f) koji u prethodnih 12 mjeseci prije podnošenja prijave nije smanjio broj zaposlenih u Crnoj Gori za 10% i više;
- g) koji nije za isti investicioni projekat za koji podnosi prijavu koristio sredstva državne pomoći;
- h) koji nije u poteškoćama u skladu sa propisima o državnoj pomoći;
- i) koji nije u obavezi povraćaja nezakonito primljene državne pomoći.

Podsticaji

Sredstva za podsticanje direktnih investicija dodjeljuju se u iznosu od 3.000€ do 10.000€ po novozaposlenom licu na osnovu bodovanja sljedećih kriterijuma:

1. reference privrednog subjekta;
2. udio drugih privrednih subjekata iz Crne Gore tokom i nakon realizacije investicionog projekta;
3. vrijednost investicionog projekta;
4. efekti investicionog projekta vezani za istraživanje i razvoj;
5. efekti investicionog projekta na ljudske resurse;
6. efekti uticaja investicionog projekta na životnu sredinu;
7. obim međunarodnog prometa;
8. ekonomski efekti investicionog projekta;
9. efekti investicionog projekta na regionalni razvoj i
10. pismo o namjerama lokalne samouprave u kojoj privredni subjekat namjerava da ulaže.

Ukupna vrijednost dodijeljenih sredstava ne može prelaziti određeni procenat vrijednosti investicionog projekta u zavisnosti od veličine privrednog društva koje je korisnik sredstava, i može iznositi:

- najviše do 50% od ukupne vrijednosti ulaganja u investicioni projekat za velika privredna društva;

- najviše do 60% od ukupne vrijednosti ulaganja u investicioni projekat za srednja privredna društva;
- najviše do 70% od ukupne vrijednosti ulaganja u investicioni projekat za mala privredna društva.

Malo privredno društvo je privredno društvo koje ima manje od 50 zaposlenih i godišnji promet ili ukupan godišnji bilans stanja koji ne prelazi 10 miliona €.

Srednje privredno društvo je privredno društvo koje ima od 50 do 250 zaposlenih i godišnji promet koji ne prelazi 50 miliona € ili ukupni godišnji bilans stanja koji ne prelazi 43 miliona €.

Veliko privredno društvo je privredno društvo koje ima preko 250 zaposlenih i ukupan godišnji bilans stanja preko 43 miliona €.

Za kapitalne investicije veće od 10 miliona € kojima se obezbjeđuje otvaranje radnih mjesta za najmanje 50 novozaposlenih lica, sredstva za podsticanje investicija mogu biti dodijeljena u visini do 17% od ukupne vrijednosti investicionog projekta, bez sprovođenja postupka bodovanja.

Uredbom je predviđena i mogućnost refundacije troškova za razvoj infrastrukture neophodne za realizaciju investicionog projekta.

Dodijeljena sredstva za podsticanje investicija isplaćuju se korisniku sredstava nakon zaključenja ugovora o korišćenju sredstava, u tri jednake rate:

1. Prva rata se isplaćuje nakon podnošenja činidbene garancije;
2. Druga rata se isplaćuje nakon što korisnik sredstava podnese izvještaj nezavisnog revizora kojim se potvrđuje da je realizovao više od 50% vrijednosti ulaganja u investicioni projekat;
3. Treća rata se isplaćuje nakon ostvarivanja pune zaposlenosti predviđene investicionim projektom i realizacije investicionog projekta u skladu sa ugovorom o korišćenju sredstava.

Korisnik sredstava podnosi Sekretarijatu za razvojne projekte zahtjeve za isplatu sredstava, uz koje dostavlja dokumentaciju kojom dokazuje ispunjenost uslova za isplatu. Uz zahtjeve za isplatu prve i druge rate sredstava korisnik podnosi činidbene garancije u korist Vlade Crne Gore, plative na prvi poziv, bez prava prigovora, izdate od poslovne banke registrovane u Crnoj Gori i na iznos sredstava koja se dodjeljuju prvom i drugom ratom. Za isplatu posljednje rate, korisnik sredstava je dužan da dostavi činidbenu garanciju na ukupan iznos dodijeljenih sredstava, nakon čega mu Sekretarijat vraća dvije prethodno dostavljene garancije.

Takođe, korisnik sredstava dužan je da Sekretarijat za razvojne projekte jednom godišnje izvještava o realizaciji investicionog projekta za koji su dodijeljena sredstva za podsticanje investicija, podnošenjem izvještaja nezavisnog revizora o:

- Poslovanju korisnika sredstava;
- Vrijednosti ulaganja u investicioni projekat i
- Broju zaposlenih.

Nakon realizacije investicionog projekta, korisnik sredstava je dužan da Sekretarijatu dostavi izvještaj nezavisnog revizora o realizaciji investicionog projekta i ispunjenju obaveza ulaganja i obaveza zaposlenja.

Ostvareni rezultati

Ukupna vrijednost šest investicionih projekata, od kojih se 4 realizuju na teritoriji Središnjeg regiona, a dva investiciona projekta se realizuju na području Sjevernog regiona, shodno predmetnim ugovorima iznosi €7.182.429, od čega će €2.763.147,21 biti investirano u Sjevernom regionu, pri čemu je predviđeno zapošljavanje 253 (dvije stotine pedeset tri) lica na neodređeno vrijeme od čega će 103 (sto i tri) biti u sjevernom regionu.

Do sada je u navedene projekte investirano €7.094.511 od čega €3.882.869 u 2017. godini i zaposleno 200 (dvije stotine) lica na neodređeno vrijeme od čega 136 (sto trideset šest) u 2017. godini.

4.7. Projekat razvoja biznis zona

Opis programa

Biznis zona predstavlja jedinstven entitet na području lokalne samouprave, dijelom ili u potpunosti infrastrukturno opremljen, a koji potencijalnim investitorima pored zajedničkog prostora i infrastrukture pruža dodatne poreske i administrativne olakšice sa državnog i lokalnog nivoa.

Vlada Crne Gore je na sjednici od 17. novembra 2016. godine, donijela Uredbu o biznis zonama kojom se definiše model klasifikacije, osnovanja, uspostavljanja, upravljanja i popunjavanja biznis zona, olakšice za korisnike, a sve u cilju privlačenja novih investicija, povećanja zaposlenosti naročito u manje razvijenim područjima države i prevazilaženju regionalnih razlika.

Prema strateškom značaju, biznis zone se dijele na:

- Biznis zone od strateškog značaja
- Biznis zone od lokalnog značaja.

Biznis zone od strateškog značaja mogu se osnovati na lokaciji koja ispunjava sljedeće uslove:

- jedinica lokalne samouprave na čijem se području nalazi lokacija mora da ima više od 20.000 stanovnika;
- površina lokacije ne može biti manja od 10ha;
- lokacija mora biti u skladu sa namjenom utvrđenom prostorno-planskim dokumentima;
- za lokaciju moraju biti riješeni imovinsko-pravni odnosi.

Biznis zone od lokalnog značaja mogu biti lokacije koje ispunjavaju sljedeće uslove:

- lokacija mora biti u skladu sa namjenom utvrđenom prostorno-planskim dokumentima;
- za lokaciju moraju biti riješeni imovinsko-pravni odnosi.

Zona može biti osnovana i na zemljištu u privatnoj svojini ukoliko je postignut sporazum i riješeni međusobni odnosi vlasnika i osnivača biznis zone.

Biznis zonu od strateškog značaja osniva Vlada Crne Gore (u daljem tekstu: Vlada), samostalno ili u saradnji sa drugim osnivačem, dok biznis zonu od lokalnog značaja osniva jedinica lokalne samouprave, samostalno ili u saradnji sa drugim osnivačem, uz prethodno pribavljenu saglasnost Ministarstva.

Biznis zonom od strateškog značaja upravlja privredno društvo, čiji osnivač je Vlada, a biznis zonom od lokalnog značaja upravlja menadžer kojeg imenuje predsjednik lokalne samouprave ili privredno društvo koje osniva jedinica lokalne samouprave.

Uslovi za privredne subjekte

Korisnik biznis zone može biti privredno društvo, drugo pravno lice ili preduzetnik koji obavlja djelatnost u biznis zoni. Korisnik biznis zone sa osnivačem, odnosno upravljačem biznis zone, zaključuje ugovor o poslovanju u biznis zoni.

Poslovanje u biznis zoni osnivač, odnosno upravljač, može da odobri korisniku koji:

- a) je registrovan u Centralnom registru privrednih subjekata;
- b) nije u postupku stečaja ili likvidacije, osim reorganizacije u skladu sa zakonom kojim se uređuje stečaj privrednih subjekata;
- c) nije pravosnažnom sudskom odlukom osuđivan za krivično djelo izvršeno u obavljanju privredne djelatnosti;
- d) je izmirio sve obaveze po osnovu poreza, carina i doprinosa;
- e) nije u poteškoćama u skladu sa propisima o državnoj pomoći;
- f) nije u obavezi povraćaja primljene državne pomoći.

Podsticaji

Za lica zaposlena u biznis zoni korisnik biznis zone ne plaća:

- doprinose za obavezno socijalno osiguranje na zarade (doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje, doprinos za zdravstveno osiguranje, doprinos za osiguranje od nezaposlenosti) i doprinosa za Fond rada;
- porez na dohodak fizičkih lica.

Korisnik biznis zone može da koristi navedene olakšice najduže pet godina od dana zapošljavanja lica u biznis zoni.

Jedinice lokalne samouprave Odlukom o osnivanju biznis zona definišu dodatne olakšice za korisnike i to: povoljne cijene zakupa/kupovine zemljišta, oslobađanje ili smanjenje komunalnih naknada, naknada za opremanje građevinskog zemljišta, smanjenje stope poreza na nepokretnosti, oslobađanje prireza poreza na dohodak fizičkih lica, one stop-shop.

Pored navedenih olakšica, korisnik biznis zone ostvaruje pravo i na druge olakšice u skladu sa zakonom i posebnim propisima kojima se uređuje državna pomoć, s tim što zajedno ne smiju preći maksimalni dozvoljeni intenzitet pomoći od 60% za srednja, odnosno 70% za mala privredna društva, u skladu sa propisima kojima se uređuje državna pomoć.

Kriterijumi

Uslovi poslovanja za korisnike biznis zone utvrđuju se ugovorom o poslovanju u biznis zoni, a izbor korisnika vrši se na osnovu javnog poziva, koji sprovodi upravljač biznis zone.

Ostvareni rezultati

Do sada su u Crnoj Gori definisane biznis zone od lokalnog značaja u devet lokalnih samouprava i to u: Beranama, Bijelom Polju, Kolašinu, Mojkovcu, Cetinju, Nikšiću, Podgorici, Ulcinju i Rožajama.

5. UNAPREĐENJE POLOŽAJA ROMSKE POPULACIJE

Ključni cilj *Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020* je postizanje pune socijalne inkluzije Roma i Egipćana poboljšanjem njihovog socio-ekonomskog položaja u Crnoj Gori. Za ostvarivanje ovog cilja definisane su glavne oblasti u operacionalizaciji procesa socijalne inkluzije, i to: stanovanje, obrazovanje, zdravstvena zaštita, zapošljavanje, pravni status, socijalni status i porodična zaštita (u okviru kog su definisane četiri podoblasti i to: borba protiv nasilja u porodici i nasilje nad ženama; prevencija i suzbijanje prosjačenja; borba protiv trgovine ljudima i sprečavanje sklapanja dječijih nedozvoljenih brakova) i kultura, jezik i identitet.

U cilju praćenja realizacije aktivnosti, formirana je Komisija za praćenje sprovođenja Strategije. Komisiju sačinjavaju predstavnici institucija koje su prepoznate Strategijom i Akcionim planom kao nosioci pojedinih aktivnosti, kao i predstavnici Romskog savjeta u Crnoj Gori i romskih i egipćanskih nevladinih organizacija, koji je biran putem javnog poziva.

5.1. Obrazovanje

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, svake godine obezbjeđuje sredstva za stipendiranje srednjoškolaca i studenata, pripadnika romske i egipćanske populacije, kako bi iste motivisali da dosegnu što veći obrazovni nivo, samim tim, integraciju u društvo i smanjenje začaranog kruga siromaštva koji ovu populaciju karakteriše. Srednjoškolcima se isplaćuju stipendije u iznosu od €60, a studentima €150 na mjesečnom nivou. Godišnje se za ovu namjenu u budžetu Ministarstva opredijeli blizu €80.000,00.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, kontinuirano u budžetu obezbjeđuje sredstva za kupovinu kompleta udžbenika koji se zatim, u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, distribuirani učenicima/učenicama romske i egipćanske populacije I, II i III razreda osnovne škole. Za školsku 2017/18.godinu, Ministarstvo je opredjelilo €36.358,40. Takođe, za učenike/ce romske i egipćanske populacije od IV do IX razreda osnovne škole, obezbjeđuju se udžbenici od strane Ministarstva prosvjete. Osim toga, u Podgorici je za sve učenike/ce romske i egipćanske populacije je obezbijeden prevoz.

Obrazovanje i podrška promociji nastavka obrazovanja, posebno za djecu romske i egipćanske populacije od presudnog je značaja. Upravo iz tog razloga, u periodu od 15-22. januara 2017.godine, realizovana je jedna od kontinuiranih aktivnosti Ministarstva za ljudska i manjinska prava, odnosno Odjeljenja za unapređenje i zaštitu prava Roma i Egipćana, koja

se sprovodi godinama unazad. Naime, na Ivanovim koritima organizovano je besplatno sedmodnevno zimovanje za 21. učenika/učenicu, VII, VIII i IX razreda osnovnih škola iz Podgorice, Nikšića i Herceg Novog. U toku boravka u odmaralištu, pored veoma kvalitetnih uslova smještaja i hrane, djeci je bila obezbijeđena medicinska zaštita, instruktori skijanja, kao i animatori, a đaci su imali priliku i da uče i obnavljaju znanja maternjeg, odnosno romskog jezika i kulture kroz radionice za neformalno učenje jezika, praksu koju je Ministarstvo uvelo u okviru svoje podrške uspješnijoj integraciji romske populacije.

Shodno tome, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava takođe je organizovalo i sedmodnevno ljetovanje za sedamnaest učenika/ca VII, VIII i IX razreda romske i egipćanske populacije iz nekoliko osnovnih škola iz Podgorice, Nikšića, Berana i Pljevalja, koji su u periodu od 27. do 31. avgusta 2017.godine boravili u Dječijem odmaralištu na Ivanovim koritima, Cetinje.

Pored niza rekreativnih aktivnosti u kojima su djeca imala prilike da uživaju, djeca su svakodnevno pohađala časove romskog jezika, u cilju očuvanja maternjeg jezika i kulture svoje populacije. Tokom boravka u odmaralištu, djeca su bila u pratnji sa dva predstavnika Ministarstva za ljudska i manjinska prava, jednim predstavnikom Romskog savjeta i jednim studentom romske i egipćanske populacije koji je održao radionice za neformalno učenje i obnavljanje romskog jezika i kulture.

Školske 2017/18 u predškolsko vaspitanje i obrazovanje je upisano 190 djece romske i egipćanske zajednice. Broj učenika romske i egipćanske zajednice u redovnom osnovnom obrazovanju, školske 2017/2018. godine, je 1860 (hiljadu osamsto šezdeset) učenika/učenica, što čini 2,74% od ukupnog broja upisane djece u osnovne škole u Crnoj Gori. Od navedenog broja, 263 (dvjesta šezdeset tri) učenika je upisano u prvi razred osnovne škole. Kada su u pitanju resursni centri podaci su sljedeći: u osnovnom obrazovanju je uključeno 6 (šest) učenika/ca, u srednjem obrazovanju 10 učenika/ca.

Školske 2017/18 godine nastavu redovno pohađa 142 učenika/učenica romske i egipćanske populacije (30 učenika/ca više nego što je to bilo školske 2016/17), što u procentima čini 0,51% od ukupnog broja upisane djece u srednje škole u Crnoj Gori. Od tog broja je 66 učenika/učenica upisano u prvi razred srednje škole. Na Fakultetima u Crnoj Gori, školske 2017/18, studira 27 pripadnika romske i egipćanske zajednice, a od tog broja na početku akademske godine je upisano 7 (sedam) studenata.

Sva djeca romske i egipćanske populacije su oslobođena od plaćanja troškova za predškolsko obrazovanje. Razvijen je program za četvorosedmичno trajanje pripremnog vrtića, umjesto dvosedmичnog koji je realizovan prethodnih godina.

Donošenjem Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020. propisana je obaveza izrade Protokola o postupanju i prevenciji ranog napuštanja školovanja.

Protokolom je uređen zajednički rad svih sistema u toku sprovođenja zakona i Strategije, te obaveza preduzimanja potrebnih mjera za prevenciju ranog napuštanja školovanja. Kada je u pitanju sistematizacija radnog mjesta „Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti obrazovanja“ trenutno je urađen standard zanimanja i izvršene su izmjene i dopune zakona u oblasti obrazovanja. Angažovanje pomenutih Saradnika biće riješeno podzakonskim aktima. Takođe, uspješno je sprovedena Kampanja za upis u I razred djece romske i egipćanske zajednice.

5.2 Stanovanje

Kroz Regionalni stambeni program za Crnu Goru, predviđeno je obezbeđenje sredstava za rješavanje stambenog pitanja za 6.063 lica (1.177 domaćinstava) koja spadaju u najranjivije kategorije (lica smještena u neformalnim kolektivnim centrima i ugrožena lica u privatnom smještaju, sa posebnim osvrtom na Kamp Konik).

Prvi pod-projekat MNE1 „Izgradnja 62 stambene jedinice u Nikšiću“. Projekat je realizovan u potpunosti u planiranom roku bez naknadnih radova sa uštedom od 180.000,00€. Drugi Pod-projekat MNE2 „Izgradnja 171 stambenih jedinica za stanovnike Kampa Konik u Podgorici“. Radovi na prvoj fazi - 120 stambenih jedinica je završeno u planiranom roku bez naknadnih radova sa uštedom od 1.950.977,11 €, pa je Skupština donatora odobrila proširenje projekta stambene gradnje na Koniku za dodatnu 51 (pedeset jednu) stambenu jedinicu- Nastavak IPA Projekta (druga faza). Radovi na drugoj fazi su zvanično počeli 18. maja 2017.godine, a rok za završetak radova je deset mjeseci. Četvrti projekat koji se realizuje u okviru Regionalnog stambenog programa je Pod projekat MNE 4: “Izgradnja 94 stambene jedinice u opštini Berane” Izgradnja objekata u toku.

Na posljednjoj Skupštini donatora koja je održana 1. decembra 2016. godine u Parizu odobrena su još dva projekta za Crnu Goru, i to:

MNE 7 “Kupovina stanova u Herceg Novom za 36 socijalno ugroženih porodica” i MNE 8 “Izgradnja 50 kuća širom Crne Gore za lica koja posjeduju zemljište i dozvole za gradnju”.

Vlada Crne Gore je, na sjednici od 14. septembra 2017. godine, razmotrila i donijela Program socijalnog stanovanja za period 2017-2020 godine i s tim u vezi Vlada je donijela određene preporuke koje su proslijeđene opštinama u zadnjem kvartalu 2017. godine i očekuje se da se iste uvrste u Plan i program rada lokalnih uprava u 2018.godini, a što bi značilo i određivanje bužetskog iznosa za izradu baze podataka o socijalnim stanovima, a koju prije svega moraju pratiti zakonske norme.

5.3. Zdravstvena zaštita

U pogledu ostvarivanja zdravstvene zaštite radi povećanja stepena korišćenja dostupnosti zdravstvene zaštite, predviđena je mjera uvođenja i jačanje uloge „Saradnik/ca u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćaja u zdravstvu“. Akcionim planom je predviđeno njihovo radno angažovanje u zdravstvenoj ustanovi tj. Domu zdravlja u Podgorici, počev od 01. januara 2017. godine, tačnije, zaposlena su 3 saradnika.

U toku 2017. godine realizovano je 32 (trideset dvije) radionice za pripadnice romske i egipćanske populacije na određene teme o prevenciji zdravlja i zdravstvenog vaspitanja, a za pripadnice romske i egipćanske populacije održane su radionice na temu „Prevencija ranih brakova“ i na temu „Značaj održavanja lične higijene za zdravlje“. Osim ovih radionica izrađeni su i lifleti kao pomoć u realizaciji zdravstveno-vaspitnih aktivnosti.

Ministarstvo zdravlja u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava u cilju jačanja svijesti o značaju prevencije i čuvanja zdravlja, organizovalo je u toku 2017.godine, preventivne preglede romkinja u domovima zdravlja u Danilogradu, Bijelom Polju, Nikšiću i Beranama. Ukupno je pregledano 80 (osamdeset) romkinja, a prevencija se odnosila na kardiovaskularna oboljenja, dijabetes, ultrazvučni ginekološki pregledi, rentgen pluća i druge vrste pregeda, a na zahtjev pripadnica romske populacije. U znaku uspješne saradnje, različiti pregledi imaju za cilj da žene iz marginalizovanih grupa svjesnije razmišljaju o svom zdravlju. Ultrazvučni pregledi rađeni su za štitastu žlijezdu, grudi, pluća, rađena je mamografija kod žena iznad 40 godina starosti, a naredna akcija obuhvatiće ultrazvuk abdomena.

5.4. Zapošljavanje

U periodu od 01.01.2017 – 20.12.2017. godine u evidenciju Zavoda za zapošljavanje prijavilo se 177 lica romske i egipćanske populacije (45,19 % žena).

Najveći broj novoprijavljenih je sa teritorija opštine Podgorica – 69% (40,67% žena), Nikšić 13,45% (52,17% žena) i Herceg Novi – 8,18% (64,28% žena).

Od ukupnog broja novoprijavljenih, 162 lica su bez zanimanja i stručne spreme (75 žena), ostalo su lica sa završenim III i IV stepenom stručne spreme.

Na evidenciji Zavoda se na dan 20.12.2017. godine nalazi 928 pripadnika Roma i Egipćana, koji su se tako izjasnili (508 žena ili 54,74%) i koji aktivno traže zaposlenje.

U ukupnoj registrovanoj nezaposlenosti ova populacija, na isti dan, učestvuje sa 1,78%.

Finansijskim okvirom za realizaciju Programa rada Zavoda za 2017. godinu sredstva za realizaciju programa obrazovanja i osposobljavanja za populaciju Roma i Egipćana planirana su u iznosu od 10.000,00€. ⁸⁰ U izvještajnom periodu, u programe obrazovanja i osposobljavanja, uključeno je 66 pripadnika romske i egipćanske populacije (35 žena).

Kroz aktivnosti u okviru projekta „Korak bliže ka tržištu rada“ u programe obrazovanja i osposobljavanja za zanimanja baštovan, sobarica, rukovalac građevinskim mašinama, pomoćni kuvar, frizer uključeno je 57 lica (29 žena).

Finansijskim okvirom za realizaciju Programa rada Zavoda za 2017. godinu sredstva za realizaciju programa javnih radova za populaciju Roma i Egipćana planirana su u iznosu od €40.000,00. U izvještajnom periodu, u programe javnih radova ukupno je uključeno 39 pripadnika romske i egipćanske populacije (pet žena), i to:

- U 12 lokalnih javnih radova u Baru, Beranama, Bijelom Polju, Mojkovcu, Nikšiću, Podgorici, Herceg Novom i Tivtu uključeno je 26 lica RE populacije (pet žena);
- U državni javni rad „Neka bude čisto“ uključeno je 13 lica u opštinama Nikšić, Podgorica, Cetinje, Herceg Novi i Tivat.

Na sezonskim poslovima, u izvještajnom periodu, zaposleno je 49 (četrdeset devet) lica romske i egipćanske populacije (26 žena ili 53,06%).

Što se tiče IPA nacionalnog programa, kroz prvi prioritet Operativnog programa Razvoj ljudskih resursa 2012-2013 „Efikasne i inkluzivne mjere aktivne politike zapošljavanja“, nevladinoj organizaciji Mladi Romi je odobren grant za projekat pod nazivom *Povećanje zapošljivosti dugoročno nezaposlenih žena - Dorra Nuova*, vrijednosti €91.042,50. Projekat se sprovodio u periodu 26. X 2016-26. X 2017. godine. Osnovni cilj projekta je doprinos unapređenju ekonomskih i socijalnih prava Romkinja i ostalih dugotrajno nezaposlenih žena sa teritorije Herceg Novog, Kotora i Tivta, kroz uključivanje na tržište rada. Projekat će doprinjeti povećanim mogućnostima njihovog zapošljavanja i samozapošljavanja, što će biti omogućeno kroz niz treninga, obuka i radionica, izgradnju partnerstava, kao i saradnju sa relevantnim organizacijama civilnog društva. Kroz ovaj projekat, eksperti iz oblasti izrade nakita i rukotvorina, finansijskog upravljanja i administracije, menadžmenta i marketiga će putem radionica i praktične obuke, prenositi svoja znanja ženama, koje budu uključene u projekat. Nakon završene obuke iz pomenutih oblasti, polaznice projekta će biti angažovane u periodu od sedam mjeseci. Na taj način će imati priliku da stečeno znanje i vještine pretoče u unikatni nakit i rukotvorine koje će svoje mjesto naći na sajmovima i feštama, kao i nšandovima u Herceg Novom, Kotoru i Tivtu.

5.5. Pravni status

U Crnoj Gori, posebno kod djece pripadnika romske i egipćanske populacije, postoji određeni broj djece koja su rođena van zdravstvene ustanove. U okviru svoje redovne aktivnosti službenici MUP-a svakodnevno u kontaktima sa građanima prilikom podnošenja zahtjeva informišu građane i upućuju ih kako da evidentiraju činjenicu rođenja. Postupak njihovog naknadnog upisa do stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vanparničnom postupku, bio je vezan za dokazivanje činjenice rođenja kroz upravni postupak, prilikom čega je NVO „Pravni centar“, izvršni partner UNHCR-a, prilikom pružanja pravne pomoći vezane za naknadni upis činjenice rođenja, u kontaktu sa službenicima organizacionih jedinica MUP-a dobijali obavještenja o svim potrebnim dokazima neophodnim za upis činjenice rođenja u matične registre rođenih.

Donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vanparničnom postupku, procedura je pojednostavljena. Ovim zakonom propisan je postupak utvrđivanja vremena i mjesta rođenja, u cilju regulisanja statusa lica koja nijesu upisana u matični registar a rođena su van zdravstvenih ustanova. Predviđeno je da se taj postupak pokreće predlogom lica koje nije upisano u matični registar rođenih, ili predlogom svakog lica koje ima neposredni pravni interes, odnosno organa starateljstva. U cilju lakšeg ostvarivanja prava predviđeno je da je mjesno nadležan svaki stvarno nadležni sud.

Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbjeglice (UNHCR) Predstavništvo u Crnoj Gori, su tokom novembra 2017. godine izvršili su verifikaciju svih lica koja se nalaze u Crnu Goru, a koja nijesu riješila svoj status ili su u postupku rješavanja.

Tokom Verifikacione kampanje identifikovano je oko 200 djece koja su rođena u Crnoj Gori kojima su jedan ili oba roditelja državljani Republike Kosovo. Kako bi ova lica – djeca dobila ID dokumenta Kosova, i nakon toga riješila status u Crnoj Gori, Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore je nadležnim organima Kosova dostavilo 131 Izvod iz registra rođenih na međunarodnom obrascu za djecu, kao i dokaz o državljanstvu Kosova za njihove roditelje.

NVO „Pravni Centar“ je od primjene Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vanparničnom postupku (4. maja 2015. godine) do danas pred Osnovnim sudovima u Crnoj Gori ukupno pokrenuo 124 predmeta za utvrđivanje vremena i mjesta rođenja, od čega je 95 predmeta okoncano pozitivnim rješenjem.

U periodu od 07.11.2009. godine (datum stupanja na snagu Zakona o dopunama Zakona o strancima), zaključno sa 01.01.2018. godine, raseljena lica i interno raseljena lica su podnijela ukupno 14.781 zahtjev za odobravanje stalnog nastanjenja i privremenog

boravka do tri godine. Od ovog broja riješeno je 14.391 zahtjev, dok je po 390 zahtjeva postupak u toku. Od 14.391 riješenog predmeta, za 12.064 lica zahtjev je usvojen i odobren je stalni boravak, 234 zahtjeva je odbijeno, dok je 2.093 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi).

5.6. Socijalni status i porodična zaštita borba protiv nasilja u porodici i nasilje nad ženama

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u skladu sa Akcionim planom za implementaciju „Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020“, za 2017. godinu, a u saradnji sa Kancelarijom za borbu protiv trgovine ljudima, Upravom policije, Opštinama, članovima Romskog savjeta, Centrom za romske inicijative i drugim NVO u 2016. godini organizovalo 12 (dvanaest) jednodnevnih edukacija roditelja, djece, romskih i egipćanskih aktivistkinja, službenika/službenica državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici i maloljetničkih prisilnih brakova među romskom populacijom. Navedene jednodnevne edukacije su realizovane u Herceg Novom, Pljevljima, Budvi, Cetinju, Ulcinju, Baru, Tivtu, Kotoru, Beranama, Bijelom Polju, Nikšiću i Podgorici. Tokom realizacije pomenute mjere edukovano je oko 250 (dvije stotine pedeset) osoba.

Tokom 2017. godine multidisciplinarni operativni timovi su obrađivali slučajeve nasilja u porodici i nasilja nad ženama. MOT su obradili ukupno 150 (sto pedeset) slučajeva nasilja nad djecom i to:

- Fizičko nasilje nad djecom - 23 slučaja (m 15, ž 8);
- Seksualno nasilje nad djecom – 6 slučajeva (m 2, ž 4);
- Emocionalno nasilje nad djecom – 37 slučajeva (m 14, ž 23);
- Zanemarivanje djece – 45 slučajeva (m 23, ž 22);
- Dijete svjedok nasilja – 39 slučajeva (m 21, ž 18).

Što se tiče nasilja u porodici, tokom 2017. godine izvršeno je 200 (dvije stotine) krivičnih djela iz člana 220 Krivičnog zakonika CG i šest krivičnih djela koja se dovode u vezu sa nasiljem u porodici, a kvalifikovana su drugačije (2x čl.144; 1x čl.166; 1x čl.168; 1x čl.173 i 1x čl.403). Za navedena krivična djela podnijeto je 203 (dvije stotine tri) krivičnih prijava.

Uprava policije je, takođe, tokom 2017. godine podnijela i 1272 (hiljadu dvjesto sedamdeset dvije) prekršajne prijave zbog izvršenih 1392 (hiljadu trista devedeset dva) prekršaja iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

5.6.1. Borba protiv trgovine ljudima i sprečavanje sklapanja dječijih nedozvoljenih brakova

Multidisciplinarni timovi su obradili 107 (sto sedam) slučajeva proodičnog nasilja (m 52, ž 57). Uprava policije je tokom 2017. godine podnijela 12 (dvanaest) krivičnih prijava za izvršeno krivično djelo iz čl. 216 KZ CG⁸¹ – »Vanbračna zajednica sa maloljetnikom« i jednu krivičnu prijavu za izvršeno krivično djelo iz čl. 216/20 KZ CG – »Vanbračna zajednica sa maloljetnikom u pokušaju«.

6. Kultura, jezik i identitet

Povodom Svjetskog dana Roma, 8. aprila, Ministarstvo kulture, u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjnska prava organizovalo je svečanost na kojoj je uručena plaketa za najbolji istraživački prilog objavljen u medijima u 2016. godini na temu “Socijalna integracija Roma u Crnoj Gori”. Nagradu je laureatu, Adriatic radiju iz Bijelog Polja uručio ministar kulture.

Osim toga, ove godine je, u susret 8. aprilu – Međunarodnom danu Roma, Ministarstvo za ljudska i manjnska prava organizovalo izvođenje predstave pod nazivom: ”Da sam neko ko vlada planetom”. Predstava je dva puta izvođena u Centru za kulturu Berane za djecu iz prvih razreda gradskih i prigradskih škola.

Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore je 2017. godine dva puta raspisao javni konkurs za raspodjelu sredstava Fonda projektima značajnim za očuvanje i zaštitu manjinskih posebnosti.

U prvoj raspodjeli sredstava u 2017. godini za 123 (sto dvadeset tri) projekta dodijeljeno je 680.000,00€. Tom raspodjelom podržano je 14 (četnaest) projekata koji se odnose na romsku nacionalnu zajednicu (11,38%), sa iznosom od 68.000,00€ (10%). Od tih 14 (četnaest) projekata 12 (dvanaest) se odnosi na pravna lica, a 2 (dva) na fizička. Pravnim licima je dodijeljeno €60.650,00, a fizičkim €7.350,00.

U drugoj raspodjeli sredstava u 2017. godini za 67 (šezdeset sedam) projekta dodijeljeno je 292.926,00€. Tom raspodjelom podržano je 7 (sedam) projekata koji se odnose na romsku nacionalnu zajednicu (10,45%), sa iznosom od 29.400,00€ (10,04%). Od tih 7 (sedam) projekata 4 (četiri) se odnose na pravna, a 3 (tri) na fizička lica. Pravnim licima je dodijeljeno €19.900,00€, a fizičkim €9.500,00.

Emisija Savore je 2017. godine prikazivana dva puta mjesečno u trajanju od 30 minuta i to na romskom jeziku sa titlom (prevodom) na crnogorski jezik. Emisija je informativno-zabavnog

karaktera, govori o aktuelnostima i svim segmenatima koji su važni za razvoj romske zajednice:

- Emisija “Savore”⁸² od 29.01.2017. godine – sedmodnevno zimovanje najboljih učenika romske i egipćanske populacije VII, VIII i IX razreda osnovne škole iz Herceg Novog, Tivta, Nikšića i Podgorice, u JU “Lovćen – Bečići” na Ivanovim Koritima, a u organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava;
- Emisija “Savore” od 12.02.2017. godine - Studija o Romima i Egipćanima u opštini Nikšić, razgovor sa autorom Sokoljem Beganaj o njegovom životu;
- Emisija “Savore” od 26.02. 2017. godine – NVO „Centar za romske inicijative“, ugovoreni brakovi, ženska prava;
- Emisija “Savore” od 12.03.2017. godine - Muzej romske Kulture, Podgorica, razgovor sa direktorom i etnologom o romskoj Kulturi;
- Emisija “Savore” od 26.03.2017. godine - život Roma u naselju Budo Tomović, Nikšić;
- Emisija “Savore” od 09.04.2017. godine - Svjetski dan Roma, život Roma u Podgorici;
- Emisija “Savore” od 23.04.2017. godine - Romi u sportu, prilog o Džudo klubu „Nenad Sinanović“ sa sjedištem na Vrelima Ribničkim u Podgorici;
- Emisija “Savore” od 07.05.2017. godine - Ederlezi, običaji kod Roma za navedeni praznik;
- Emisija “Savore” od 21.05.2017. godine - život Roma u Bijelom Polju, prva emisija u ciklusu „Romi u Crnoj Gori“;
- Emisija “Savore” od 04.06.2017. godine - Život Roma u Crnoj Gori, Nikšić;
- Emisija “Savore” od 18.06.2017. godine - Život Roma u Crnoj Gori - Budva;
- Emisija “Savore” od 02.07.2017. godine - Život Roma u Crnoj Gori – Bar, Sutormore;
- Emisija “Savore” od 30.07.2017. godine - Život Roma u Crnoj Gori;
- Emisija “Savore” od 10.09.2017. godine – neformalno naselje Palestina, 200 stanovnika u nepodobnim uslovima života;
- Emisija “Savore” od 24.09.2017. godine - Izbor za Mis Romkinje Crne Gore;
- Emisija “Savore” od 08.10.2017. godine - Romski Savjet u Crnoj Gori;
- Emisija “Savore” od 22.10.2017. godine - Prevencija maloljetničkih brakova, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Bijela, Herceg Novi;
- Emisija “Savore” od 05.11.2017. godine - Životni put Dejvida Sejdovića iz Doma Mladosti, NVO Fondacija Ruka prijateljstva, prvi dio;
- Emisija “Savore” od 19.11.2017. godine - Životni put Dejvida Sejdovića iz Doma Mladosti, NVO Fondacija Ruka prijateljstva, drugi dio;
- Emisija “Savore” - Regionalni Savjet za saradnju, Tirana;

---

⁸²U prevodu sa romskog na crnogorski jezik znači „Zajedno“

Osim emisije *Savore* na Javnom servisu (RTCG) emitovan je određeni broj emisija o životu Roma i Egipćana u Crnoj Gori (Putevi Života, Mostovi, Agrosaznanje...).

Takođe, CEKUM je u izvještajnom periodu podržao i kulturno-zabavnu manifestaciju pod nazivom: “Đurđevdanski dani kulture, zanatstva i tradicije Roma“ koju je organizovala NVO “Demokratski romski centar” u saradnji sa nekoliko romskih nevladinih organizacija.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava organizovalo je u Podgorici radionicu na temu: “Osnaživanje pripadnika/ca nacionalnih manjina prvenstveno Roma i Romkinja za bavljenje politikom”. Prava pripadnika/ca romske populacije još uvijek nisu na zadovoljavajućem nivou, te da je potrebno dodatno osnažiti ovu oblast. Ministarstvo sprovodi aktivnosti u cilju pune integracije manjina u društveni život, uz dalje očuvanje i razvijanje njihove nacionalne i kulturne posebnosti, te unaprijeđenja njihovih zakonskih prava i sloboda. Crna Gora je prepoznala izazove sa kojima se suočavaju pripadnici/e romske i egipćanske zajednice i aktivno radi na poboljšanju njihovog društvenog i ekonomskog položaja.

REZIME

Programom rada Vlade Crne Gore za I kvartal 2018. godine predviđena je izrada Izveštaja o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini. Ovaj *Izveštaj* se podnosi u skladu sa članom 38 *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*⁸³ kojim je propisana obaveza Vlade Crne Gore da najmanje jednom godišnje podnosi Skupštini Crne Gore izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Osnovni cilj Izveštaja o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za 2017. godinu jeste da pruži prikaz politike zaštite manjina, kako u normativnom dijelu, tako i po pojedinim oblastima društvenog života značajnim za zaštitu manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

U normativnom dijelu bitno je napomenuti da je Vlada Crne Gore, na sjednici od 11. jula 2016. godine, utvrdila Predlog *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama*. *Zakon o manjinskim pravima i slobodama* je usaglašen sa preporukama Evropske komisije i Venecijanske komisije.

Skupština Crne Gore je 27. aprila 2017. godine, usvojila *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama*. Izmjenama i dopunama navedenog Zakona poboljšana su rješenja u dijelu institucionalne podrške ostvarivanju manjinskih prava i sloboda, transparentnosti i efikasnosti procedura kojima se vrši raspodjela sredstava za realizaciju projekata namijenjenih aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta. Takođe, poboljšana su rješenja i kada je u pitanju pravno pozicioniranje Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina, kao i jačanje kapaciteta savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, a osim toga preciznije se definišu određeni pojmovi kao što je „značajan dio”, i slično.

Reforma *Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava* je fokusirana na sprječavanje objektivno mogućeg konflikta interesa, uvođenje dvostepenosti kod odlučivanja o projektima koji se finansiraju iz sredstava Fonda, kao i podizanju kvaliteta monitoringa i evaluacije podržanih projekata. Takav pristup je zasnovan i na određenim manjkavostima koje su uočene od strane državnih institucija koje vrše kontrolu utroška budžetskih sredstava (Državna revizorska institucija), Evropske komisije, Savjeta Evrope, i drugih subjekata. Fond⁸⁴ se finansira iz budžeta Crne Gore sa najmanje 0,15 % sredstava tekućeg budžeta.

---

⁸³ »Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07, 2/11 i »Službeni list Crne Gore«, broj 031/17

⁸⁴ Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava

Ovim zakonskim rješenjem savjetima se za funkcionisanje i realizaciju programskih sadržaja obezbjeđuju sredstva u iznosu od najmanje 0,05% tekućeg budžeta.

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama dato je i pravo na upotrebu svog jezika i pisma. Posljednjim izmjenama i dopunama *Zakona o manjinskim pravima i slobodama* preciznije se definišu određeni pojmovi, pa se tako „značajan dio” zamjenjuju se riječima: „najmanje 5%”. Dakle, u jedinicama lokalne samouprave u kojima pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica čine većinu ili 5 % stanovništva, prema rezultatima dva poslednja uzastopna popisa, u službenoj upotrebi je i jezik tih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Posljednjim izmjenama i dopunama *Zakona o manjinskim pravima i slobodama* definisana je obaveza lokalne samouprave da u jedinicama lokalne samouprave u kojima većinu ili najmanje 5% stanovništva, u dva uzastupna popisa stanovništva, čine manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice, da u okviru plana i programa za djelotvorno učešće lokalnog stanovništva u vršenju javnih poslova ili donošenjem posebnog plana i programa, preko savjeta odnosnih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, obezbijedi uslove za učešće manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u donošenju programa razvoja Opštine, prostornih i urbanističkih planova, budžeta i opštih akata kojima se utvrđuju prava i obaveze građana i uredi način i postupak učešća manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u vršenju javnih poslova i da odredi organ koji sprovodi javnu raspravu po tim i drugim aktima.

Vlada Crne Gore je 02. novembra 2017. godine utvrdila Predlog *Zakona o izboru, upotrebi javnom isticanju nacionalnih simbola*. Ovim Zakonom uređuje se pravo na slobodan izbor, upotrebu i javno isticanje nacionalnih simbola, pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u našoj državi. *Zakonom o izboru, upotrebi, javnom isticanju nacionalnih simbola*, između ostalog, navodi se da se nacionalnim simbolima smatraju simboli koje pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica upotrebljavaju za svoje predstavljanje i izražavanje svog nacionalnog identiteta. Nacionalni simboli su grb, zastava i himna.

U jedinicama lokalne samouprave u kojima pripadnici manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice čine većinsko stanovništvo, prema rezultatima posljednjeg popisa, na zgradama organa lokalne samouprave i javnih ustanova čiji je osnivač Opština, odnosno država, stalno se vije i zastava tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice. U jedinicama lokalne samouprave u kojima pripadnici manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice čine više od 5% stanovništva, prema rezultatima posljednjeg popisa, na dan nacionalnog praznika tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, na zgradama organa lokalne samouprave, ističe se zastava tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u saradnji sa Upravom za kadrove nastavilo sa istraživanjima o zastupljenosti pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i tokom prethodne godine. Ovim istraživanjem su bili obuhvaćeni Centar za socijalni rad, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu i Zavod za zapošljavanje Crne Gore. Ovo istraživanje Vlada Crne Gore će usvojiti zajedno sa Informacijom o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave u Crnoj Gori za 2018. godinu.

U okviru informisanja pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica putem štampanih medija u Crnoj Gori najveći broj se izdaje na albanskom, hrvatskom, romskom i bosanskom jeziku. Štampani mediji se uglavnom finansiraju iz sredstava Fonda, izuzev nedjeljnika na albanskom jeziku *Koha Javore* čije izdavanje finansira Skupština Crne Gore, na osnovu člana 82 stav 1 tačka 3 Ustava Crne Gore i člana 3 stav 2 Zakona o medijima.

U odnosu na unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica osim Ministarstva za ljudska i manjinska prava, prije svega treba napomenuti djelovanje tri važna institucionalna mehanizma, odnosno Savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, Fonda, kao i CEKUM⁸⁵-a.

Ustav Crne Gore, članom 79, pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, jemči prava i slobode koja/e mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima, između ostalog i na osnivanje Savjeta za zaštitu i unapređenje posebnih prava (član 79 stav 1 tačka 13), "*Zakonom o manjinskim pravima i slobodama*"⁸⁶, članom 33 definisano je sljedeće: "Manjinski narod ili druga manjinska nacionalna zajednica i njihovi pripadnici, u cilju očuvanja svog ukupnog nacionalnog identiteta i unapređenja svojih sloboda i prava, mogu osnovati Savjet tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice".

Ministarstvo je tokom 2017. godine nastavilo sa kontinuiranom saradnjom sa svim manjinskim savjetima u Crnoj Gori. U cilju unapređenja finansijskog i narativnog izvještavanja Ministarstvo je kreiralo poseban obrazac za izvještavanje savjeta. Pored izvještaja, savjeti dostavljaju i program rada za tekuću godinu. Savjeti manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice su, u skladu sa *Zakonom o manjinskim pravima i slobodama*, obavezni da do 31. januara tekuće za prethodnu godinu, podnesu Ministarstvu za ljudska i manjinska prava kao i nadležnom radnom tijelu Skupštine Crne Gore do 31. marta tekuće godine Izvještaj o radu i finansijskom poslovanju i Izvještaj nezavisnog revizora.

---

⁸⁵ Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore

⁸⁶ »Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06, 38/07, 2/11 i »Službeni list CG«, broj 031/17

U toku 2017. godine Savjeti manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice su održali svoje elektorske skupštine za izbor članova Savjeta i formirani su treći sazivi istih, i to:

- Hrvatski savjet u Crnoje Gori;
- Romski Savjet u Crnoj Gori;
- Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori; i
- Savjet Muslimanskog naroda Crne Gore.

Srpski nacionalni savjet je objavio javni poziv za III saziv u dnevnim novinama dana 11. decembra 2017. godine i trajao je do 31. decembra 2017. godine, dok je nacionalni savjet Albanaca u Crnoj Gori uputio javni poziv zainteresovanim pripadnicima albanske manjine u Crnoj Gori za učešće na elektorskoj skupštini za sazivanje III Nacionalnog savjeta Albanaca u Crnoj Gori 20. decembra 2017. godine i javni poziv je bio otvoren do 10. januara 2018. godine.

Zakon o manjinskim pravima i slobodama propisuje da se sredstva za finansiranje savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice obezbjeđuju u Budžetu Crne Gore, u iznosu od najmanje 0,05% tekućeg budžeta, dok u skladu *Zakonom o Budžetu* za 2018. godinu ista iznose €600.000,00, odnosno udvostrečena su sredstva za njihovo funkcionisanje u odnosu na dosadašnji period.

Centar za očuvanje i razvoj kultura manjina Crne Gore je jedinstvena ustanova kojeg je osnovala Vlada Crne Gore radi promocije i zaštite manjinskih prava, podsticanja, očuvanja, razvoja i izražavanja kulture manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori i podsticanja duha tolerancije i međukulturalnog dijaloga i uzajamnog poštovanja i razumijevanja. *Centar za očuvanje i razvoj kultura manjina Crne Gore* je u 2017. godini kroz svoje programe radio na tome da uzdigne unapređenje prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica koji žive u Crnoj Gori u oblasti kulture i kulturnog nasleđa. Upravo, sadržaj, projekti, aktivnosti koji predstavljaju suživot je osnova i suština cjelokupne koncepcije rada ove ustanove.

Podsticaj i podršku zaštiti, razvoju i afirmaciji posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori, u oblasti nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta, kao i zaštiti i unapređivanju manjinskih prava i sloboda, Fond⁸⁷ ostvaruje putem finansiranja i sufinansiranja kvalitetnih projekata/programa značajnih za manjinske narode i druge manjinske nacionalne zajednice. Tokom 2017. godine za sredstva Fonda konkurisalo je 536 (pet stotina trideset šest) projekata, sa zahtjevima za finansijsku podršku u ukupnom iznosu od €3.586.049,15. Zbog neispunjavanja formalno-pravnih uslova iz procedure odlučivanja eliminisano je ukupno 125 (sto dvadeset pet) projekata. Zbog nedovoljnog broja bodova raspodjelom nije obuhvaćeno 212 (dvije stotine dvanaest)

---

⁸⁷ Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore

projekata. Po osnovu eliminatornih kriterijuma odbijeno je 9 (devet) projekata. Od 411 (četiri stotine jedanaest) projekta koji su ispunili uslove konkursa, finansijskom podrškom obuhvaćeno je 190 (sto devedeset) projekata sa ukupnim iznosom od €972.926,00.

Kada je riječ o unapređenju antidiskriminacione politike 2017. godinu je obilježilo usvajanje Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama zakona o zabrani diskriminacije (Službeni list Crne Gore, 042/17 od 30.06.2017). U pogledu zaštite od diskriminacije po osnovu rasne i nacionalne pripadnosti, ovim izmjenama bitno je unaprijeđeno postojeće zakonsko rješenje, na način što je postojeća jedinstvena norma, koja je regulisala rasnu i vjersku diskriminaciju podijeljena na dvije odredbe koje posebno uređuju „rasnu diskriminaciju“ i „diskriminaciju po osnovu vjere i uvjerenja“. Kada je u pitanju zaštita od diskriminacije po osnovu rasne pripadnosti, posebno je akcenat stavljen na zaštitu od diskriminacije u oblasti obrazovanja, rada, zapošljavanja i izbora zanimanja, stručnog osposobljavanja, socijalne zaštite i socijalnih davanja, zdravstvene zaštite i stanovanja. Takođe, u dijelu kaznenih odredbi, značajnu novinu predstavlja i povećanje obima kaznenih odredbi kao i uvođenje prekršajnih odredbi za fizičko lice koje učini diskriminaciju, što dosadašnjim rješenjem nije bilo uređeno.

Ministarstvo pravde je unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, iz okvira svoje nadležnosti, obezbijedilo u normativnom dijelu, kroz izmjene i dopune *Krivičnog zakonika Crne Gore, Porodičnog zakona Crne Gore i Zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti Crne Gore*. U članu 42a *Krivičnog zakonika Crne Gore* propisano je, da ako je krivično djelo učinjeno iz mržnje prema drugom licu zbog nacionalne ili etničke pripadnosti, pripadnosti rasi ili vjeroispovijesti ili zbog odsustva te pripadnosti, invaliditeta, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, tu okolnost sud će cijeniti kao otežavajuću, osim ako to nije propisano kao obilježje osnovnog ili težeg oblika krivičnog djela.

Prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u pogledu obrazovanja uređena su *Ustavom Crne Gore, Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju*, i drugim zakonima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja. Promovisanje međusobnog razumijevanja i tolerancije ogleda se u koncipiranju obaveznih i izbornih predmeta. Naime, znanja i vještine u oblasti ljudskih prava i vrijednosti interkulturalizma učenici stiču u okviru obaveznih i izbornih predmeta.

Takođe, školama je data obaveza da u okviru otvorenog kurikuluma uključe 20 % nastavnih sadržaja koji će kreirati nastavnici, roditelji i škole u saradnji sa lokalnom zajednicom što značajno doprinosi ostvarivanju prava na izučavanje specifičnosti jezika, kulture, istorije i drugih posebnosti manjinskih naroda, odnosno sredine u kojoj škola radi.

Početkom školske 2017/18 godine otvorena je Područna ustanova Osnovne muzičke škole “Vasa Pavić” u Tuzima, sa dvojezičnom nastavom, na crnogorskom i albanskom jeziku.

Realizacija zadataka Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva odvija se u skladu sa Zaključcima Radne grupe Ministarstva prosvjete za analizu programa i udžbenika za nastavu na albanskom jeziku koji se odnose na izmjenu i dopunu programa nastavnih predmeta Albanski jezik i književnost, Istorija, Geografija, Likovna kultura, Likovna umjetnost, Muzička kultura i Muzička umjetnost, za osnovnu i srednju školu, odnosno sadržaja u njima koji se odnose na identitet Albanaca u Crnoj Gori. U pripremi je većina udžbenika u skladu sa novim programima, a ostali udžbenici će se realizovati tokom iduće godine.

Ključni cilj *Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016 - 2020* je postizanje pune socijalne inkluzije Roma i Egipćana poboljšanjem njihovog socio-ekonomskog položaja u Crnoj Gori. Za ostvarivanje ovog cilja definisane su glavne oblasti u operacionalizaciji procesa socijalne inkluzije, i to: stanovanje, obrazovanje, zdravstvena zaštita, zapošljavanje, pravni status, socijalni status i porodična zaštita (u okviru kog su definisane četiri podoblasti i to: borba protiv nasilja u porodici i nasilje nad ženama; prevencija i suzbijanje prosjačenja; borba protiv trgovine ljudima i sprječavanje sklapanja dječijih ugovorenih/prisilnih brakova) i kultura, jezik i identitet.

U cilju uključivanja pripadnika romske i egipćanske populacije u obrazovni sistem, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava svake godine u budžetu obezbjeđuje sredstva za kupovinu kompleta udžbenika učenicima/učenicama romske i egipćanske populacije I, II i III razreda osnovne škole, dok Ministarstvo prosvjete obezbjeđuje udžbenike za učenike/ce romske i egipćanske populacije od IV do IX razreda OŠ⁸⁸. Takođe, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava svake godine obezbjeđuje sredstva za stipendiranje srednjoškolaca i studenata, pripadnika romske ili egipćanske populacije, kako bi iste motivisali da dosegnu što veći obrazovni nivo, a samim tim se i lakše integrišu u crnogorsko društvo. Srednjoškolcima se isplaćuju stipendije u iznosu od €60,00, a studentima €150,00 na mjesečnom nivou.

U pojedinim oblastima društvenog života značajnim za očuvanje identiteta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica preduzete mjere rezultiraju punim poštovanjem međunarodnih standarda i dostignuća modernih multinacionalnih demokratija. U ovom izvještajnom periodu dodatno se unaprijedio zakonodavni okvir i stvorene su pretpostavke za jačanje kapaciteta veoma značajnih institucija koje se bave zaštitom i unapređenjem prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, kao što su Fond, Savjeti i CEKUM⁸⁹.

---

⁸⁸ Osnovna škola

⁸⁹ Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore